

העין השביעית

ניליון חמסי' 15. יולי 1998

שעתו המכוערת, שעתם המביכה

בית "מעריב" נקלע למבוכה כאשר הוגש גליון האישום נגד עופר נמרודי, העורך הראשי והמו"ל: האיש מס' 1 בעיתון הואשם בשורה לא קטנה של עבירות שאינן מעוררות כבוד. מעניינת היתה התגובה: הן הנאשם והן העובדים הכפופים לו - בהם עיתונאים חשובים ודעתנים - דחו את ההאשמות, תקפו עיתונאים בכלי תקשורת מתחרים שהציגו על חומרתן, ויצרו חזית אחידה בין המו"ל, הנאשם, לבין צוות העיתונאים הכפופים לו.

זה לא היה חיוון מרנין משום שהוא שיקף התגייסות של בעלי עט למען הבוס וגם איזושהי אחדות רעיונית שהכרנו בזמנים אחרים ובארצות אחרות. ובכל זאת, היה, לכאורה, צידוק כלשהו להגנה הגורפת על נמרודי: האיש טען שהוא חף מפשע. חברי מערכת "מעריב" שיצאו להילחם את מלחמתו רשאים היו לטעון שהם מאמינים לגרסתו.

הניסיון מלמד שהם טעו, במקרה הטוב, או הטעו, על-פי הפרשנות הסבירה: הודאתו של נמרודי באשמתו, בחלק ניכר מסעיפי כתב-האישום, על בסיס של עסקת טיעון, מעידה שלפחות הוא ידע מלכתחילה שלא טופלים עליו עלילות שווא ושהוא יום והיה מעורב במעשים פליליים. בעלי הטור ב"מעריב" שהתייצבו לצדו מפעילים, בדרך-כלל, חושים בריאים של סקרנות, בדיקה וספקנות בבואם לכתוב את מאמריהם. הם לא יימלטו מהחשד שבמקרה הזה הרדימו את האינסטינקטים העיתונאיים שלהם כדי לשרת את האינטרס של המו"ל שלהם.

לשופטים אין ארנק וחניית; רק שמם הטוב עומד להם. כך גם עיתונאים. כאשר עיתונאים מתארים מצב או מביעים עמדה, הנחת היסוד היא שהם כותבים את הדברים בהגינות, על סמך מיטב שיפוטם. כך, בעיקרון, על עיתונאים לנהוג גם כאשר הם כותבים על העורך הראשי או המו"ל שלהם - ואם וכאשר הם מוצאים לנכון לכתוב עליו. אנשי "מעריב" לא עמדו בחובה זו: אלה מהם שיצאו להגנה ההחלטית והפסקנית על עופר נמרודי די התיימרו להציג עובדות כהווייתן ולבטא את דעותיהם ללא משוא פנים; בפועל, נתנו יד, אם ביודעין ואם מתוך רשלנות, למסע תעמולה שקרי שנועד להסתיר את התנהגותו העבריינית.

פרשת האזנות הסתר סחרה את העיתונות כולה ועוררה גלי הדף שליליים שהתבטאו, בין השאר, בסיקור מגמתי שפגע באמינותה ("העין השביעית", גליון מס' 2). הודאתו של נמרודי והרשעתו מוכיחות שההאשמות שהוטחו בו בעיתונים המתחרים היו נכונות, והניסיון המגושם שעשה בעקבות ההרשעה - לזקוף את התנהגותו העבריינית לחובת מתחריו - רק מבליט את חטאו: הוא הביא לעולם העיתונות כללי משחק שפלים, פליליים, והוא עשה שימוש בכלי התקשורת החשוב והמכובד שנועד לרשותו כדי לעוות את האמת על מעשיו החמורים ולהתיז, ללא הצדקה, בוך על מבקריו. זו לא רק שעתו המכוערת של עופר נמרודי; זו גם שעתם המביכה של אחרים מעיתונאי "מעריב" שנתנו יד להפצת גרסתו הכוזבת. ■

6	או-טו-טו גומרים: ה"ספין" של נתניהו - רוני דגן
10	תדמית ותרמית: ה"ספין" של קלינטון - נחום ברנע
12	כתב חוץ: שופריה של לשכת ראש-הממשלה - שרל אנדרלין
15	לחץ ברשות-השידור: האמנם התערבות השלטון? - שולמית הראבן
16	לחץ ברשות-השידור: פחד וחשבון - תמר ליבס
18	לחץ ברשות-השידור: ניהול של ארגון יצירתי - יצחק גלנור
20	לחץ ברשות-השידור: העצומה שלא פורסמה - שלומי מינץ
22	גולות זהב: התמסרות התקשורת לוויאגרה - ענת באלינט
26	בעלות זרה: ולדימיר גוסינסקי ב"מעריב" - ברוך קרא
30	לו הייתי הומו: העדפות על רקע נטיות מיניות - ירמי עמיר
31	עין בינלאומית: עיתונות ציבורית בארה"ב - רפי מן
34	זהות כפולה: מיכאל טוכפלד ב"מקור ראשון" - אבנר הופשטיין
38	גימיק פסול: משאל העם של "מעריב" - אריק כרמון
39	קורא מן השורה: מצעד הקלישאות - עמוס נוי
40	אנא השם הושיע נא: יום העצמאות ברדיו החרדי - אבנר הופשטיין
45	איפה טעינו: לא זיהיתי את גדולת רבין - עקיבא אלדר
46	לקרוא לילד בשמו: הלשון המכוסה בתקשורת - עמוס גורן
48	גלישה לשום מקום: האינטרנט אינו ממלא את חפקידו - ירון אזרחי
49	לשון הרע: פיצוי על פרסום חוזר - איתן להמן
50	מסיבת עיתונאים: מדור תגובות
51	אירועי תקשורת

איור השער: מירה פרידמן

"העין השביעית"

בהוצאת המכון הישראלי לדמוקרטיה
ת.ד. 4702 ירושלים 91040
טלפון: 02-5618244 שעות: 206 פקס: 02-5635319

עורך: עוזי בנימן

מערכת: נחום ברנע, כרמית גיא, רפי מן

יועץ: פרופ' ירון אזרחי, פרופ' אפרים צדקה.

פרופ' מרדכי קרמיניצר

עריכה גרפית: שמי-בושורי עיצוב גראפי

עריכה לשונית: מיכל רוזנטל

מוכיר המערכת: אדנון לוי

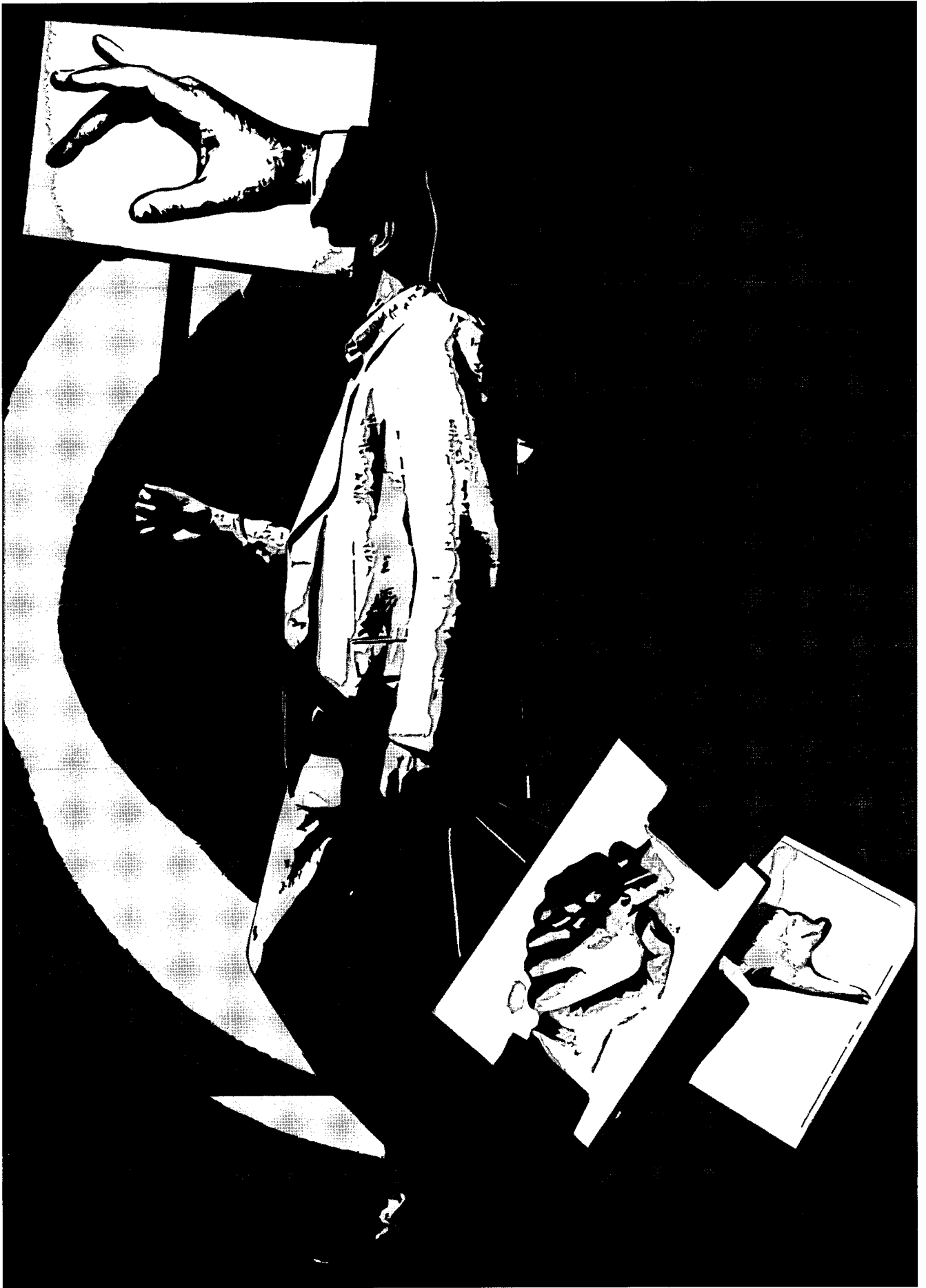
דפוס: דפוס העיד העתיקה

כחובתנו באינטרנט: <http://www.idi.org.il>

דואר אלקטרוני: arnon@idi.org.il

המכון הישראלי לדמוקרטיה
THE ISRAEL DEMOCRACY INSTITUTE
An Israel-Diaspora Enterprise

או-טו-טו גומרים

המסע המדיני האחרון לווינגטון המחיש בחריפות את מגבלותיה של הכתבות המדינית. למרות לקחי השנתיים האחרונות, נתנו חלק מהכתבים המלווים לפמליית ראש הממשלה לעשות בהם כחפצה. בבוקר הם הודיעו על פריצת דרך ובערב על מבוי סתום

רונן דגן

בווינגטון, מאחורי הדלתות הסגורות? למסעו המדיני האחרון של נתניהו לווינגטון טון באמצע חודש מאי לא התלוו כל הכתבים המדיניים. התחושה היתה, לפחות בחלק ממערכות כלי התקשורת, שלא מדובר בנסיגה מפועל בתקופה של אינפלציה בנסיעות - שבוע קודם לכן בריטניה, שבוע לאחר מכן סין - נשארו אחדים מהכתבים המדיניים בבית. חלקם, אגב, חושבים שזה לא מזיק. "לפעמים נראה לי שמהבית אני עושה עבודה טובה יותר, אני יכול להגיע ליותר מקורות מידע, וזה בלי שטיפת המוח של פמליית ראש הממשלה", מתוודה אחד הכתבים.

הגישה של שי בוק

יש שיגידו - נתניהו, אמן המניפולציות התקשורתיות, עשה זאת שוב בווינגטון. הדרך שבה הוא משתמש בכלי התקשורת באה לידי ביטוי בסוף הביקור. "מעריב", קול-ישראל וחדשות ערוץ 2 דיווחו לקראת סוף הביקור, שנתניהו מסכים לפעימה שנייה דו-ספרתית, וכי סלע המחלוקת העיקרי נותר עניין הפעימה השלישית. כולם ייחסו את הידיעה למקורות מסוגים שונים. נתניהו נחת בארץ, ובמסיבת-עיתונאים שכינס מיד לאחר הגעתו, הכחיש מכול וכול את הידיעות. חמי שלו כתב למחרת ב"מעריב" ששוב היינו עדים לניסוי כלים של נתניהו בתקשורת, כדי לבדוק את ההדף הפוליטי שיווצר. "הדלפת ידיעות על התקדמות ובעקבותיהן הכחשות תקיפות והצהרות על עמידה איתנה הפכו לדפוס פעולה קבוע של ראש הממשלה ויועצי ציו", כתב. הכתבים המדיניים טוענים שהמקורות לידיעות על הסכמתו כביכול של נתניהו היו, כאמור, אנשי הפמליה שלו.

הכתבים הוותיקים לא מופתעים. הם עוד זוכרים את ימיו של נתניהו כסגן שר החוץ. כשהיה מגיע בבוקר ללשכה, היה נכנס לשד החוץ ארנס, וקודם כול היה שואל: "מה ה'ספין' של היום?" ה"ספין" הוא זווית הסיי-

קור, מגמת הפרסום, שמעניקים לאירועים ראש הממשלה ויועציו בהתאם לאינטרסים העומדים מול עיניהם באותו יום. ה"ספין" בווינגטון היה, אומר אחד הכתבים שסיקר את המסע, שאו-טו-טו הולכים לגמור ושבוטוף הביקור יהיה סיכום על גודל הפעימה השנייה. כידוע, לא זה מה שקרה בפועל, אך התוצאה לא מנעה מרוב הכתבים - שלכאורה הם למודי ניסיון מיכולתו של נתניהו לתפעל את התקשורת בהתאם לצרכיו המתחלפים - לדווח בהתאם ל"ספין" שבו בחרו הוא ויועציו. עקיבא אלדר, הפרשן המדיני של "הארץ", יוצא להגנת הכתבים: "בסופו של דבר, תמיד יש סיכוי שהפעם זה באמת הולך לקרות, ואף אחד לא רוצה להיות הטמבל שמפספס". זה נכון, אבל כיוון שעד כה זה לא קרה, אפשר היה לפחות להזכיר לקוראים את ההיסטוריה של הרושם שיצרו ראש הממשלה ופמלייתו על מצב המו"מ במסעותיו המדיניים הקודמים. להגנתם טוענים הכתבים המדיניים שהם משקפים בכל רגע נתון את המידע שנמסר להם, ושהזיגוגים בדיווחיהם נובעים מתנודות במציאות - בכונת ראש הממשלה, באסטרטגיה המדינית שלו, בהכרזותיו ובמצב רוחו.

גם ה"זיגוגים" וגם ה"ספינים" הביאו את היחסים בין נתניהו לעיתונות הישראלית לשפל. חלק מהכתבים מודים במפורש שאינם מאמינים לפמליה שלו, וכי הם מעדיפים להאמין מין למקורות אמריקאיים. "פעם", אומר אחד הכתבים, "האיוון היה קל יותר, ספין מול ספין, והיום, פשוט ברור שעדיף להאמין לאמריקאים". שי בוק, בתגובה: "לעיתונאים הישראלים יש נטייה לפרובינציאליות. הם מרגישים תמיד, שאם האמריקאים אומרים להם משהו, זה יראה וקדש". הוא מודה שלאמריקאים יש פחות אינטרסים בדיווח, "אבל זה לא הופך אותם ליותר מהימנים". המלה "ספין" לא מרתיעה אותו: "אני לא נמצא בתפקידי כדי למכור מידע לעיתונאים, ולכל דבר יש מטרה מסוימת. זה כמו בן לא פוגע באמינות הדיווחים, אבל אני לא לוח

הספקנות של אהוד יערי

הקושי בסיקור המשא ומתן הנוכחי, בעיקר במסעות לחו"ל, נובע גם ממיעוט שותפי הסוד. המעורבים האמיתיים ברזי המו"מ בפמ"ליית ראש הממשלה הם דני נוה, עו"ד יצחק מולכו ובתקופה האחרונה גם אורי אליצור. יש תדרכים של ראש הממשלה או של הצוות שמלווה אותו, אבל "לא יוצאים משם סקופים גדולים", כמאמר אחד הכתבים המדיניים. בעבר היו הכתבים זוכים לתדריכים מפי ראש הממשלה במטוס, באחרונה - הרבה פחות. הנסיעה במטוס עם ראש הממשלה איבדה מחשיבותה. התדרכים במטוס מקובלים יותר בדרך חזרה ארצה. שם, בדרך-כלל, מדווח על "אווירה לבבית" ו"שיחות טובות". אגב, גם בדרך חזרה ממסעו המדיני בלונדון בתחילת מאי דיווח נתניהו באופן דומה לעיתונאים שנלוו אליו. באותו זמן בדיוק, אולברייט, עדיין בלונדון, הודיעה על האולטימטום האמריקאי שהציבה בפני נתניהו, המחייב אותו להסכים ליוזמה האמריקאית בתוך שבוע. לכתבים נודע על כך רק כשצלצלו למערכות שלהם, לאחר שנחתו בארץ: עוד דוגמה ל"ספין" שמייצר ראש הממשלה, בהתאם לנחיתותו.

שאר אנשי הפמליה הם מקורות מדרגה שנייה. חמי שלו, הפרשן המדיני של "מעריב", אומר שהתופעה הגרועה היא שמי שבסופו של דבר מתדרך את העיתונאים הם אנשי המעגל השני, שאינם שותפים בסודות המסע, והם עצמם קיבלו תדרוך עם ה"ספין".

הדלפות מקרב המעגל הראשון מעטות, בניגוד להדלפות הרבות שיוצאות משיבות הממשלה, ותוכנן אחד בדרך-כלל, פרי תיאום מוקדם של אנשי הפמליה. לכן נעזרים העיתונאים

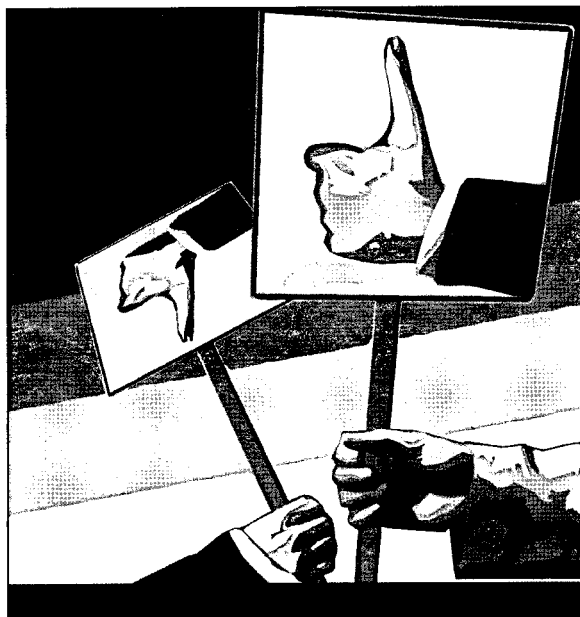
במקורות פלסטיניים או במקורות בארץ - בדרך-כלל אנשי מפלגת העבודה. השאלה היא, עד כמה באמת אפשר לסמוך על מקורות אלו, עד כמה הם מעודכנים, וממי הם ניוונים?

כתב מדיני למוד ניסיון מתקופת אוסלו משווה בין התקופות: "ככל שהצוות שסובב את ראש הממשלה הומוגני יותר ובעל רצון להצליח, כפי שהיה בתקופת אוסלו, לא יוצא אלינו, העיתונאים, שום דבר. כך זה גם אצל הצוות הקרוב של נתניהו".

דלות המקורות ניכרת בעיקר בחו"ל. סביר להניח שלכתב בווישינגטון יש מקורות מקומיים טובים יותר מאשר לכתב המדיני שמגיע עם פמליית ראש הממשלה, ולכן אפשרויותו לבדיקת מידע שמספקת הפמליה טובות יותר. רביב דרוקר, שמסקר את התחום המדיני ב"מעריב", לא חושב שהנתון הזה משמעותי: "יכול להיות שלכתב בווישינגטון יש מקורות

טכני, אטי, פרטני. בעצם אין סנסציות. כל כותרת ענקית על 'פריצת דרך' היא יצירת סנסציה. במציאות זה לא קורה".

הבעייתיות של הסיקור המדיני גדלה בתקופות כאלו, אך מצד שני ניצבים עורכי החדשות ודורשים כותרות מרעישות. אחד הכתבים המדיניים אומר חד וחלק: "אני הייתי מאשים את העיתונאים. אתה הייב לספק את הסחורה, ואין לך מאיפה, ואז - לא שאתה ממציא, אבל או שאתה ניוון ממקורות מפוקפקים, או שאתה 'מנפח' מה שיש לך". התוצאה היא שלפעמים, בגלל הצורך בכותרות גדולות, מדווחים בעיתונים הגדולים יותר על הדברים שמסביב למשא ומתן, ופחות על פרטיו, כמו: מה המשמעות של פיקודן של שני אחוזים? הרי הרבה יותר מעניינת כותרת דרמטית כמו "אין פריצת דרך". כתב באחד העיתונים: "העורך יכול להגיד, יש לך 150 מלה, סכם את המשא

ומתן. רוצה לכתוב יותר? כתוב ביום שישי". הלחץ על הכתבים לספק כותרות שמנות מורגש במיוחד במסע מדיני לחו"ל. שם, הרי, משהו חייב לקרות.

הלחץ נובע, כמוכח, מהתחרות. אמנם בעת המסע מבליים הכתבים שעות רבות יחד ומע"דכנים זה את זה באירועים שוטפים, אבל התחרות מכתיבה את יחסיהם. ביום השני לביקור ראש הממשלה בווישינגטון, בזמן הפגישה השנייה של נתניהו ואולברייט, ישבו כמה כתבים וחיכו לסיומה. אחד מהם קיבל צלצול בהול מהמערכת שלו בארץ. העורך שלו אמר לו: "תשמע, הרגע ראיתי בחדשות ערוץ 2 שעמנואל רוזן דיווח שיש אפשרות לפריצת דרך, מה קורה?" הכתב רצה מאוד לספק כותרת מוצקה, אבל אחרי שיחות טלפון עם דוד בר-אילן ושי בוק, הבין שהפעם כדאי לו להתאפק.

מודעות". בזק טוען שההסתמכות היתרה של כתבים ישראלים על מקורות אמריקאים "הפילה" אותם לא פעם ולא פעמיים, ואחת הדוגמאות הבולטות, לדבריו, היא דווקא הביקור האחרון בווישינגטון: "הם ציטטו מקורות אמריקאיים שאמרו שראש הממשלה הבטיח לאמריקאים מספר מסוים של אחוזים, וחזר בו לאחר מכן. אני דיברתי עם אמריקאים, שהם גורמים רשמיים ומוסמכים - דניס רוס, גיימס רובין, מרטין אינדיק - והם הכחישו את הפרסום מכול וכול. אז יש כאן כמה אפשרויות: או שהעיתונאים סמכו על מקורות אמריקאיים אחרים ששיקרו להם, או שהמקורות האמריקאיים הרשמיים שיקרו להם. בכל מקרה, הם האמינו למקור לא אמין".

האופטימיות של עמנואל רוזן

קשה מאוד לעקוב אחרי משא ומתן מדיני בזמן אמיתי, והביקור האחרון בווישינגטון ממחיש זאת. האינטרס של כל מדינאי הוא להצניע משא ומתן שנמצא בעיצומו כדי שלא לפגום בהתקדמותו, והסכם אוסלו הוא דוגמה קלאסית לכך. הסכם אוסלו לא היה מתגבש ונחתם אילו העיתונאים היו יודעים על המו"מ שקדם לו והיו מסקרים אותו. כיום מבקשים העיתונאים לא לחזור על אותה טעות. הם רוצים לדעת מה מתרחש ולהביא סיפורים בלעדיים רבים ככל האפשר. התחום המדיני, שהוא רגיש ויחיד עם זאת נזיל, מאפשר לכתבים חופש שלא קיים בתחומי דיווח אחרים. כך, למשל, ניתן לדווח ביום אחד על "פריצת דרך", ויום לאחר מכן על "מבוי סתום". ולא חסרות דוגמאות לכך, גם מהמסע האחרון לווישינגטון. כך, למשל, יומיים לאחר הידיעה ב"מעריב" על התקדמות משמעותית בתחילת הביקור, אנהנו למדים שראש הממשלה חוזר מארצות-הברית בלי פריצת דרך וללא סיכום על הפעמה, וכי האמריקאים הם שצריכים לקבל את ההחלטות הקשות - האם להמשיך ללחוץ על נתניהו או למשוך את ידיהם מהתהליך. גם כלי תקשורת אחרים, חדשות הערוץ השני וקול-ישראל, דיווחו באופן דומה למדי, בעוד ש"ידיעות אחרונות" וחדשות הערוץ הראשון שמרו על קו פסימי יותר לאורך כל המסע.

רוב הכתבים המדיניים ערים לסתירות בדיווחיהם. אומר אחד מהם: "מה לעשות, מסובך לדווח, כי המציאות מסובכת. הסכם אוסלו עסק בדברים גדולים - כן או לא מכ"י רים באש"ף, והיום השאלות יותר קטנות, והניואנסים רבים". דוד מקובסקי, הסופר המדיני של "הארץ", אמנם לא יצא לווישינגטון, אבל מכיר בבעייתיות: "המשא ומתן הוא

פרשנות משלו על רקע צילומים בלתי רלבנטיים: נתניהו נואם ואינו מתייחס לאירועים.

תחזיתו של בן כספית

כידוע, שיטת ה"אוף דה רקורד" מקובלת מאוד בתחום המדיני: ייחוס מידע לגורם מדיני בכיר, למקורות בפמליית ראש הממשלה, למקורות אמריקאיים, למקורות פלסטיניים, בלי לזהותם. השיטה הזו מעניקה חופש נרחב למקור וגם לכתב, המביא את דבריו שלא בשמו: הכתבים אינם נרתעים מלצאת בכותרות מופצצות. כך, למשל, כותרת דרמטית כמו זו של בן כספית ב"מעריב", 24.4, שעל-פיה הפעימה השנייה תבוצע בתוך חודש, מסויגת מיד בכותרת קטנה יותר: "על-פי מקורות בכירים". השאלה היא אם הטכניקה הזו מספיקה כדי לא להטעות את הקורא. מקובסקי: "זו לא חוכמה, צריך לעשות איוון. נכון שתמיד מסייגים, אבל אף פעם לא נותנים לקוראים להבין מה מקורות אחרים אומרים כנגד".

הכתבים המדיניים, כך נראה, מודעים לבעייתיות, אבל ממשיכים לחיות אתה בשלום. הם מנקים את מצפונם בכך, שאם ידיעה שפרסמו בשם מקורות אנונימיים לא עמדה במבחן המציאות, הם מפרסמים כעבור יום-יומיים ידיעה נגדית, ומסייגים אף אותה. עקיבא אלדר, הפרשן המדיני של "הארץ", רואה בכך זילות המקצוע: "בגלל עומס האינפורמציה והנזילות שלה, והידיעה שבסופו של דבר יזכרו לי רק את הסקופים, יש חוסר כבוד לעובדה של היום, כי מחר היא תהפוך להיות עוד שקר".

כתבים מדיניים מודים שיש ביניהם כאלה ש"מלבינים" את המקורות. כך, לדוגמה, אם יש למי מהם מדליף בממשלה והוא לא מעוניין לחשוף אותו, הוא ייחס את הידיעה שקיבל מהמדליף ל"מקור פלסטיני". הנהוג הזה מעלה את השאלה, באיזו מידה מותר לכתב לשקר בשמו של מקור כדי להגן עליו.

ויש גם הסבורים שאפשר לדווח גם מבלי להסתמך אף לא על מקור עלום שם. בסוף הביקור בושינגטון, דיווח עמנואל רוזן בחדשות הערוץ השני כי "אנחנו יודעים שכבר כמה ימים יש התקדמות במשא ומתן...". שעה קלה לאחר מכן, במסיבת-העיתונאים שקיים, הכחיש נתניהו את הבשורה על התקדמות. האם הדיווח לא היה מעט פזיז? רוזן: "המאזין או הצופה רוצה לקבל אינפורמציה. יש מקרים רבים שבהם אני בטוח, ואז אני לא מסייג. אם אני לא בטוח - עדיף לי לא לומר בכלל, מאשר לסייג ולומר 'מקור בכיר אמר'. הייחוס למקור מתאים יותר כשמדובר בהערכה, נגיח, 'מקור בכיר טוען כי המשא ומתן יסתיים בתוך שבוע'. אם אני יודע שנתניהו הסכים, למה לי לסייג?".

רוזן דגן היא בוגרת לימודי תקשורת

לכך, כיוון שכתב הרדיו משרד כמה פעמים ביום, הוא זקוק להרבה חומר זמין. האילוף הזה עלול להשפיע על איכות המידע העומד לרשותו וגם לגרום לתלות רבה יותר בדוברים רשמיים, ובמקרה של כתב מדיני - בפמליית ראש הממשלה. בנסיעה לושינגטון שידר יוני בן-מנחם, הכתב המדיני של קול-ישראל, עשרות ידיעות, רובן מיוחסות לפמליית ראש הממשלה. אחד מעמיתיו למסע הסביר: "אין לו ברירה, הוא זקוק לחומר בלי הפסקה. הוא לא יכול להרשות לעצמו להסתכסך עם אנשים. הוא מסוגל לייחס דברים לגורם מדיני בכיר, ולשדר אותם בלי לאמת. מקסימום, אחרי שעתיים, הוא ידווח על הכחשה". כך לדוגמה דיווח בן-מנחם במהלך ביקורו של נתניהו בארצות-הברית על התקדמות בשיתוף בוויינגטון, ושעל-פי מקורות בפמליית ראש הממשלה, הסכים נתניהו לפעימה של 13 אחוזים. יומיים לאחר מכן, בדיווח מהארץ, אישר בן-מנחם ביומן הבוקר כי "הפערים עדיין קיימים בעמדות שני הצדדים, וכי עדיין אין עסקת חבילה שתספק את ישראל". אמנם בן-מנחם ייחס את המידע ללשכת ראש הממשלה, אבל נשאלת השאלה, האם למאזינים לא מגיע לקבל דיווח אמין יותר? האם, למרות מיעוט הזמן שעמד לרשותו בין שידוריו הרבים, לא היה עדיף שינסה להבין ולהסביר גם מה עומד מאחורי המידע המגמתי שסיפק לו גורם בכיר בפמלייה?

בן-מנחם סירב להתראיין לכתבה זו. גם לטלוויזיה בעייתיות משלה. דיווח טל-וויזיוני מחייב תמונה, ואילו אירועים מדיניים הם בדרך-כלל סיפורים ללא תמונות. הצילום מים משמימים למדי - לחיצות ידיים או נאומים. הצד הטכני אף הוא מסובך - העריכה, השידור, זמני לוויין קשוחים. כל אלה גורמים לכתב לבזבז זמן יקר. בגלל הפרשי השעות, השידור מושינגטון הוא באחת בצעה ריים, כלומר שכבר באחת-עשרה בבוקר על הכתב המדיני המלווה את ראש הממשלה להיכנס לחדר העריכה. ומה קורה אם בדיוק אז מתקיימת פגישה חשובה? לעתים התמונות הזמינות לא מתאימות למה שמתרחש במשא ומתן. זה מקשה על הכנת הכתבה. ביום השני לביקור בושינגטון פרצו המהומות בשטחים. נתניהו נאם באותו ערב במכון וושינגטון. עוד לפני נאומו הוא קיבל את הידיעות על המהומות. צוות חדשות הערוץ השני התקשר לפמליית ראש הממשלה בעת שהיתה בדרך לאירוע, וביקש שראש הממשלה יגיב בתחילת נאומו לאירועי היום, כדי שניתן יהיה להספיק להכניס את תגובתו לחדשות השעה חמש. הפמליה החליטה לא להיענות לבקשה. רק בסוף הנאום, אחרי כשעה וחצי, הגיב ראש הממשלה בקצרה לאירועים בשטחים. את התגובה המלאה מסר נתניהו רק כמה שעות אחר-כך. עמנואל רוזן, בחדשות חמש, נתן

שלי אין, אבל לי יש מקורות שלו אין. וחוף מזה, אולברייט והצוות שלה מגיעים כל-כך הרבה לארץ, אנחנו מכירים אותם, מסייעים במידע שלהם והם מסייעים במידע שלנו". אחד הכתבים המדיניים הבכירים חושב אחרת: "לרוב הכתבים הישראלים אין מקורות מספיק טובים בושינגטון. הייתי יכול להבין אם מדובר בבייג'ין, לך תדובב פקיד סיני, או אפילו בבירה אירופית, אבל בושינגטון זה מגיע לממדי אבסורד. בסופו של דבר, זה יוצר תלות גדולה בפמליית ראש הממשלה, ולהם, כידוע, אינטרסים משלהם באופן הדיווח".

זו אולי אחת הסיבות לשוני בין שתי אסכרות הדיווחים מושינגטון: "ידיעות אחרונות" והערוץ הראשון מול "מעריב" וחדשות הערוץ השני. נחום ברנע ושמעון שיפר, שליחי "ידיעות אחרונות", יודעים כבעלי קשרים טובים בממשל האמריקאי. הם אף הגיעו לושינגטון יום לפני ראש הממשלה, צעד שאפשר להם להתעדכן במתרחש לפני תחילת פגישותיו. הערוץ הראשון לא שלח כתב מדיני, אלא הסתפק בדיווחים מפי אהוד יערי, שליח הערוץ בושינגטון המעורה היטב בעיר. "ידיעות אחרונות" ו"הערוץ הראשון" דיווחו באופן די דומה, ואף די פסימי, במהלך הביקור. ואילו ריב דרוקר מ"מעריב", יוני בן-מנחם מקול-ישראל ועמנואל רוזן, שליח חדשות הערוץ השני, דיווחו בטון אחר, אופטימי יותר. בסופו של דבר, גם הנסיעה האחרונה לוויינגטון, כמו קודמותיה, הסתיימה ללא פריצת דרך משמעותית. על זאת הסכימו בחוכמה שלאחר מעשה כל כלי התקשורת הישראלים שסיקרו אותה.

הנודותיו של יוני בן-מנחם

על כל דיווח יומי בעיתון מדווח כתב רדיו לפחות חמש פעמים. הלחץ שמופעל על הכתבים המדיניים בעיתונות הכתובה פעם ביום מופעל על הכתבים המדיניים ברדיו פעמים רבות ביום: יומן הבוקר, יומן הצהריים, יומן ערב, יומן חצות, וכמובן, דיווחים שוטפים במשך היום. אביב בושינסקי, הכתב המדיני של גלי-צה"ל, לא יצא לושינגטון, אבל גם הוא, לא פעם ולא פעמיים, היה במצב שבו זמני השידור הרבים השפיעו על איכות שידוריו: "לכל דיווח צריך להתכונן, גם טכנית וגם עניינית. זה גוזל הרבה זמן. זה מוריד מהזמן שבו אפשר לרוץ אחרי מקורות". בתחילת מאי, בביקור חשוב של ראש הממשלה בלונדון, בעיצומה של מסיבת-עיתונאים, נאלץ בושינסקי לצאת החוצה ולהפסיד חלק ממנה, כי היה עליו לתרגם בשידור חי את דבריו של ראש ממשלת בריטניה, טוני בלייר. לפעמים הוא מפסיד שיחות רקע של ראש הממשלה, כי באותו זמן עליו לשדר. הרושם הוא שעל כתבי הרדיו להקדיש יותר זמן להעברת המידע מאשר לאיסופו. בנוסף

חד מתחומי-הכיסוי המתסכלים ביותר בעיתונות הוא כיסוי-העיתונות. מצד אחד, הגישה נוחה: עיתונאים הם פטפטנים גדולים. מצד שני, הכעסים קשים. עיתונאים הם עם שמצפה שיסלחו לו יום-יום על חטאיו – אבל לעולם לא שוכח ולא סולח על חטאים שעשו לו.

בכל זאת, הווארד קורץ לא מתלונן. קורץ הוא כתב המדיה של "ווינגטון פוסט". תפקידו מושיב אותו על אחד הצמתים העמוסים ביותר בעולם: המפגש בין הממשל האמריקאי לבין גדודי התקשורת שמסקרים אותו. הקוראים המקומיים מרותקים, הדרמה גדולה, ולמרבה המזל, היא מתרחשת בטווח של עשר דקות הליכה ממערכת ה"פוסט". זה כמו לדווח על המונדיאל ממושב נוח באמצע כר הדשא.

לפני שבועות אחדים יצא לאור בארצות-הברית ספרו של קורץ "Spin Cycle", והפך מיד לרב-מכר וווינגטוני. שמו של הספר, בתרגום חופשי, הוא "מעגל התחמוץ". קורץ מגולל בו את סיפור העימות המתמשך בין הבית הלבן של קלינטון לכתבים המדווחים עליו, מראשית כהונתו השנייה ועד פרשת מוניקה לווינסקי. ספר אמין, נוקב, חכם. הוא מודד בחריצות את ההבדל הדק בין תדמית לתרמית, בין כיסוי לשיסוי, בעידן קלינטון. אם תרצו, חלקים מהספר הם משל על נתניהו, על תחמוץ, ועל צרותיו עם התקשורת הישראלית. אם תרצו, הם משל על כל פוליטיקאי בפתח המאה ה-21. המנהיג, הראש, איננו אלא קליפ טלוויזיוני. בקליפ הוא קם ובקליפ הוא נופל ועל הקליפ הוא עובד, מהדיון על התחמוץ היומי בבוקר ועד סגירת המהדרות בערב. ציטוטים סלקטיביים:

"ההיסטוריה לימדה את אנשי קלינטון שיותר וכדאי לעבוד על העיתונות. רון זיגלר, יועץ התקשורת של ניקסון, נהג לדבר עם העיתונאים במונחים שנלקחו מעולם העסקים. עובדה מסוימת היא מבצעת בשלב זה. אחר-כך, כשמתברר שאיננה נכונה, היא הופכת ל'בלתי מבצעת'". "וודרו וילסון סבל ב-1919 משבץ שגרם לו שיתוק, אבל לעיתונאים סיפרו שהיתה לו התמוטטות עצבים, ובקרוב יחזור לפעילות מלאה. כשאייזנהאואר לקה בהתקפת לב קשה, סיפרו לעיתונאים שהיתה לו הרעלת קיבה. דוברו של ג'ימי קארטר הודיע יומיים לפני הפעולה לשחרור בני-הערובה באיראן שפעולה כזאת לא באה בחשבון".

"בשנים האחרונות התחמוץ ממלא את השטח האפור שבין כנות גמורה לשקר מוחלט. דוברו של הנשיא רייגן לארי ספיקס החזיק שלט על שולחנו: 'אתם (העיתונאים) לא תגידו לנו איך לביים את החדשות, ואנחנו לא נגיד לכם איך לכסות אותן'".

"רייגן חולל מהפכה בתחום הזה. הדוגמה הקלאסית היתה צילום טלוויזיה של רייגן עומד לפני בית-אבות שנבנה במסגרת תוכנית ממשלתית שהוא מתכוון לחסל. הכתבים דיווחו על הסתייגות, אבל הבית הלבן היה מאושר: הכתבים יכולים לדבר, אבל קובעים רק צילומי הטלוויזיה". "דון בייר, ראש אגף התקשורת של קלינטון, פיתח את תורת רייגן לכלל נוסף: מה שאומר הנשיא חודר מעבר למה שאומרים עליו. יש לו דו-שיח משלו עם אמריקה, שעובר מעל לראשי העיתונאים. העיתונאים אינם אלא מבקרי תיאטרון: יש להם השפעה קטנה מאוד, אם בכלל, על גיבוש דעת הקהל".

"התיאוריה של דובר הבית הלבן, מייק מקקארי, בניהול עיתונות היתה להאריך את חייו של סיפור חיובי דרך כמה מעגלי חדשות. הוא לקח את זה ממדריכים ישנים ליחסי-ציבור: אמור להם מה אתה עומד לומר להם, אחר-כך תגיד להם, אחר-כך תגיד להם מה אמרת להם". "היו זמנים שבהם נשיא נמדד ביחסיו עם הקונגרס, הצלחת מגעיו עם מנהיגים זרים, יכולתו להצמיח את המשק ולשמור על השלום. עכשיו התקשורת ההמונית הפכה יותר ויותר למזוקקה של חוכמה פוליטית. כל מלה של הנשיא נחתכה ועובדה על-ידי פרשנים, כל משפט עבר דרך פילטר אידיאולוגי".

"העיתונאים, אמר קלינטון, מנהלים את המדינה. הם נהנים להרוס אנשים. זה מה שמביא אותם לסיפוק... בהדרגה הפסיק קלינטון לקרוא עיתונים. אני עושה את החדשות, אמר. למה אני צריך לקרוא אותן?"

"מימיה הראשונים בווינגטון ראתה הילארי קלינטון בעיתונות אויב. העיתונאים, אמרה, הם ברובם בני גילנו. הם מקנאים בביל ובי".

"הבית הלבן חוזר בו מעמדתו, הטיח הפרשן הימני, פאט ביוקאנן. הוא לא תפס את העניין. לבית הלבן לא היתה עמדה. העמדה היתה מטרה נעה, ספינה טרופה, שמקקארי הפך לתשובה באורך של 10 שניות, ארוזה לטלוויזיה".

"למקקארי, כתב 'ווינגטון פוסט' במאמרו הראשי, מגיע פרס אוסקר על שקריו. פעם אחד

נחום ברנע

תדמית ותרמית: המקרה של ביל קלינטון

קלינטון מטופל מתחת לחגורה; נתניהו, ברוב המקרים, מעליה. העיסוק בפרשיות האישייות של קלינטון הוא סוג של מותרות. הוא מלמד שאין כרגע לאמריקה בעיות קיומיות, ואפשר להשתעשע. חבל שאי-אפשר לומר אותו דבר על ישראל

פעם מציב הבית הלכן חזות מוטעית, ומציע גרסה מוליכת-שולל של האירועים. את האמת הוא מפרסם בעל-כורחו, בטפטוף אטי, טיפ-טפ, טיפ-טפ..."

"מקקארי וחבורתו רצו לנהל את החדשות, לארוז את הנשיאות בדרך שהציבור יקנה אותה. לקבוצה הקטנה של עיתונאים שצעקה שאלות בתדריך היומי בבית הלכן היה סדר-יום אחר. הם היו ממוקדים, כמעט מקובעים, בשערוריות. הם התעניינו בפאשלות, בעימותים מאחורי הקלעים, בדרמה. הם לא רצו לסקר את הנשיא. הם רצו להביך אותו."

"אמריקה היתה בשנה השישית של צמיחה כלכלה מהירה, הדאו-ג'ונס עבר את ה-7,000, אבל זה לא התאים להגדרה המקובלת של חדשות כעימות. אילו הכלכלה היתה בירידה, היא היתה פותחת ערב ערב את חדשות הטלוויזיה."

"משהו גדול יותר מעוד קרקס עיתונאי התחולל כאן. בשיחות רדיו, באינטרנט, בפרוודורי משרדים, אנשים דיברו שוב על השאלה, אם קלינטון הפשיל את מכנסיו ואם היה שם מין אוראלי. זה לא היה עוד סיפור מביך. זאת היתה בדיחה לאומית, קטע מאופרת-סבון מתמשכת. העיתונאים, שהתיימרו לטפל בשאלות החוקתיות, ניצלו למעשה את ההזדמנות לרדת לביוב."

"דון בייר גילה שאפילו בעלי הטורים, הפיקחים מבין העיתונאים, אנוסים על-ידי תרבות התקשורת להיות ציניקנים, ספקנים, מלאי חשדות. בכתיבה על הנשיא, צו האופנה הוא להיות עוין. אחרת יאשימו אותך חבריך שהשלטון קנה אותך."

"יועץ הנשיא רם עמנואל הגיע למסקנה שהעיתונאים בוושנינגטון פועלים בתוך בועה אליי-טיסטית וכורעים תחת עומס דעותיהם הקדומות. הטענה לעיתונות אובייקטיבית היא קשקוש. העיתונאים רואים בקלינטון ילד עם תיאבון-יתר, שאיבד שליטה."

"מה ששיגע את עמנואל היו בעלי הטורים, שסירבו לתת לבית הלכן אפילו פירור אחד של אשראי. הם מסוממים, הוא חשב. הם בטח מתאמים ביניהם עמדות. גם אם אתה מתנגד לכל צעד שהנשיא עושה, אתה לא יכול לטעון שהוא לא עושה דבר. בהתחלה האשימו את הקלינג-טונים שהם רוצים יותר מדי, שהמטרות שהם מציבים בלתי ניתנות להשגה. עכשיו, כשהם מתקדמים בהדרגה, לועגים להם. העיתונאים, הסופרמנים שלעולם אינם טועים, מתים לרדת על בני-התמותה בבית הלכן."

"יועץ הנשיא ג'ורג' סטפנופולוס האשים את מורין דאוד, בעלת-טור בניו-יורק טיימס, שהיא שונאת את קלינטון. הוא לא תופס, הגיבה דאוד. התפקיד שלנו איננו לחבב או לא לחבב את קלינטון, אלא לפסוק אם היה לו שבוע טוב או רע, אם הוא בדרך למעלה או למטה. הבית הלכן מנסה להפוך כל דבר לאישי: האם אתה אתנו או נגדנו. זאת הבעיה עם הדמוקרטים. הרפובליקאים לא ציפו ליחס הוגן, והיו אסירי תודה אם קיבלו יחס שווה. הדמוקרטים מאמיי-נים שכל העיתונאים ליברלים וכועסים אם אתה מכניס להם. הבית הלכן מתגעגע לימים שבהם עיתונאים היו סריסים בחצרו של הנשיא קנדי. אבל הזמנים השתנו. מוטב, לכן, לעיתונאים להתרחק ממושאי כתיבתם."

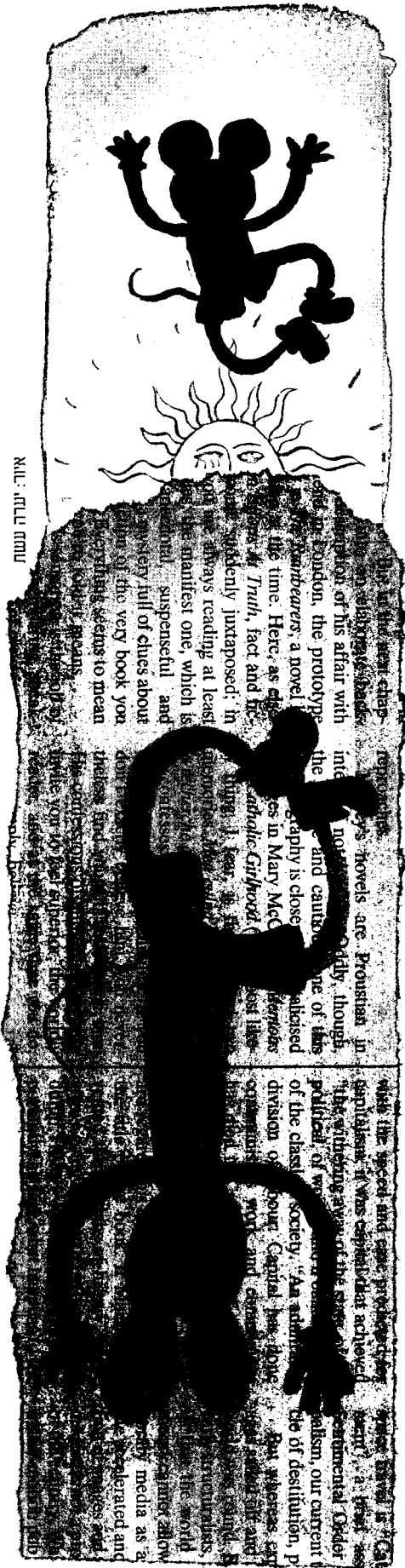
אחדים מגיבורי הספר, משני צדי המתרס, אני מכיר אישית. הם חיילים במלחמת הישרדות. כל בוקר הם קמים בהנחה, שהנשיא שלהם נמצא במרחק "טלפון אחד מאסון". כל בוקר והגיי-לוי שלו: אם לא סביב פרשת "וייטוטר", חברת הנדל"ן המושחתת בארקנסו, סביב מבצעי ההתרמה לקרנות המפלגה בתוככי הבית הלכן; אם לא אלה, הנערה התורנית שטוענת שהנשיא הטריד אותה מינית.

קלינטון מטופל מתחת לחגורה; נתניהו, ברוב המקרים, מעליה. העיסוק בפרשיות אישיות של קלינטון הוא סוג של מותרות. הוא מלמד שאין כרגע לאמריקה בעיות קיומיות, ואפשר להשתעשע. חבל שאי-אפשר לומר אותו הדבר על ישראל.

אבל האובססיה לפלילים, הערגה לסקנדל, וראיית הפוליטיקה כמשחק ציני, שאין בו שום דבר חוץ מכוח ושחיתות, קיימות בתקשורת שם וגם כאן. וגם התחמוץ, כמוכן.

הבית הלכן של קלינטון מתחמן בקטן: מעכב, למשל, פרסום ידיעה לא נוחה עד סמוך לסגירת מהדורות הערב של הטלוויזיה; ממחזר בשורות טובות; מחלק ראיונות בלעדיים עם הנשיא לכתבים נוחים, ומצפה - בדרך-כלל לשווא - לתמורה. נתניהו יכול ללמד אותו פרק או שניים בתחמוצים גדולים.

נתניהו מוכר בספר פעמיים. בפעם הראשונה הוא בא לפגישה עם הנשיא ביום שבו מתפרסמת ידיעה על מעורבות של ממשלת סין הקומוניסטית בתרומות שגייס קלינטון. קלינטון מבקש לדבר על המזרח התיכון. העיתונאים, על התרומה. בפעם השנייה מגיע נתניהו לבית הלכן כשמתפרסמת הידיעה על מוניקה לווינסקי. "המזרח התיכון", כותב קורץ, "נמחק בבת-אחת ממשך הרדאר".

עלון: ליליאן

שרל אנדרלין

שופריו של נתניהו

חברי העיתונאים, יש לי שאלה קטנה: מי מכם קרא את הטריילוגיה של בנימין נתניהו, "מקום תחת השמש", "הטרור" ו"מלחמה בטרור"? אופתע אם ימצא שאלה שטרחו לקרוא מונים יותר מאצבעות יד אחת. אקשה עוד יותר: מי מהעורכים הראשיים וראשי הדסקים בעיתונות

התעמקו במחשבה המדינית של מי שהפך בליל סגריר אחד, במאי 1996, לראש ממשלת ישראל?

לצערי, עלי לקבוע שהעיתונות הישראלית לא עושה את שיעורי הבית שלה, והדבר מתבטא בכל רמות הסיקור בעיתונות: פרשנות, דיווחים ומאמרי רקע. לאלה שלא טרחו לקרוא, אסביר שבנימין נתניהו קובע לאורך שלושת ספריו את עיקרי אמנותו ביחס להסדר הישראלי-פלסטיני. הוא מתנגד בחירוף נפש להקמתה של מדינה פלסטינית על רוב שטחה של הגדה המערבית. הוא מציע את הקמתו של קנטון נוסח שווייץ שיהפוך בבוא הזמן לישות פלסטינית, קנטון שיהווה ארבעים אחוזים מהגדה. אם מחשבים ומוסיפים את האחוזים שהוא עשוי להסכים לתת במסגרת הפעימה השנייה (והוא לא רוצה שלישית), נגיע לסכום ויתורים כולל של ארבעים אחוזים מהשטחים שנכבשו על-ידי ישראל ב-67'. מעבר לזה, כך טוען נתניהו, כל נסיגה נוספת תהווה סכנה לבטחון ישראל. במלים אחרות, האסטרטגיה של ביבי כתובה מראש, ידועה מראש, ועולה בקנה אחד עם כל מלה שכתב בחיבוריו.

צר לי לקבוע עובדה נוספת: כל אימת שישראל מבקש לדעת את נבכי נפשו של ראש ממשלת ישראל, עליו להסתמך על דיווחים לא ישראליים. מדוע עליו לקרוא את ה"ניו-יורקר" האמריקאי כדי לעשות היכרות עם מקור השראתו של נתניהו,

הלא הוא אבי, בן-ציון נתניהו, הקובע במפורש שאינו מאמין שייתכן שלום בין ישראל לערבים וכי הללו לא ינוחו עד שיביאו להשמדתה של מדינת ישראל? האם הדברים האלה חשובים? כן וכן. הם משקפים את הלוך רוחו של ראש הממשלה יותר מכל דבר אחר בעולם.

עיון מעמיק בכתבי הבן ובדברי האב מוביל למסקנה חד-משמעית: במקרה של מימוש הפעימה השנייה, היא תהיה האחרונה מבחינתו של נתניהו; כל מה שיישאר למשא-ומתן על המעמד הסופי הן הסמכויות שיוענקו לקנטון הפלסטיני. כל ילד במזרח התיכון יודע שהפלסטינים על מנהיגיהם לא יקבלו את הפתרון הזה. מותו של תהליך השלום ידוע מראש והוא מופיע בחיבוריו של ראש הממשלה. כאן הייתי שמה

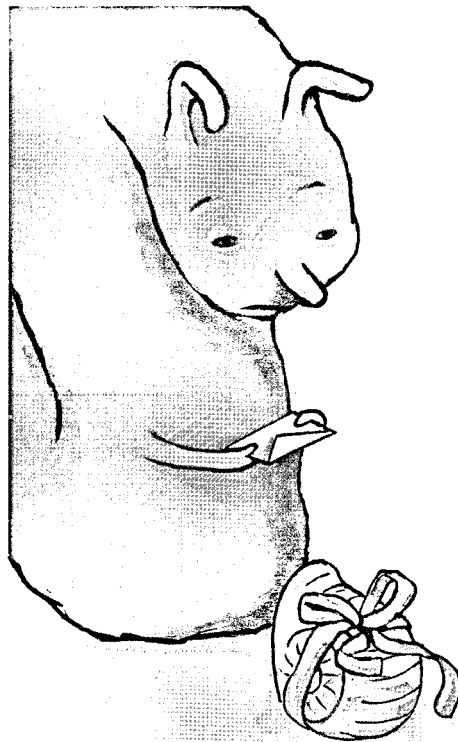
לקרוא ולשמוע את עמיתי העיתונאים הישראלים מצטטים את נתניהו. הוא עוד מהתקופה שקדמה לבחירתו לראשות הממשלה. תחת זאת, רובם הפכו, במודע או שלא במודע, לשופריה הנאמנים של לשכת ראש הממשלה. אתה קם בבוקר ושומע על פעימה קרובה, על החל-צות תהליך השלום מהמשבר, על כך שביבי החליט, שביבי עומד להחליט, שביבי מתכוון להחליט. אתה הולך לישון בלילה ומתברר לך שלא היה ולא נברא, שכל הדיווחים האופטימיים הם בדיה עיתונאית. התוצאה הבלתי נמנעת היא שהציבור מאבד את האמון שיש לו בעיתונות ובעיתונאים. ללא קשרי אמנות בין ציבור הקוראים לבין תוכן הדברים המופיעים בעיתונים, אין תוחלת למקצוע.

העיתונאים הישראלים מטפחים אשליות בקרב הציבור. פעם מקבל

הציבור האומלל הזה הרגשה שהמשא ומתן עם הפלסטינים נמשך, שראש הממשלה מנהל את העניינים בצורה נאותה ומתוך עמדה של כוח, ופעם הוא מקבל תחושה שהעסק אבוד, שהאמת שונה חלוטין.

האמת צריכה להיאמר: בא-סימטרייה בין המציאות לדיווחי העיתונות הישראלית, ראש הממשלה יוצא זכאי. עיקרי אמנותו פרוסים בספריו ובמיוחד בהתנהגותו הפוליטית וביחסו הרעועים עם בן-השיתוף הפלסטיני.

עוד עניין שמעיק עלי קשור לאופן שבו רואים העיתונאים הישראלים את עתיד האזור. איך אפשר לשכוח את רגעי השיא שהתחוללו בישראל בשנים האחרונות? איך אפשר להתעלם מהמראות המרגשים במהלך הלווייתו של יצחק רבין? איך אפשר לעבור לסדר-היום על הנוכחות הבינלאומית סביב ארונו של האיש שחולל מהפכה בחייהם של הישראלים כאשר ביקש להתפייס עם התנועה הפלסטינית? איך אפשר שלא להיזכר באותם מנהיגים ערבים שנגעו בארון המת כאילו מסרבים להיפרד מהאיש שחתר לממש את חזון ישעיהו? הלא מדובר באותו יצחק רבין שהיה אחראי לגירושם של ערביי לוד ורמלה ארבעה עשורים קודם לכן, אין בנמצא תמונה שמסמלת פיוס אזורי במלוא טהרתו יותר מטקס האשכבה לרבין. כמעט חזון אחרית הימים. לצערי, מהטקס הזה נותר למוכרת רק נאום הפרידה הנרגש של נועה בן-אריצי

איור: דיאלה לוודן

מסבא שלה ונוכחותו המרשימה של הנשיא קלינטון.

המגה-אירוע השני, פסגת שארם א-שייח', בהשתתפותם של קרוב לשמונים ראשי מדינות ובתוכם מנהיגים ערבים, כאילו היה חלום. משם מה החליטו שזה היה מסע תעמולה שנועד להביא לבחירתו של שמעון פרס. לפעמים אני חש שחלמתי חלום כאשר צפיתי בשר החוץ הסעודי כשהוא מתחבק עם שמעון פרס, ראש ממשלת ישראל, בעוד שעמיתיו מנסיכויות המפרץ ומאלג'יריה ממתניים בסבלנות לתורם.

אולי שכחו. אולי רוצים לשכוח. ■

הכותב הוא ראש המשרד המזרח-תיכוני של ערוץ הטלוויזיה הצרפתי השני

הדד כלי ג'י'ת

הדד

אשרד ראשי מיל: 03-9603388, חנות המכעל רח'י מובל: 32 דלוח-גן מיל: 03-5754386

10,000 נשים בהריון אולי לא שמעו על

אינסטינקט הקינון

אבל קונות לפיו ממוצץ ועד דירה

האינסטינקט המניע ציפורים לפני הטלה לבנות קן חדש או לשפץ קן קיים הוא אותו אינסטינקט המניע בני אדם לבצע הכנות לקראת בואו לעולם של תינוק חדש.

וזו בדיוק הסיבה מדוע פרסום במגאזין "הריון וטף" הוא פרסום יחודי שפוטנציאל המכירה דרכו עצום.

"הריון וטף" הוא המגאזין היחיד בישראל הממקד את עיקר תפוצתו לנשים בהריון וכאשר מדי חודש המגאזין מגיע לכ-12,000 נשים, בתוכן כ-10,000 נשים בהריון, זה אומר פוטנציאל מכירה עצום תוך הפקת מלוא פוטנציאל המכירה מאינסטינקט הקינון של האשה בהריון ושל משפחתה הקרובה. ואם חשבת שאינסטינקט הקינון מתחיל במוצץ ונגמר בעגלת התינוק טעית, האינסטינקט הזה חובק עולם וכולל שיפוצים וצבע, וילונות ותאורה, מוצרי חשמל ואלקטרוניקה ואפילו קניית דירה חדשה. כן כן, חשוב לרגע ותגיע למסקנה כי לעתים די מזומנות ההחלטה לקנות דירה חדשה היא פועל יוצא מהתרחבות המשפחה.

זה טבעי כמו ... "אינסטינקט הקינון". פרטים נוספים על "הריון וטף" וכן מגאזין לדוגמה ניתן לקבל ב"רשת בן-ארי" המפיקה את המגאזין בטל' 03-9660624.

פחידים את השופטים. מפחידים רופאים במיון. תלמידים מפחידים מורים, וזה את זה. שכן מטיל מורא על שכניו ובעל על אשתו. מנהל רשות-השידור מתחיל את תפקידו בהפחדת עובדים. אנחנו חיים בחברה שאחד ממרכיביה כיום הוא ההפחדה. ומדובר במדינה דמוקרטית, שעם היווסדה היתה אמורה להיות חברה שוויונית, המכבדת את אורחיה ומוסדותיה.

לבד מן האימונים על השופטים והמערכת המשפטית, שהם סימן לסדקים עמוקים בבניין החברתי, קרה באחרונה עוד דבר שאולי צריך להזקיף את אוזנינו. הסיפור תמים למראה: יום שישי אחד התקשר מר שי בוק, יועץ התקשורת של ראש הממשלה, וביקש לדעת מה משודר באותו ערב ב"יומן השבוע" של ערוץ 1. אפשר, בשלב זה, לתת למר בוק ליהנות מן הספק: ייתכן שהוא פעל בתום לב, ובאמת רצה לדעת, כפי שהסביר, אם היומן מכסה את ביקורו של ראש הממשלה בסין, ואם יש צורך במידע נוסף. עד כאן – דוברות לגיטימית. אבל אם כן – מדוע רצה מר בוק לדעת מראש את ה"ליין-אפ" (רשימת הכתבות) של אותו ערב, כפי שמעידה עזרת ההפקה ששוחחה אתו, ואחרים במחלקת החדשות? מדוע צריך היה ישראל סגל להתקשר אל מר בוק ולהתרות בו במפורש שלא יהזור על דרישה מעין זו?

יש ארצות שבהן השלטון מתערב בכל הנכתב בעיתון, כמו שהיה ב"פראבדה". יש ארצות שבהן ראש המדינה מתקשר מדי ערב אל עורך העיתון המרכזי ורוצה לדעת מה הכותרת הראשית למחרת. ואם אינה מוצאת חן בעיניו, הוא מצווה להחליף אותה. כך נהג גם סאדאת, ורק מובא רכ הפסיק מנהג זה. ויש ארצות שבהן ראש המדינה אינו אוהב את העיתונות במיוחד (מדוע יאהב, אם תפקידה העיקרי לשמש ראוי ציבורי מתמיד לכל מעשיו, דבריו, הבטחותיו ומחליו?) – אבל לא יעלה בדעתו להתערב, לכל היותר לזלזל בפומבי. דה-גול, למשל, אמר פעם: "כל בוקר אני פותח את העיתון של מסייה פונטן (עורך "לה מונד"), ואני צוחק, צוחק, צוחק". לגיטימי. גם מר נתניהו אומר שעיתון מסוים אינו נכנס לביתו (אשרי המאמין), וגם זה לגיטימי.

מה שאינו לגיטימי בבירור הוא נסיונו של שלטון – כל שלטון – להתערב במה שמופיע או אינו מופיע במדיה. בדמוקרטיה, העיתונות היא גוף עצמאי מעצם הגדרתה, ותפקידה המרכזי הוא לעקוב אחר מעשי השלטון, או על-פי ההגדרה הידועה, להיות כלב השמירה של הדמוקרטיה. ודאי שלא הכול מותר לה: קיים מסמך נקדי, קיימת ועדת אתיקה, וועדת הרשות שבה נציגי ציבור, ולא מזמן שמענו שמערכת ה"ניו ריפבליק" פיטרה בחרפה כתב שנתגלה כזייפן של עובד דות ומסמכים. הדרך לבית-המשפט פתוחה לכל אורח המרגיש כי נעשה לו עוול, או כאשר מדובר בדיבה ולשון הרע. יש לה, לתקשורת, די והותר כלים לפקח על עצמה, והיא פתוחה לתביעה משפטית מבחור.

אבל כל ניסיון להכתיב מראש לתקשורת מה יהיה בה ומה לא, מה להבליט ומה להצניע, הוא פגיעה בעצם המבנה הדמוקרטי של החברה, בלי שום כהל ושרק. כשם שהדמוקרטיה חייבת להגן על עצמה, כך גם התקשורת. כאמור, ייתכן שהפעם היתה שאלתו של מר בוק תמימה. אך אם ההתעניינות ב"ליין-אפ", וחלילה בתוכן הדברים, תופיע שוב מצדו של אדם שהוא עושה דברו של השלטון, יגיע הזמן לא רק לזקוף אוזניים, אלא גם להבין שנוצר עימות עמוק ובסיסי. ■

שולחית הראבן

האומן התערבות השלטון?

כשם שהדמוקרטיה
חייבת להגן על עצמה,
כך גם התקשורת

אורח: סיביל בוננו

פחד וחשבון

נסיון ההדחה של שני עורכי "מבט", גם לאחר שנשארו בתפקידם בעקבות חילופי מכתבים עם אורי פורת, כבר השיג את מטרתו. זה היה צעד משמעותי - למען יראו וייראו - בתהליך הדיכוי השיטתי של החופש של עיתונאי רשות-השידור למלא את תפקידם. רבע מאה לאחר שלוי אשכול הוביל חקיקה שהוציאה את קול-ישראל ממשרד ראש הממשלה והפכה אותו לרשות עצמאית, נראה ששלוחו של ראש הממשלה הנוכחי נחוש בדעתו להחזיר אותו לשם. בחודש הראשון בתפקידו כבר הספיק הקומיסר הטרי להמחיש לעובדיו מה ייעשה למי שהוא אינו חפץ ביקרו. והרי אין קל מאשר

מסדרונות הטלוויזיה רוחשים שמועות על "מסומנים", ואווירה של פחד וחשבון שוררת בערוץ הראשון.

כך, בעת שקיומו של שידור ציבורי בישראל של '98 נראה חיוני יותר מאי פעם בעבר, האיום הנוכחי על יכולת תפקודו - בדמותו של המנכ"ל החדש - מעלה חשש כבד שרשות-השידור תפסיק להיות רלבנטית, תידחק לשוליים של קיומנו הציבורי, ותהפוך לסמל של פירוק כל מכנה משותף לחברה הישראלית כמו גם למאיץ של התהליך הזה.

צריך להודות שהרעיון של מימון של תחנת שידור באמצעות אגרה - שכוונתו להבטיח שהתחנה תהיה שייכת לאזרחי המדינה, חופשית מאילוצים של רייטינג וגם מתלות בשלטון - התקיים אצלנו מאז ומתמיד רק בעירבון מוגבל. בחלק מן התפקידים ששידור ציבורי אמור למלא - סיפוק מידע ביקורתי על תפקודה של הממשלה, יצירת במה לדיאלוג בין הקולות השונים בציבוריות בישראל - הצליחה רשות-השידור במידה רבה; בתפקידים אחרים, כמו הפקת תוכניות דרמה

איור: אחי פרבר

ותעודה באיכות גבוהה - הרבה פחות. ובכל זאת, דווקא בעידן מוטי קירשנבאום, למרות הבעיות המבניות הבלתי פתורות שהלכו והתחמרו, ולמרות שראש הממשלה סימן את הערוץ הראשון כאיבו האישי מאז כניסתו לתפקיד, מילא הערוץ הזה תפקיד חיוני בדיון הציבורי. די להזכיר את חשיפת פרשת בר-און, או את הסדרה "תקומה" שתורכבה לכשני אחוזי צפייה וזכתה לכשלושים, ואף עוררה דיון נוקב על הגדרת ההיסטוריה שלנו (כשהמקבילה ל"תקומה" בערוץ המסחרי היתה "שישים שניות על...").

ההמלצה החשובה ביותר בדו"ח ועדת צוקרמן לעתיד השידור

להעביר את העורכים והכתבים קורס מזורו של חינוך מחדש. כשמדובר בבחירה בין שילוב במהדורת "מבט" של "אייסם בעייתית", דוגמת ראש הממשלה המנפנף מהמרפסת מול המון המברך אותו בקריאות "מוות לערבים", לבין זימון ללשכת המנכ"ל - מעטים מאתנו היו לוקחים צ'אנס. פורת הגדיל לעשות כאשר מסר לפרסום את הדו"ח שהודיע על החלטת ההדחה של שני העורכים, אלישע שפי גלמן ונתן גוטמן, אך אסר על המערכת לפרסם את תגובת אגודת-העיתונאים לדו"ח. הוא נטרצה רק לאחר שהשתכנע שתדריך נקי, שבו התהדר בנימוקיו להדחה, יופעל כבומרנג נגדו. מאז אותו לילה,

הציבורי היא הבטחת עצמאותו על-ידי העברת מינוי המנכ"ל לסמכו-תה של ועדה של אנשי ציבור, שממנה נשיא המדינה. נסיון החדש הראשון תחת ניהולו של אורי פורת - מנכ"ל שמונה על-ידי השר הממונה על רשות-השידור, שהוא גם ראש הממשלה - ממחיש היטב את חשיבותה של המלצה זו. התבטאויותיו ומעשיו של המנכ"ל החדש בארבעים הימים שעברו מאז כניסתו לתפקיד מספיקים כדי להצביע על כך שיש מקום לדאגה. הנה כמה דוגמאות, שכאשר מתבוננים בהן ברצף, מצביעות אולי יותר על כוונה לחסל את השידור הציבורי מאשר על כוונה לייעל אותו.

1. הצהרת המנכ"ל שרשות-השידור היא "ממלכתית", לא "ציבורית". עד היום סברנו שמעמד של "ממלכתיות" הוענק לרשות-השידור כדי להעמידה מעל לשיקולים פוליטיים צרים, ולהגדיר אותה כ-public broadcasting, שידור המכוון לענות לאינטרס של כלל הציבור, לא לזה של הממשלה המכהנת. המנכ"ל החדש מתקן אותנו. הוא מבחין בין "ציבורי" ל"ממלכתי" ומעדיף את השני. יש כאן יותר מרמז לכך שפורת רואה את משימתו כהחזרת הרשות לחיקה של "ממלכתיות" שפרושה "ממשלתיות", הרחק מה"תקשורת העוינת" שנוטה, כידוע, דווקא כאשר היא ממלאת את תפקידה כראוי, להביך את הממשלה.

2. עיקור מתוכן של מוסדות הפיקוח הציבורי של רשות-השידור. בישיבת מליאת הרשות, שבה הודיע ראש הממשלה על מינוי המנכ"ל החדש, שיבחו רוב הנוכחים את הבחירה (חלקם התעקשו לראות בה את "הרע במיעוטו"). אחד מחברי הוועד המנהל פרס בדחילו את בקשתו בפני ראש הממשלה, שתינתן למליאת הרשות הודמנות לשמוע מפורת מהן תוכניותיו, לפני כניסתו לתפקיד. וכדי להפחית כל נימה של ביקורת הוסיף: "כך נהגנו גם עם כניסתו לתפקיד של המנכ"ל הקודם". הבקשה לא זכתה למענה. לעומת זאת, ביטל המנכ"ל בחודש הראשון לכהונתו את כל הישיבות השבועיות הקבועות של הוועד-המנהל.

3. הכוונה לשדר יותר דרמה, ופחות חדרות ואקטואליה. אין איוון בין חדרות לאקטואליה בתוכניות, הצהיר המנכ"ל. גודש האקטואליה בשעות השיא של הצפייה - חדרות, "מבט שני", "פופוליטיקה", "שיחת ועידה" - מייגע את הצופים. על הצורך להרחיב את הפקת הדרמה בערוץ הראשון אין עוררין, אולם הסיבות המבני-

ות שמנעו הפקות כאלה לא נעלמו, ושינוי המצב הוא עניין לתכנון שיטתי לטווח ארוך. מה גם שעוד איננו יודעים על מה חושב המנכ"ל - אם הכוונה היא בכלל להתמקד ביצירה מקורית, או בתוכניות איכות, או בסך-הכול להתחרות עם "רמת-אביב ג" שאותה הוא מיטיב להכיר.

בניגוד לבעייתיות של יצירת דרמה נראה שהבעיה של "יותר מדי חדרות" תזכה לטיפול מיידי ופשוט. מה קל יותר מאשר לקצץ תוכניות עיתונאיות מהסוג שהערוץ הראשון הוכיח שהוא מסוגל לעשות, ושהמנכ"ל הנוכחי מסמן כמיותרות. התבוננות מקרית בלוח המשדרים מראה ש"מבט שני" - תוכנית תחקירים שהעלתה סוגיות פוליטיות, חברתיות וסביבתיות חשובות - כבר ירדה מהמרקע, כנראה באופן קבוע. "פופוליטיקה" - שעם כל הסלידה מהכאסח הסגנוני (שבו אשמה תרבות ה"סלון" הפרטי שלנו יותר מאשר הטלוויזיה) משמשת כמעט הפורום היחיד לדיון בין קבוצות אידיאולוגיות ותרבותיות בתבריה - כנראה על הכוונת.

להבדיל מראיונות נוסח הסחבקות הנוטפת אינטימיות בלתי מזיקה של דן שילון, דיון ציבורי בסוגיות פוליטיות, כמו גם ראיונות עיתוני-איים הדרושים מפוליטיקאים להיות אחראים לדברים שהם אומרים

בנוסח "ברחל בתך הקטנה", הם נשמת אפו של שידור ציבורי. לא מפליא שביטול תוכניות מסוג זה הוא יעד מועדף על שולחיו של המנכ"ל החדש. מדיניות כזאת מתאימה לתוכנית השמים הפתוחים של הממשלה, שמטרתה לפצל את ציבור הצופים בין מספר גדול ככל האפשר של ערוצים שיתפקדו כ"חנות וידיאו" ויחסלו את האפשרות של התקבצות בזירה משותפת לצורך צפייה בדיווח עיתונאי או בדיון פוליטי ביקורתי.

4. יצירת אווירה של הפחדה בקרב עובדי הרשות. עוד לפני פרשת אוהדי בית"ר בכיכר העירייה החל המנכ"ל להטיל את חתיתו על העובדים. כך, למשל, שבר ביד גסה את הכללים המקובלים כאשר התערב ב"בשידור חי" של מני פאר, וזימן אליו את מפקחת התוכנית לנזיפה ללא שיתוף הממונה הישיר עליה. רשימת המרואיינים של כל אחת מתוכניות האירוח מגיעה אל המנכ"ל וחוזרת למפיקים לאחר פסילה חופשית של כל מרואיין שלא נראה לו. יש להניח שהצורך של המנכ"ל להתערב ביד גסה בשיקולי העריכה (כולל הוראות בנוסח "תחשבי עלי כשאת בונה את רשימת המרואיינים") פוחת באופן דרסטי לאחר החדש הראשון. המפיקים לומדים מי אין ומי אוטו בעיני המנכ"ל ולא מתבזים עוד.

בפני מליאת הרשות הציג פורת את תפיסתו על אנשי המקצוע שתחת הנהגתו. הוא חילק אותם לקבוצה של "עיתונאים טובים" לעומת "קומץ" של "עיתונאים רעים" שהצליחו "להסתגן" לרשות. ההערה הסרקסטית של חבר מליאה, שביקש את רשימת ה"רעים" כדי שאפשר יהיה לפטרם מיד, לא זכתה למענה. אולם בינתיים התחיל להתברר מי משתייך לקבוצה זו. בוועדת המכרו הפנימי לבהירת מנהל

התוכניות (תפקיד מרכזי ביותר בטלוויזיה) הצליח המנכ"ל להעביר את מועדמו - היחיד שלא היה לו כל ניסיון בעריכה והפקה של תוכניות - ללא כל דיון רציני במועמדים האחרים, שהוכיחו כשרון ומקצועיות בתחום. נציגי העובדים בוועדה, שכבר סומנו על-ידי המנכ"ל, לא הביעו את דעתם.

מבלי לדון כאן בהאשמות המנכ"ל על "עריכה מגמתית", כדאי להתבונן במהלך-כים שנעו להעניק לגיטימיות לדו"ח שפרסם על סיקור כינוס אוהדי בית"ר ירושלים. פורת דיווח לעיתונות שהציג את מסקנותיו לפורום העיתונאי הבכיר ביותר ברשות, וזה הסכים עמו. למעשה, היה זה פורום שפורת הקים בעצמו לאחר שביטל את הפורום המקצועי של עורכי וכתבי חדרות שתפקד עד לבואו. דרישה מהיור מצד עשרה חברי מליאה לדון בעניין ההדחה לא נענתה עד לכתיבת מאמר זה, אך לימוד הלקחים ניכר מיד: בשידור חוזר של האירוע בכיכר ספרא בערוץ 33 דאגו העורכים לחתוך החוצה את הקריאות "מוות לערבים", שלא ערבו לאוזנו של המנכ"ל.

מטבע הדברים קיים מתח קבוע בין העיתונות לממשלה שהיא אמורה לבקר, והעיתונות האלקטרונית חשופה במיוחד למתקפות. הציבור שאותו היא משרתת אמור לשמש לה גב ולהעניק לה לגיטימיות. בישראל, חלק גדול של הציבור הזה מאמץ אף הוא את החדשנות כלפי התקשורת. כאשר גם מנכ"ל הרשות מספק תחמושת למגנים, ואפילו תוקף את עובדיו בפומבי בעיתונות (בנוסח "שוב הוציא הערוץ הראשון את דברי ראש הממשלה מהקשרם"), נראה שאי-אפשר יהיה לצפות שעיתונאי הרשות ייקחו על עצמם סיכונים מיותרים למען זכותו של הציבור לדעת. המפסידיים נהיה אנחנו. ■

חמר ליבס היא פרופסור חבר במחלקה לקומוניקציה באוניברסיטה העברית בירושלים וחברת מליאת רשות-השידור

כיבוי אורות

ככל שארגון יצירתי יותר, כלומר לא מייצר חומרה אלא רעיונות, הוא פחות ארגון ויותר ניצוצות. ההבדל בין ארגון שמייצר ברגים או שירותי ביטוח לבין ארגון שתפוקתו היא כתבה בטלוויזיה או ביצוע יצירה מוסיקלית הוא במידת התכנות של פס הייצור. בכל הדוגמאות שהבאתי לעיל לא מדובר ביצירה אישית לחלוטין, אלא בתהליך שדורש עבודת צוות וארגון. מכאן שכאשר יש צורך בארגון, גם הניצוצות חייבים להינתן בתוך מסגרת מסוימת, אולם ברגע שהיא, המסגרת הארגונית, הופכת לסד – חסל סדר יצירתיות. שאלת המינון הראוי היא לפיכך מהותית בכל ארגון: גם במפעל המתוכנת ביותר הברגים ייצאו לבסוף עקומים אם לעובדים לא תהיה שום יכולת להתגאות במשהו שעשו שם. ולהפך, גם המנצח הפרוע ביותר כפוף לכללים שמאפשרים לארגון הקרוי תזמורת לנגן משהו שמזכיר את יצירתו המקורית של המלחין.

...

הניהול המודרני שואף לשנות את המינון: להפחית ככל האפשר את התכנות הארגוני ההכרחי, ולהגביר את היצירתיות האישית והקבוצתית. שינוי כזה פירושו גם שהדרישה לנאמנות עיוורת ובלעדי דת לארגון תוחלף בכללי התנהגות המשלבים נאמנות לארגון עם הכרה בצורכי הפרט לביטוי עצמי.

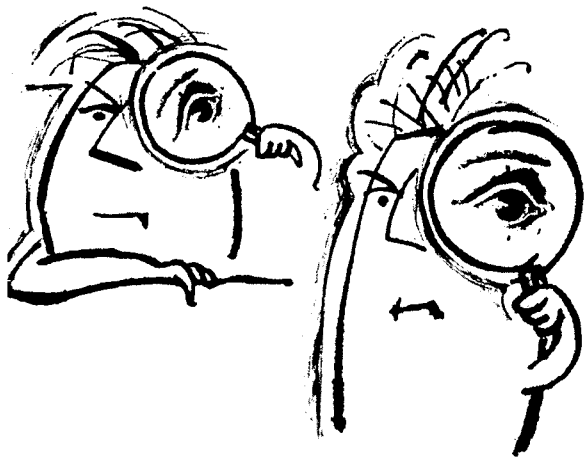
צ'סטר בארנרד הבחין כבר בשנות השלושים שבתוך הארגון הפורמלי צומח מהר מאוד ארגון בלתי-פורמלי, שבו פועלים אנשים בשו ודם ושם נקבע כיצד הארגון מתפקד. המסקנה המוטעית שהסיקו בזמנו מן ההבחנה הזו היתה שיש לעקור את הארגון הבלתי פורמלי, שאנשים יפסיקו, למשל, לתאם עמדות ביניהם במסדרון לפני ישיבות. היום אנתנו אומרים, אדרבא, ככל שקיימת זיקה הדוקה יותר בין המסגרת הפורמלית להתנהגות הבלתי פורמלית, כן ייטב לארגון ולאנשיו. בהמשך לכך – ככל שהארגון יעודד את היצירתיות האנושית לגווניה, כן ישתפר טיב המוצר או השירות וגאווה הממונים עליו. הדבקות בכללים בארגונים הישנים יוצרת אבסורדים. לדוגמה, כלל ארגוני כמעט מקודש הוא קיומה של הייררכיה ברורה שקובעת את הכפיפויות, את ערוצי התקשורת וכמובן את השכר והיוקרה. ולכן, אם א' ממונה על ב' וג', אסור לשני הכפופים לתקשר ביניהם ישירות אלא באמצעות א'. מנהלים רבים מנסים עדיין לכפות כלל זה למרות שהם יודעים היטב שלאחר שעות העבודה ב' וג' הולכות לאותה מספרה, או משחקים כדורגל בימי שישי. הניהול המודרני לא רק שאינו מנסה למנוע קשרי עבודה ישירים בין כפופים, אלא מעודד אותם לעשות כך מתוך הבנה שתקשורת כזו מולידה רעיונות חדשים.

דוגמה שנייה לאבסורדים היא הכלל שצריך חלוקת עבודה ברורה ואסור שתחמו של ב' ייגע בתחמו של ג' (כפילויות), כאשר א' עומד ומפקח עליהם. הכלל הזה מבוסס על מסקנה מוטעית מן הצורך בהתמחות. ההתמחות הכרחית כמובן, אבל חשוב ממנה השילוב בין התמחויות. הצלם והמראייני בטלוויזיה חייבים קודם כול להיות אנשי מקצוע, אבל הם חייבים "להתמחות" גם בעבודה משותפת. הפיצול לקטעי התמחות מנותקים לגמרי הוא שיוצר את הצורך ב"ממונים", "מפקחים" ו"מתאמים" – שכבה שלמה של מנהלים בדרגי הביניים שלא יוצרים מאומה, מפריעים לכפופים שלהם וטווים את הפקעת הבריקור – טית החונקת. התופעה קיימת גם בארגונים עסקיים: זוכרים את התורים הנפרדים מול אשנבי ה"מומחים" בבנקים, לפני שהנהיגו את הכספרים? הניהול המתקדם מכיר בתחומי החפיפה והחיכוך ומעדיף שהתאיאום בין

המומחים ייעשה ישירות מתוך אחריות משותפת למוצר הסופי. התוצאה היא עבודת צוות משופרת בביצוע מטלות ללא הייררכיה משתקת והעיקר – העלמת הדרג המפקח וחיסכון גדול במשאבים ובעצבים. כללו של דבר, הנטייה כיום היא להתייחס לכל מסגרות העבודה כאל ארגונים יצירתיים בפוטנציה, כי בבת-ספר ללא מפקחות – המורים מלמדים טוב יותר והתלמידים לומדים יותר; במשרדי ממשלה שתפקידי דם נקבע לפי טיב השירות, העובדים מפקיטים יותר וציבור הלקוחות מרוצה יותר; ואפילו בתעשיית המכונאות, שהיא מן המתוכנות ביותר בעולם, כאשר אפשרו לעובדים להנהיג שיפורים, הם מיד ידעו כיצד לעשות זאת וזכו בתגמולים נאותים.

...

אם כך בארגונים קונבנציונליים, קל וחומר בארגונים שבהם המינון של מרכיבי היצירתיות גבוה יותר מלכתחילה. ארגוני התקשורת, כמעט כמו מעבדות מחקר, הם ארגונים יצירתיים, ולכן ככל שהאחריות והסמכות מבוזרים יותר כך המוצר יהיה מעולה יותר. הדבר צריך

איור: יו"ל ברטנו-יובונו

להיות מובן מאליו: הדגש על יצירתיות מפחית את התוקף של הכללים הארגוניים הקלטיים. לא רק ההייררכיה הנוקשה וחלוקת העבודה השבלונית נעשות מיותרות, אלא גם מוצרי הלוואי שלהן – ריכוזיות, חשאיות, פיקוח צמוד, בקרת תשומות וכיוצא בזה. הזדמן לי לראות ארגון יצירתי כזה בפעולה: חברה פרטית בבעלות משותפת של מספר עורכי-דין בני-יורק. מנהל החברה נבחר ברוטציה, אין לו סגנים ואין ראשי מחלקות ואין הייררכיה. המשרד עוסק בעיקר בסחר חוץ ולמרות שהנושאים מחייבים התמחויות בדרגה הגבוהה ביותר, אין חלוקת עבודה קבועה והיא נעשית בצוותים אד-הוק (כולל ראש הצוות) שמקומים לצורך הטיפול ב"תיק". הסתיים הטיפול בתיק – הצוות מתפרק ואנשיו עוברים לפרויקטים אחרים; הסתיים בהצלחה או בכישלון – חברי הצוות מתוגמלים בהתאם, מעבר לשכר הקבוע לכל העובדים על-פי מקצועותיהם. אוסיף עוד, לידיעתם של הספקנים, שמדובר בארגון ענק שפועל סביב השעון ושמות עובדיו, שאינם

של המונח) הוא משני לגמרי. מה שבאמת היה מעניין באירוע היא השאלה מה פתאום קפץ עליהם, על אוהדי בית"ר, לצעוק "מוות לערבים" בנוכחות ראש הממשלה וראש העיר? מה לקריאות אלה ולשמ"ת האליפות? בקיומו של אייטם מעניין זה הבחינו דווקא העובדים היצירתיים במחלקת הספורט, והם הרי לא חשודים במניעים "פוליטיים". על הערך החדשותי של הזע"ק עצמן אף עורך לא היה מוותר, עם המרפסת או בלעדיה.

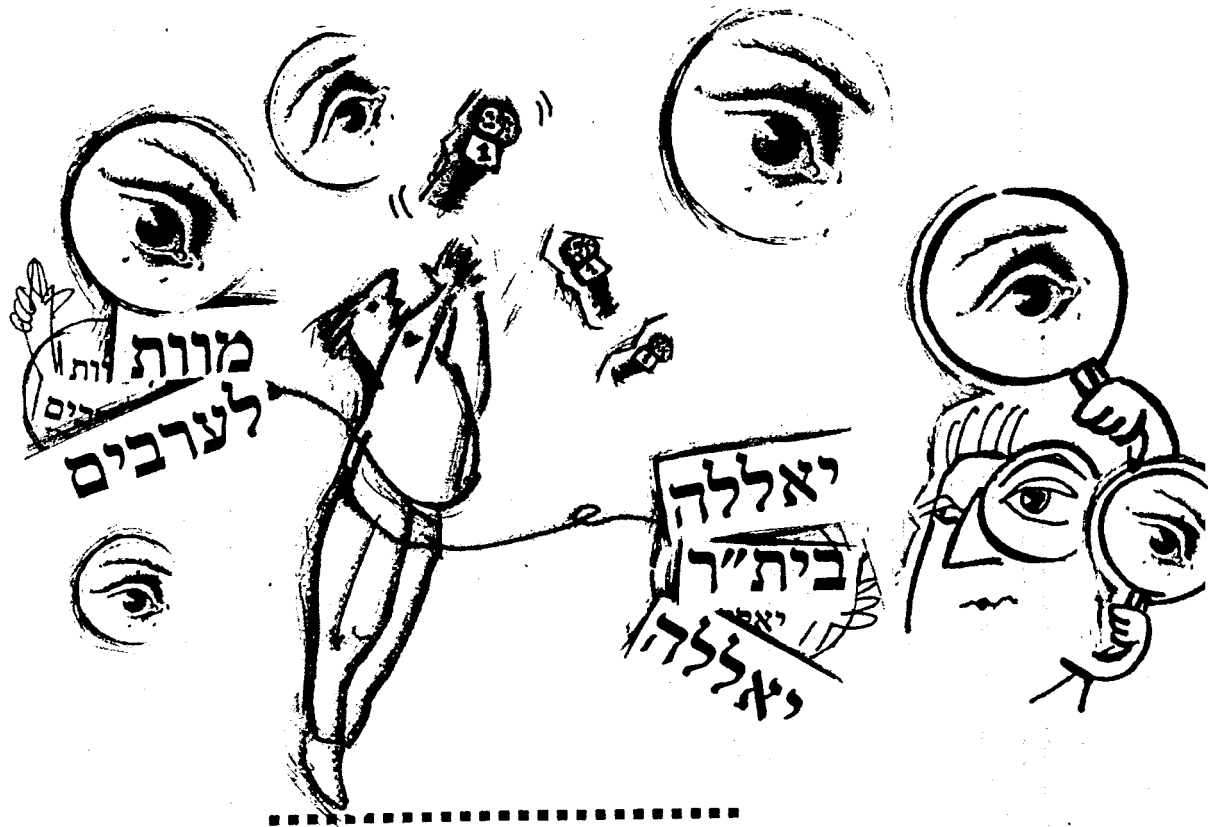
אם מנהל רשות השידור היה מכבד את התרומה היצירתית של עובדיו, היפרשה" לא היתה מתעוררת וכל ה"מומחים" לעריכה לא היו נדרשים לה, כי הסיפור היה מתחיל ומסתיים בתגובות הצופים (לחיוב ולשלילה), ובהערכה פנימית לגבי טיב שיקול הדעת המקצועית (המוטעה או המוצלח) של העורכים. יותר מכול, מעידה

משפטנים, שותפים מלאים לעבודת הצוותים והתגמולים. וכן, הארגון רווחי מאוד. ניתן למצוא שיטות ניהול כאלה גם בבתי-חולים, באוניברסיטאות ואין מניעה לסגלם גם לארגוני תקשורת.

בעוד ששיטות הניהול בארגונים פחות יצירתיים מתפתחות בכיוון הפחתת התכנות, אצלנו בארץ המגמה הפוכה. רשות השידור היא קודם כול ארגון יצירתי ורק כך היא צריכה להתנהל. הרשות ניצבת בפני אתגר כפול ומסובך מאוד. ראשית, עליה להשתנות, לא רק כדי להתייעל, אלא בעיקר כדי להפוך לארגון המאפשר ומעודד יצירתיות. שנית, עליה להגן על השידור הציבורי ובאמצעותו על איכות תקשורת ההמונים בעידן ריבוי הערוצים. "ועדת לבני", שנמנית עם חבריה, בחנה בין השאר את רשות השידור מזוויות אלה ואזכיר שלוש מהמלצותיה:

• לארגן מחדש את הרשות כדי לנתק אותה

עדיפה רשות שידור לא-מסודרת ויצירתית על פני מראית עין של סדר שמאחוריו מסתתר לא-כלום גדול

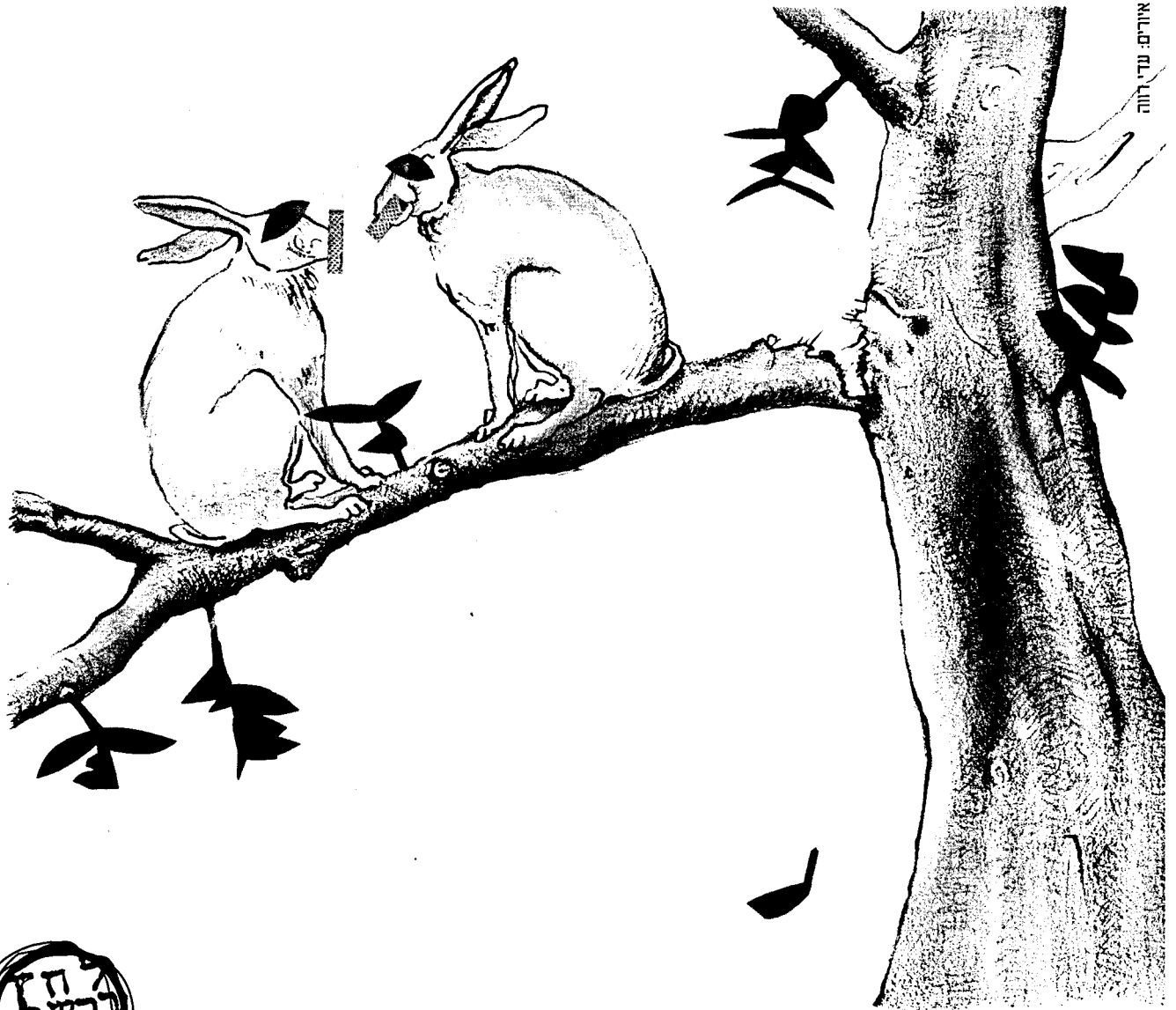
הפרשה על צרות תפישתו הניהולית של מר פורת. השפעה פוליטית ממשית - אין (הקריאה "מוות לערבים" מוסיפה או גורעת מהתמיכה בראש הממשלה?); אולם משמעות רבה מבחינת התרבות הניהולית ברשות השידור - יש ויש. סגנון ניהול כזה משדר משהו מסוכן ביותר, משום שהוא מקעקע את הבסיס הרעוע בלאו הכי, הן של חופש היצירה ברשות והן של השידור הציבורי. במקום לעסוק בניהול האר"ן גון תוך ביזור סמכויות וגיבוי מלא לעובדים היצירתיים, פעל המנכ"ל ליצירת תרבות מנהלית שנועדה כביכול "לעשות סדר", אך בפועל מתכנתת את הבינוניות. בין שתי הכריות הרעות, עדיפה רשות שידור לא-מסודרת ויצירתית על פני מראית עין של סדר שמאחוריו מסתתר לא-כלום גדול. ■

יצחק גל-נור הוא פרופסור במחלקה למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים

סוף סוף מן הדרג הפוליטי, ולבנות אותה כארגון יצירתי ואוטונומי. • לבוד את כל הסמכויות למנהלי המדינה (הטלוויזיה והרדיו) ומהם לצוותים השונים.

• למנות מנכ"ל בעל כשרונות ניהול מודרניים שלא יהיה "עורך ראשי" המפקח מראש על התכנים.

המלצות אלו קבורות היטב לצד אחיותיהן מוועדות קודמות ומאותרות, אך אין זה מבטל את נחיצותן הקריטית כשהדגש הוא על הצורך בתפישה ארגונית שונה. אני סבור שבין הבעיות של רשות השידור, בעיית ה"פוליטיזציה" היא הפחותה. השידורים לא נעשים פחות או יותר "פוליטיים" על-פי הממשלה המכהנת, השר הממונה, או המנכ"ל. הערוץ השני הוא "פוליטי" וגם "א-פוליטי" באותה מידה, כי בשני הערוצים אנשי המקצוע ימכרו את נשמתם קודם כול בעבור צילום טוב או ראיון מעניין, וכך צריך להיות. הוא הדין בכתבה על חגיגות האליפות של בית"ר ירושלים. המסר ה"פוליטי" (במובן הבגלי

א י ין ת ג ו ב ה

עורכי "הארץ" הסתייגו מהשתתפות עיתונאיהם בעצומה שבאה לתמוך בעורך "מבט" שהודח. האם חופש הביטוי של העיתונאי נחות מעל כל אדם?

גילת. רובם המכריע של החתומים צירפו את מקום עבודתם לצד שמם והביעו הערכה מקצועית ואישית לגוטמן. חותמי העצומה חלקו על הפרק המסכם בדו"ח הבדיקה שפרסם אורי פורת, ובו נטען כי גוטמן פעל בצורה "מגמתית ומניפולטיבית", וסיימו בקביעה שעל העיתונות הישראלית בכלל,

גוטמן בגליצ, לפרסום מודעת הודעות ותמי" כה בו. המודעה נועדה לפרסום בגליון יום שישי של "הארץ". על העצומה חתמו 32 עיתונאים, העובדים כיום בתקשורת הכתובה והאלקטרונית ושעבדו עם גוטמן בעבר, וביניהם אילנה דיין, משה שלונסקי, יעל דן, קובי מידן, מרב מיכאלי, עקיבא אלדר וצבי

שלומי מינץ

כיממה לאחר שהחליט מנכ"ל רשות-השידור, אורי פורת, להדיח מכהונתם את עורכי "מבט" אלישע שפיגלמן ונתן גוטמן, התגב"ה יוזמה בקרב עיתונאים שעבדו בעבר עם

והשידור הציבורי בפרט, להשתבח בעיתונות אים שכמותו.

גילוי הדעת לא פורסם בסופו של דבר; יש כמה גרסאות לשאלה מדוע. "ידיעות אחרות" גות" דיווח שהכוונה לפרסם את העצומה בוטלה לאחר שנאסר על תשעה מהחותרים, עובדי עיתון "הארץ", ועל כמה עיתונאים מחברת-החדשות של הערוץ השני, לחתום עליה. תגובתו של עורך המשנה של "הארץ", יואל אסתרון, כפי שהובאה היתה: "עובדי 'הארץ' לא יכולים להיות חתומים על עצומות, משום שהדבר סותר את העבודה העיתונאית." ל"העין השביעית" אמר אסתרון כי הציטוט ב"ידיעות אחרונות" לא היה מדויק. לטענות כתבים ב"הארץ", שאף שלא ניתן איסור מפורש, הרי שבנוסף פנייתו של אסתרון די היה כדי להרתיע אותם מלפרסם את המודעה, הוא משיב: "לא היה שום איסור, לא על עובדים לחתום על המודעה ולא על מחלקת המודעות לפרסם אותה. קיבלנו את העצומה ממחלקת המודעות, הבהרנו את עמדתנו לחתומים והם נענו לנו, קיבלו את דעתנו ללא הטלת איסור או הוראה מצדנו, אלא במסגרת השיח המקור כל במערכת. מה שנאמר לעובדים הוא שלא נראה לנו לעניין שהם יחתמו על עצומה שכוון מפני שזה נראה כנגוע בניגוד אינטר-סיים או מראית עין שכוון. נראה לי בעייתית שחתמתו של עיתונאי על ידיעה תנוסס ליד עצומה המפורסמת באותו עמוד." גם מנכ"ל חברת-החדשות, שלום קיטל, הכחיש את הטענה שהורה לעובדיו לא לצרף את שמותיהם לעצומה. ל"ידיעות אחרונות" אמר: "לא היתה שום הנחיה או איסור על עובדי החברה לחתום על עצומת תמיכה בעורך 'מבט' המודעה, נתן גוטמן".

עמדת עורכי "הארץ" מעוררת שאלה עקרונית: האם מוצדק לשלול מעיתונאי את זכותו האזרחית להשתתף בביטויי מתאה ציבוריים? תקנון האתיקה של העיתונאים אינו עוסק בכך כלל. המשפטן והעיתונאי משה נגבי ("מעריב", קול-ישראל) גורס שהטלת איסור כלשהו על עיתונאים להביע את דעתם באמצעות עצומות או הפגנות היא פגיעה חמורה בחופש הביטוי, "מקארתיוז טהור שלא עומד באמות מידה חוקתיות של מדינה דמוקרטית". הוא סבור שיש להבחין בין שני מושגים: דעתו של העיתונאי, ודרך ביטוייה בסיקורו. "לעיתונאי צריך שתהיה דעה וחשוב שתהיה דעה, הרי זו מהות כל העניין", אומר נגבי. "לעומת זאת מחויב העיתונאי שדעתו לא תפריע כאשר הוא מדווח". לדעתו, מוטב שדעתו של העיתונאי תהיה גלויה (למשל, על-ידי חתימה על עצומות), שכן זו הדרך היחידה לבדוק אם הוא עומד במבחן הדיווח הבלתי מוטה.

גם בגלי-צה"ל, שבה אסור על כתבים בשיירות סדיר להביע את דעתם בושאים פוליטיים מתוקף היותם כפופים למסגרת צבאית, לא

קיימות הוראות האוסרות על עיתונאים שהם אורחים עובדי צה"ל להביע את דעתם. צביקה שפירא, מנהל הרדיו האזורי "אמצע הדרך" ולשעבר מפקד גל"צ, אומר שעיתונאים אינם צריכים להיפגע בגלל שבחרו במקצוע זה. עם זאת, הוא מסכים שהסוגיה מורכבת, במיוחד בתחנת רדיו צבאית.

עמדתה של התקשורת הכתובה בנושא אינה אחידה. מול הסתייגותם הברורה של עורכי "הארץ" מהשתתפות עובדי העיתון בעצומה, לא נתקלו כתבים ב"ידיעות אחרונות"

יואל אסתרון: לא

אסרנו, אבל רצינו למנוע

מראית עין של הטיה ושל

ניגוד אינטרסים

וב"מעריב" בהתנגדות הממונים עליהם להצטרפות אליה.

גם בתקשורת האלקטרונית אין תמימות דעים בעניין זה. בעוד שברשות-השידור חל איסור על העיתונאים לחתום על עצומות, בשל מעמדה הממלכתי, לא מוטלת מגבלה כזו על עובדי חברת-החדשות של הערוץ השני, גם לא ברדיו האזורי.

לדעתו של יוסף (טומי) לפיד, מי שהיה מנכ"ל רשות-השידור, על העיתונאים להסתפק בהבעת דעתם מעל דפי העיתון, ואילו על כתבים שאינם ביכולתם לעשות כן להשלים עם המגבלה הזו. "קיים חשש שבעצם החתימה ייווצר לעיתונאי אינטרס שהרעיון שלמענו חתם יצליח, וזה יכול להשפיע על הכתיבה.

משה נגבי: לעיתונאי

צריך שתהיה דעה וחשוב

שתהיה דעה, הרי זו

מהות כל העניין

במידה שלא השתתפתי באופן פעיל למען הנושא ולא חתמתי, ייתכן ויאמרו כי דעתי נובעת משיקול דעת טהור. במידה שחתמתי, ניתן לחשוב כי הכתיבה באה כדי לקדם את החתימה, כדי שהרעיון יקבל משנה ותוקף, מנמק לפיד. דוברת רשות-השידור מסבירה שאין איסור ספציפי על עובדי הרשות לחתום על עצומות, אבל חלות עליהם הוראות התקשייר האוסרות על עובדי המדינה השתתפות בפעילות פוליטית.

שלום קיטל, מנכ"ל חברת-החדשות, מאמין

כי רוב המקרים על עיתונאי להימנע מלהביע את דעותיו. לדעתו, ה"אנונימיות הרעיונית" היא כלי חיוני מאוד בעבודת העיתונאי, משום שהיא מאפשרת לו להיתפס כנטול פניות. יש הבדל בין אפשרות הביטוי של פובליציסטים שדעתם ידועה ממילא לבין כתיבי חדשות המנועים מלעשות כך.

אכן, קיים הבדל עצום מובנה בין בעלי טורים שאמורים לספק ויוו וספקי חדשות שאמורים לספק אובייקטיביות, ניוו. כמו שלא יעלה על הדעת שבעל טור לא יביע את דעתו הברורה והנחרצת על נושא מסוים, כך לא יעלה על הדעת שכתב, שאמור לספק חדשות, יביע עמדה, ואני לא חושב שעיתונאי כזה צריך לפצות את עצמו.

האם אין כאן פגיעה בחופש הביטוי הבסיסי של העיתונאי, כאזרח?

כאשר אדם בוחר להיות עיתונאי, הוא שם על עצמו מגבלות מסוימות, הקיימות גם בגילדות מקצועיות אחרות כמו עורכי-דין ורופאים. אני לא מרגיש מקופח שהזכות שלי נשללה ושלם עם הזכות שיש לי להביא ידיעות ולעצב דעת קהל.

לעמדתו של קיטל שותף גם העורך המדיני של חברת-החדשות, גדי סוקניק. "כעיתונאי וכעורך אני בעד איסור מוחלט על עיתונאים לחתום על עצומות מכל סוג שהוא, ואם כתב היה שואל בעצתי הייתי אוסר עליו לעשות זאת", הוא אומר.

אילנה דיין מ"טלעד", מהחתומים על העצומה למען גוטמן, סבורה שזכותו של העיתונאי לבטא את דעתו קיימת בכל מקרה, אולם במסגרת החוזה הבלתי כתוב בין העיתונאי למעסיקו מוסכם כי לא תמיד יש צורך לממש את הזכות הזו. עם זאת, היא סבורה שבאופן עקרוני על עיתונאים להימנע מלחתום על עצומות כדי להימנע מיצירת מראית עין של הטיה או של הזדהות עם סוגיה שאותה הם עשויים לסקר. "בדיוק כשם שישנם דברים קיצוניים יותר שלעיתונאי אסור לעשות, כמו לקחת שוחד או לעמוד במצב של ניגוד עניינים".

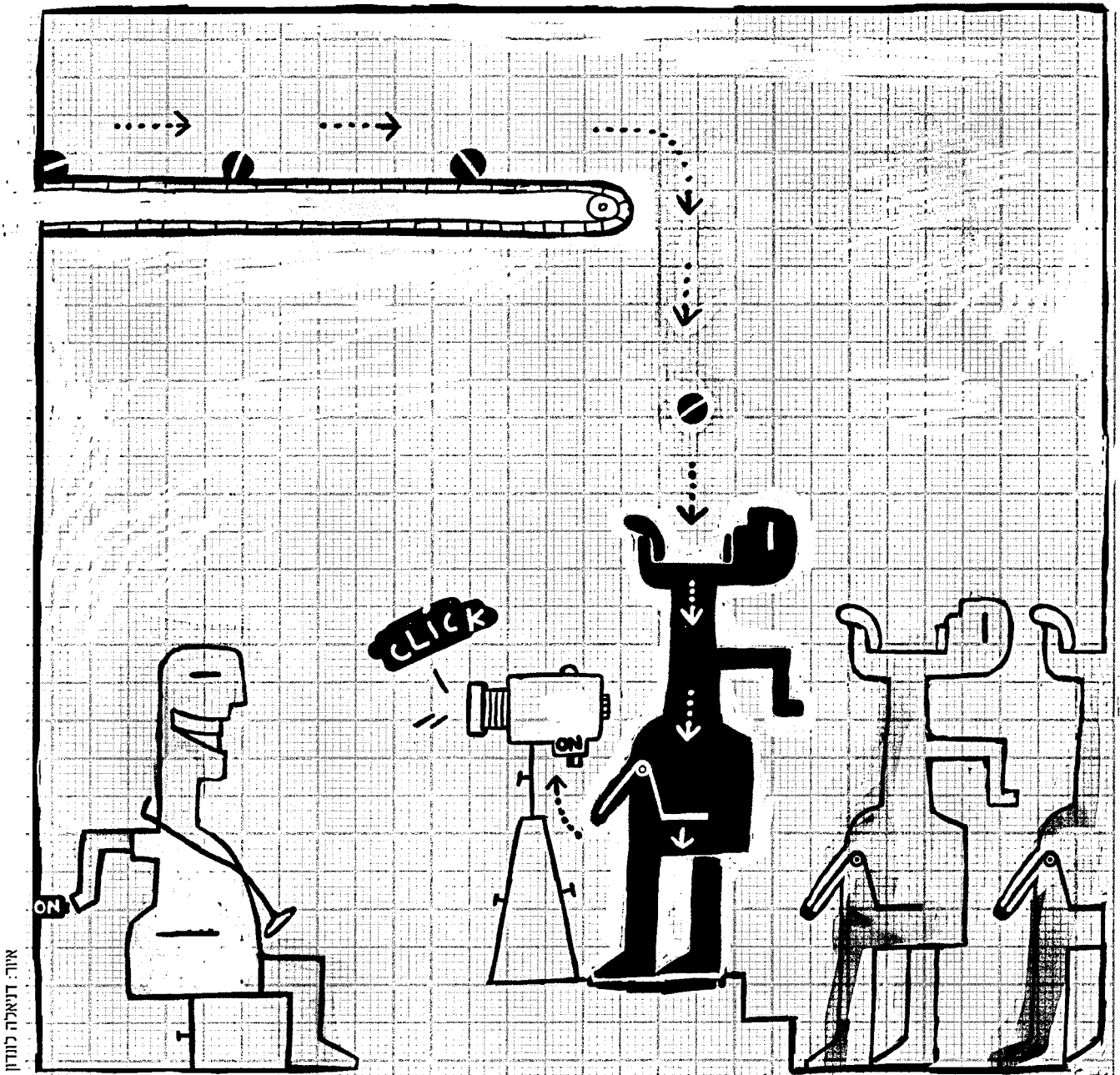
מדוע החלטת לסטות מהעיקרון שציינת? מעולם עד כה לא חתמתי על עצומה מכל סוג שהוא. הפעם החלטתי לחרוג מהכלל, כיוון שעיתונאי לעולם לא מפסיק להיות אדם, וגם כשקיימים עקרונות ברורים צריך להיות ערני לגבי מקרים שבהם מחויבות אחרת, עמוקה יותר מבחינתו, מחייבת אותו לסטות מהעיקרון. במקרה הספציפי הזה, נדמה היה לי כי מה שעומד על הפרק הוא לעזור לחבר שנקלע למצוקה ושהנסקציה שהופעלה עליו לא היתה מגיעה לו. זה היה הרגע שבו חשבתי כי הגיע הרגע הנכון לחתום, כי זו היתה הדרך היחידה לעזור לחבר. ■

שלומי מינץ הוא כותב חורם ברשת

"ידיעות תקשורת"

גלולת זיהב

ענת באלינום

איור: דניאלה כהן

רופא פרסם מודעה שבה זיהה את עצמו עם הוויאגרה. העיתונאים בלעו את הגלולה והפכו אותו לכתובת. סיפור של התמסרות מוחלטת

ד"ר אלכס אולשניצקי יכול להביט אחורה בסיפוק. בתחילת מאי הוא הציב לעצמו מטרה: להפוך ל"מר ויאגרה הישראלי". בסוף אותו החודש לא היה ספק שהמטרה הזאת אכן הושגה: הוא ושותפו למרפאות לטיפול באימ-פוטנציה, הרב ד"ר מרדכי הלפרין, רואיינו שוב ושוב בכלי התקשורת השונים, כשהתואר "מנהל קליניקה ויאגרה" או "נציג חברת ויאגרה" מופיע במרחק של לא יותר מחמש מילים משמותיהם. סקירה שטחית של תיק הארכיון מעלה, בפרק זמן של שבועיים, איז כור אחד ב"הארץ", ארבעה איזכורים ב"ידיעות אחרונות" וארבעה ב"מעריב". בשיאו של אותו חודש מוצלח אף רואיין ד"ר אולשניצקי בנושא הוויאגרה לכתבה ב"יומן השבוע" של הערוץ הראשון. מה עוד צריך בן-אדם כדי לבשר לעולם שבכל הנוגע לגלולה המושיעה – הוא הכתובת?

תחילתו של מסע היחצ"נות שזכתה לו הווי-אגרה בארץ במודעה בגודל בינוני שהתפרס-מה במוסף "7 ימים" ב-15.5.98. זה היה לשון המודעה: "גלולה עכשיו! גלולת הזקנה האמ-ריקנית החדשה עכשיו בישראל! טיפול באמצ-עות הגלולה האמריקנית החדשה באימפוטנ-ציה ובתפקוד המיני לגבר, לאחר בדיקת רופא ובפיקוח רפואי. התאמת טיפולים, בדיקת אולטראסאונד ומרשמים. הגלולה כמו באמרי-קה בבית-המרקחת באישור משרד הבריאות (טופס 29)". מתחת לשורות אלה הופיע מספר הטלפון בתל-אביב ושם המקום: "קליניקה ויאגרה", בעברית ובאנגלית. נמסרו שתי כתובות, אחת בירושלים ואחת ברמת-גן.

השתלשלות עניינים שלומיאליית למדי הביאה לכך שהוויאגרה נפלה בארץ בין הכסאות. כולם קראו בעיתונים על "גלולת הפלא" האמריקאית וכולם ידעו שהיא אושרה על-ידי מנהל המזון והתרופות האמריקאי – חותמת הזהב של התרופות. "קהל היעד", כפי שמכנים אותו בזמן האחרון, הבין שכפי הנראה מדובר במהפכה של ממש, אבל איש לא ידע איך, לעזאזל, משיגים את התרופה בארץ.

היצרנית האמריקאית "פיזור" ניהלה משא ומתן ממושך מול חברת התרופות "פרומדיקו" המשווקת את שאר מוצריה בארץ. כל עוד לא הוכרע מי ישווק את הגלולה בישראל – פרומדיקו או נציגות ישראל של חברת "פיזור" – לא הוגשה אפילו בקשה למשרד הבריאות לאשר את התרופה. משרד הבריאות מצדו פועל רק על-פי נוהל קבוע: כל עוד לא מוגשת לו בקשה על-ידי חברת תרופות המעוניינת לשווק תרופה בארץ, הוא לא מתחיל בהליכי הבדיקה. בסופו של דבר החלי-טה "פיזור" לשווק את הגלולה בעצמה, והחלה בתהליך הממושך לפתיחת נציגות בארץ והגשת המסמכים למשרד הבריאות. כך או כך, בציבור נוצר ביקוש עצום לגלולה, גם מצד סקרנים וגם מצד גברים הזקוקים לה באמת,

אבל לא נעשה שום הליך פורמלי כדי להביא לשיווקה המסודר על-ידי גורם מוסמך.

בינתיים נמצאה דרך עוקפת למי שרצה להשיג את הגלולה באופן חוקי באמצעות רופא, ולא בשוק השחור שהתפתח בעיקר בחנויות הסקס. הדרך העוקפת הסתמכה על סעיף בחוק, המאפשר לבתי-המרקחת להגיש למשרד הבריאות בקשה חתומה בידי רופא להביא לארץ תרופה מסוימת שעדיין לא מאושרת כאן, אבל אושרה ונמכרת בארצות אחרות. הרופא ממלא את הטופס, שנקרא 29 ג', החולה ניגש לבית-המרקחת, הרוקח שולח את הטופס אל אגף הרוקחות במשרד הברי-אות, ובדרך-כלל נענה בחיוב. זהו אישור ספציפי שניתן לבית-המרקחת להזמין מחו"ל את התרופה בכמות שתספיק לאותו חולה, בדרך-כלל לשישה חודשים. חשוב לציין: במצב הנוכחי, כל רופא, מרופא כליות ועד רופא לב, יכול למלא טופס 29 ג' ולבקש ויאגרה עבור המטופל שפנה אליו.

כך יצא שעוד בטרם הגיעה הגלולה לארץ באופן רשמי, היא בעצם כבר היתה פה: מי שידע על אותו סעיף יכול היה להשיג אותה;

מוקי הדר מהערוץ הראשון:

ככה זה עובד – התחקירים

של הטלוויזיה קוראים

בעיתונים ומחפשים את

אותם מרואיינים

כל השאר חיפשו עדיין דרך אל הוויאגרה. בחשיבה שיווקית מרחיקה ראות, הבין ד"ר אולשניצקי, כי האדם שיוזנה בציבור עם הגלולה יהיה הזוכה בפרס הגדול. הוא הרגיש שהעם מחפש כתובת. ד"ר אולשניצקי וד"ר הלפרין מחזיקים מרפאות פרטיות, ותיקות למדי, לטיפול באימפוטנציה, בירושלים וברמת-גן. המרפאה של הרב ד"ר הלפרין (העומד בראש מכון שלזינגר לענייני רפואה והלכה בבית-החולים שערי-צדק והוא גם גינ-קולוג) נקראת "המרכז לתפקוד מיני ופוריות". המרפאה של ד"ר אולשניצקי, רופא שעלה מברית-המועצות ב-84', ברמת-גן נקראה בעבר בשמות שונים, כולל "שיטת אולשניצקי", אבל היום מבקש הדוקטור להציג את עצמו כמנהל המרכז הרפואי לכלי דם. ד"ר אולשניצקי, אגב, רשום במשרד הבריאות כרופא כללי ואין לו באופן רשמי אף תחום התמחות. הוא עוסק שנים רבות בנושא האימפוטנציה, ובשנים האחרונות גם בבעיות כלי דם של חולי סוכרת, אך אינו מומחה רשמי לאף אחד מהתחומים הללו.

ד"ר אולשניצקי הוא שעמד מאחורי מודעת הפרסומת ב"7 ימים". לאחר הפרסום ביום

שישי לא נותר לו אלא לשבת ליד הטלפון ולחכות. הוא חיכה ללקוחות הפוטנציאלים, ויותר מזה, הוא חיכה לעיתונות. והעיתונות אכן לא איחרה להתקשר.

כתבת הבריאות של "הארץ", איריס קראוז, היתה הראשונה שהבחינה במודעה. היא שוחחה עם ד"ר אולשניצקי וביום שלישי יצאה בידיעה בעמוד הראשון של "הארץ" תחת הכותרת "הוויאגרה הגיעה לישראל". הידיעה בישרה על הדרך החוקית שנמצאה לרכוש את הגלולה באמצעות טופס 29 ג'. זו אכן היתה חדשה משמעותית וחשובה למתעני-ינים, אלא שהידיעה נפתחה כך: "ברמת-גן ובירושלים נפתחו בשבוע שעבר שני סניפים חדשים של 'קליניקה ויאגרה', אשר בהם רושמים הרופאים את הגלולה לפונים אליהם. לאחר בדיקה רפואית, העולה 150 שקל". בהמשך הכתבה אף מרואיין ד"ר אולשניצקי, בפעם הראשונה תחת תוארו הטרי "מנהל 'קליניקה ויאגרה'", והוא מדבר בשבחי הגלול-לה ובתוצאות הנהדרות שיש לה על מטופליו. הפתיח שבו בחרו ב"הארץ" נתן לד"ר אולש-ניצקי ולשותפו בדיוק את הבמה שביקשו לעצמם. הידיעה הפכה אותם לכתובת האול-טימטיבית בכל הנוגע לוויאגרה. קראוז היתה מודעת למניע המסחרי שעומד מאחורי השם הקיקיוני "קליניקה ויאגרה", ובכל זאת החליטה להתמסר. לדעתה, עצם נכונותו של ד"ר אולשניצקי לחלק מרשם לכל דורש ולהסביר בפומבי את האפשרות החוקית לקבל את הוויאגרה היא מספקת כדי לתת לו את הבמה. ובכל זאת, מי שקרא את הידיעה ב"הארץ" נותר ללא קטעי מידע משמעותיים: א. ל"קליניקה ויאגרה" אין שום קשר לתרו-פה או לחברה המייצרת אותה; ב. "קליניקה ויאגרה" אינה מעניקה שום שירות ייחודי בנושא הוויאגרה; ג. כל רופא, ולא רק ב"קליניקה ויאגרה", יכול להגיש את הטופס המיוחד, ובהחלט ייתכן שהוא לא יגבה על כך 150 שקלים.

מכאן התגלגלו העניינים במהירות. למחרת התפרסמה ב"מעריב" ידיעה דומה, בחתימת "סופר מעריב" (רכז המערכת של "מעריב" לא נענה לבקשתי לבדוק מיהו הכתב האחראי על הידיעה), וגם בה רואיין ד"ר אולשניצקי. "לאניני הטעם כדאי לקחת את הגלולה עם כוסיית יין", המליץ הרופא בפני הכתב.

הימים הבאים זימנו לד"ר אולשניצקי ולד"ר הלפרין ראינות בשתי כתבות מורחבות שהתפרסמו ב"ידיעות אחרונות" (20.5.98) וב"מעריב" (26.5.98). ב"ידיעות אחרונות" שוב המליץ ד"ר אולשניצקי על השילוב האנין שבין הגלולה לכוס יין משובת, ולאבי פלד מ"מעריב" הוא נידב חולה בן 66 שאמר כי לאחר שבלע את הוויאגרה, "אשתי נתנה לי ציון טוב", וכי "אני מתכוון להשיג עכשיו גלולות נוספות ולא אכפת לי איך ואיפה".

בכתבה ב"ידיעות אחרונות" אף שלחו את הכתב מתי קיי למרפאתו של ד"ר אולשניצקי כדי שיעבור על בשרו את תהליך קבלת המרשם וידווח לקוראים. ההליך, כך התגלה לקורא, הוא פשוט ומהיר למדי.

בכתבה ב"ידיעות אחרונות" הוצג ד"ר אולשניצקי כנציג 'ויאגרה' ובעל מרפאה לאימפוטנציה, וד"ר הלפרין כמנהל המרכז לאימפוטנציה ופוריות בירושלים ומוזה כשבוע נציג 'ויאגרה' בירושלים. הכתבת שיר-לי גולן-מאירי אומרת כי היא מקפידה בסיום כל ראיון לשאול את המרואיין כיצד להציג אותו בכתבה, וכי כך הציג את עצמו ד"ר אולשניצקי. גם בידיעה שפרסם מאוחר יותר (25.5.98) הכתב גדעון שמרלינג מ"מעריב", הוא הציג את ד"ר הלפרין כנציגה של חברת 'ויאגרה' בירושלים. שמרלינג הגיע אל הרב ד"ר הלפרין דרך המודעה ב"זימס", וזה סיפק לו ידיעה על כך שהוויאגרה היא להיט במגזר החרדי. "הבנתי שהוא קשור איכשהו ל'ויאגרה', מייצג איכשהו את החברה, לא ברור לי איך", אומר שמרלינג.

בתגובה להצגתו כנציג חברת 'ויאגרה' אומר ד"ר הלפרין כי מדובר בטעות של העיתונאים, וכי הוא ביקש להציגו כמנהל 'קליניקה ויאגרה'. "בשעתו לא ייחסתי משמעות להבדל הסמנטי, לא הבנתי מה ההבדל הגדול ממילא, אבל במציאות זה לא אותו דבר", הוא אומר. ד"ר אולשניצקי אומר בעניין זה: "לא, זה לא חברת 'ויאגרה', זה 'קליניקה ויאגרה'. זה פשוט מוטי (ד"ר מרדכי הלפרין; ע"ב) טעה או העיתונאים טעו".

כך או כך, השם המסחרי שאימצו לעצמם שני הרופאים פעל כה יפה, שכשהתקבלה הוראה ממשרד הבריאות להפסיק לתת מרשם מים לגלולה, בעקבות מותם של שישה אנשים בארה"ב, פנו אליהם כתבי הבריאות כדי שימסרו תגובה בעניין. ב"ידיעות אחרונות" העריך ד"ר הלפרין כי "מדובר בעיכוב של ימים ספורים בלבד".

גם במערכת "יומן השבוע" של הערוץ הראשון נתקלו בידיעה שפרסמה איריס קראו במהלך תחקיר שערכו לכתבה על הוויאגרה. משהו בידיעה ובשם שאימצו לעצמן שתי המרפאות נראה חשוד לתחקירנית, והיא ניסתה לברר פרטים נוספים עם קראו. הכוונה במערכת "יומן השבוע" היתה, בתחילה, להכין כתבת תחקיר שתבדוק את הקשר בין שני הרופאים לבתי-המרקחת, אלא שאז אסר משרד הבריאות את מכירת הגלולה, המכירה בבתי-המרקחת נפסקה לכמה ימים, והבמאי מוקי הדר נאלץ להכין בסופו של דבר כתבה המתארת את המהפכה שהוויאגרה חוללה ועומדת לחולל בחייהם של אנשים הסובלים מאי-אונות. הדר גם ראיין מומחים הקשורים לתחום. וכן, כמובן, גם ד"ר אולשניצקי היה בין הדוברים. הוא סיפר למצלמה על התגובות

החיוביות של המטופלים והסביר כי לרוב מדובר בבעיות אורגניות וכי כל הטיפולים הפסיכולוגיים בעניין זה הנם לשווא. הדר: "אין ספק שהוא ניכס לעצמו את העניין הזה של הוויאגרה. הוא דחף את עצמו לעיתונאי הערב וכך זה התגלגל. ככה זה עובד - התח-קירנים של הטלוויזיה מסתכלים בעיתונאים ומחפשים את אותם האנשים".

בקרב רופאים העוסקים בטיפול באי-אונות בבתי-החולים עוררו הראיונות התכופים עם ד"ר אולשניצקי וד"ר הלפרין כעס גדול. גם אצלם במרפאות החלו לרשום את הוויאגרה דרך הטופס המיוחד, והיה ברור להם כי בזיהוי הבלעדי של שני הרופאים עם הגלולה יש משום הטעיה של הציבור. הד"ר אולשניצקי אינו מוכר על-ידי משרד הבריאות כמומחה לעניין, ובוודאי שאינו מקור בלעדי למרשמי הוויאגרה, הם טוענים. ד"ר יורם ורדי, רופא אורולוג ברמב"ם העוסק בתפקוד מיני, התקשר לאיריס קראו לאחר פרסום הידיעה, משום שהיה נסער מהדרך שבה הציגה את הדברים בעמוד הראשון בעיתונה. "ברגע שצצה הוויאגרה", הוא אומר, "המכונים הפר-טיים העוסקים באימפוטנציה הרגישו שהקר-

ד"ר יורם ורדי: העיתונאים, במיוחד ב"הארץ", השתמשו בגימיקים של מכוני האי-אונות ונתנו להם נפח נוסף

קע נשמטת מתחת לרגליהם והם התחילו לעשות כל מיני גימיקים. העיתונאים, במיוחד ב'הארץ', השתמשו בזה ובכך הוסיפו נפח לסיפור. אפשר היה לדבר עם אנשים שעוסקים בנושא בצורה קצת יותר מדעית ופחות אינ-טרנסטיט מבחינה כלכלית. מה קרה במקום זה? משהו פרסם שהוא 'קליניקה ויאגרה', והפכו אותו למומחה הארצי לגלולה. אולשניצקי, שפרסם את המודעה, התקשר אלי יומיים לפני כן ושאל אותי שאלות לגבי הווי-אגרה, השימוש בה ותופעות הלוואי. אני פותח את אחד העיתונאים ופתאום אני רואה שהוא מתראיין בנושא וד"ר הלפרין מגיב כמי שמייבא את הגלולה לארץ".

גם ד"ר יוזה חן, מנהל המרפאה לתפקוד מיני באיכילוב, הופתע לראות את השכיחות שבה הופיעו שני הרופאים בעיתונות. "אין אדם בארץ שיש לו איזה ניסיון אמיתי עם הוויאגרה, וגם לד"ר אולשניצקי ולד"ר הלפרין אין מושג בזה. הפרסום בנושא התגלגל אחר-כך בצורה מאוד לא רפואית. כלי התק-שורת ראינו אנשים שאין להם ידע מספיק בנושא וכל הידע שלהם מתבסס על חומר שהורידו מהאינטרנט או אספו מפה ומשם".

"העיתונאים נתנו לד"ר אולשניצקי ולד"ר הלפרין במה של פרסום עצמי שעוברת כל גבול הגיוני", אומר ד"ר צבי צוקרמן, מנהל יחידה לייעוץ מיני במרכז הרפואי רבין. "הם הוצגו כנציגי 'ויאגרה' בארץ. איזו מן שטות זו? זה כמו שאני אפתח מרפאה ואגיד שאני נציג 'אקמול' ואתחיל לתת מרשמים לאקמול". ד"ר הלפרין ניסה להסביר לי את מהות התואר "מנהל קליניקה ויאגרה": "אני מנהל את המרכז לאימפוטנציה ופוריות בירושלים, זה התפקיד שלי. אני הבעלים והמנהל. בנוסף לכך, יש חברה שרשמה את השם 'קליניקה ויאגרה'. מטעמים שהיא בחרה, היא העניקה לי מינוי של מנהל 'קליניקה ויאגרה' בירושלים. מטרת הקליניקה היא לספק את האינפורמציה העדכנית הרפואית בנושא".

מי הבעלים של החברה?
אני לא יודע. אני יכול להגיד לך שלאחד הבעלים קוראים ראובן וימר. הוא אחד הבעלים של החברה שרכשה את הזכויות על השם "קליניקה ויאגרה". קיבלתי מינוי שעליו חתום ראובן וימר.

מה משמעות המינוי הזה?
תשאל את ראובן וימר.

ראובן וימר הוא איש פרסום מוכר וידוע. הוא מסביר כיצד התגלגל העניין: "אני איש עסקים. יש לי מרפאה לסוכרת ברגליים יחד עם ד"ר אולשניצקי. כשהופיעה הוויאגרה, התייעצו אתו בתור מומחה לעניין הזה. הוא עצמו קרא לקליניקה שלו "קליניקה ויאגרה".

האם הוא קשור איכשהו לתרופה עצמה?
ויאגרה הפך מיד לשם גברי, כלומר שם שהפך לקונספט, כמו כספומט, כמו פריז'יידר. זה משהו שמופיע כקונספט חדש והופך לשם כללי של כל העניין. אז הוא קרא לקליניקה שלו "קליניקה ויאגרה" וכולם יודעים על מה מדובר.

זה הביא לכך שהרבו לראיין אותו בתקשורת בנושא.

הרעש בעיתונות הוא בגלל שהיה רעש בכל העולם. בישראל יש שיעור אימפוטנציה גבוה מאוד, בגלל המתחיות. בגלל זה קיבל הדים כאלה.

לאחר שהובלנו סחור סחור, הסתבר שהאיש שבאמת יכול לשפוך אור על מה שעומד מאחורי השם "קליניקה ויאגרה" הוא הוגה הרעיון עצמו, ד"ר אלכס אולשניצקי.

מה זה "קליניקה ויאגרה"?
זה היה גימיק עיתונאי יפה. למה את מתקשרת אלי? כי ראית "קליניקה ויאגרה". אני הבנתי שאפשר להוריד שבעים אחוז מהמטופלים המהורים בעזרת הוויאגרה. בגלל זה פרסמנו "קליניקה ויאגרה", כדי לעשות רעש עיתונאי ולזרוז את הוויאגרה בישראל. רצינו לגמור עם השוק השחור. גימיק יפה, לא? יפה מאוד. העיתונאים אכן נענו לזה. נכון, העיתונאים הלכו אחרי זה והיה לחץ

ציבורי על משרד הבריאות והוא אישר את זה. אבל הפרסום שלכם לא הביא לאישור הגלולה. אתם רושמים אותה בעזרת סעיף שהיה קיים בחוק ממילא.

זה נכון, אבל אנחנו היינו צריכים גימיק עיתונאי ולכן עשינו את זה. ואת רואה, אפילו את מתקשרת אלי. אני חושב שהגבר הישראלי צריך להגיד לי תודה שעשיתי את זה. זה ראש שיווקי לגמרי, זו היתה המטרה ואנחנו השגנו אותה. תוך שבוע גמרתי עם השוק השחור בישראל.

"קליניקה ויאגרה" אינה הגימיק המסחרי הראשון של ד"ר אולשניצקי. לפני המש שנים פתח אולשניצקי "קו פתוח לאימפוטנציה" ופרסם מודעות המומינות את הציבור להתקשר. המטר שהוא ביקש להעביר בקו הפתוח היה: רוב תופעות האימפוטנציה נובעות מבעיות אורגניות ולא מבעיות פסיכולוגיות. המסקנה המתבקשת מכך: עזבו את הסקסולוגים והפסיכולוגים, ובואו למר-פאתו של ד"ר אולשניצקי לקבל זריקות לוקפה. שר הבריאות קבע אז כי ד"ר אולשניצקי פרסם את עצמו בניגוד להוראות פקודת הרופאים של משרד הבריאות והורה לשלול את רשיונו לתקופה של חודשיים.

סעיף 12 בפקודת הרופאים של משרד הבריאות קובע כי רופא מורשה "לא יפרסם במיש-רין או בעקיפין את עיסוקו כדי לרכוש חולים או להשיג לעצמו יתרון מקצועי". בתת-סעיף 4 נכתב עוד: "לא ינהל תעמולה לעצמו כדי להשיג חולים. לא יעסיק לשם כך סוכן או תועמלן, לא יעסוק עמו ולא יעבוד בשבילם". ד"ר אולשניצקי מבין היטב כיצד פועלת העיתונות ומה היא מחפשת. יותר מכך – הוא חובב מושבע של עיתונות ואף מעיד זאת על עצמו. "אני מת על עיתונות. אני אספר לך על סקופ שהיה לי. ב-92 היתה אולימפיאדה ופר-סמנו שלגברים אסור לקיים יחסי מין לפני התחרות ולנשים מותר. זה היה סקופ שלי, סקופ עולמי. זה מחקר שעשיתי עם ספורטאים. הייתי עם זה בסי.אן.אן, בבי.בי.סי, בכל העולם".

החיבה חסרת המעצורים של ד"ר אולשניצקי לעיתונות חושפת את החוליה החלשה שבסיקור תחום הבריאות בעיתונים. פעמים רבות מדי מתפתים כתבי הבריאות ללכת שבי אחר רופאים חובבי פרסום המשמשים מקור בלתי גדלה לאינפורמציה רפואית, לאו דווקא מדעית או מדויקת. ד"ר אולשניצקי הוא דוגמה למקור המספק את הכותרות המשעשעות והמפתיעות בדבר "מחקר חדש: אספירין פותר בעיות אימפוטנציה". כותרות השמורות בדרך-כלל לעמוד האחורי של העיתון היומי. הדוגמה הזו אינה המצאה, היא כותרת אמיתית שהתפרסמה ב"מעריב" במאי 94. מתיק הארכיון של ד"ר אולשניצקי נשפכו עוד לא פחות מ-17 ידיעות בעלות כותרות דומות מהשנים האחרונות. מיני

מחקרים שהעלו ממצאים מדהימים, וכולם נעשו על-ידי ד"ר אולשניצקי:

"האבטלה מגבירה את החשק המיני אצל נשים" (דצמבר 93).

"הגברים הגרושים פעילים מינית יותר מנשואים" (יולי 94).

"תגלית: גברים שמאליים סובלים פחות מאימפוטנציה" (יולי 95).

"תרופה לבעיות בזקפה – מצמיחה שיער על ראשם של קירחים" (ספטמבר 96).

"הסכם הברון גרם שיפור בתפקוד המיני" (ינואר 97).

"זרע אנושי טרי יכול לסייע לריפוי פצעים" (מאי 97).

כתבי הבריאות אינם יכולים לבדוק אם המחקר שמציג בפניהם רופא עומד בקריטריונים מדעיים מקובלים, אבל הם יכולים לבטח את עצמם בעזרת בדיקות פשוטות יותר, למשל, לשאול את הרופא באיזה כתב-עת מדעי התפרסמו תוצאות המחקר שלו, או לברר עם רופאים אחרים, אם אותו רופא הוא אכן חוקר בתחום שאותו הוא מציג לפניכם. הבעיה היא שפעמים רבות כתבים המקבלים לידיהם ידיעה כזו כלל אינם מעוניינים לבצע

ד"ר צבי צוקרמן: זה כמו שאני אפתח מרפאה ואגיד שאני נציג "אקמול" ואתחיל לתת מרשמים לאקמול

סוג זה של בדיקה הם יודעים כי מדובר בפר-סום בלתי מבוסס, פעמים רבות גם ברור להם מהו האינטרס המסחרי העומד מאחורי פרסום ה"תגלית", ובכל זאת, החומר שמספק להם בעל העניין הוא עבורם נושא טוב מכדי שהם יהרסו אותו בחיפוש חטטני אחר האמת. הנטייה היא להתייחס בשעשוע מסוים לידיעות המתפרסמות בתחום הרפואי, על אחת כמה וכמה כשהן נוגעות לתחום המיני. הכתבים יודעים, הרופאים המזוינים אותם במידע יודעים, הידיעות אולי אינן לגמרי נכונות מבחינה מדעית, אבל כולם קוראים אותן. ומה עם האמת? הם מניחים שהקורא מניח אותה בצד לרגע ומתייחס לידיעה כאל מוצר בידורי.

מי שמשתעשע פחות מהידיעות האלו הם עמיתים למקצוע. ד"ר חן: "כל המחקרים שד"ר אולשניצקי עשה, הוא כתב עליהם לצורך קידום ענייניו האישיים, הוא לא פרסם תוצאות שלהם בשום עיתון מדעי. חיפשתי ב'מד ליינ' (מאגר האינטרנט המקיף ביותר לענייני רפואה; ע"ב) עבודות שפרסם בנושא אימפוטנציה ואין שם זכר לדברים שהציג בעיתון. זה לא הופיע בשום כנס או עיתון מדעי, מלבד ב"מעריב" וב"ידיעות אחרונות".

זה עיוות של שיתוף הפעולה בין רופא לבין העיתון, כשמתפרסמות תוצאות של מחקר שלא ידוע באיזו צורה נעשה, אם עבר אישור של ועדת הלסינקי שמאשרת ניסויים בבני-אדם ואם זה פרסם באופן מדעי בעיתון או בכנס שעוסק באורולוגיה או סקסולוגיה.

ד"ר צוקרמן: "מחקר לא עושים ביום ולא ביומיים, מחקר צריך להיעשות בצורה יסודית, ובידיעות שפרסם ד"ר אולשניצקי מדובר בהתרשמויות. 'תרופה לבעיות בזקפה מצמיחה שיער' – זו לא עבודה רצינית. מכל המחקרים שהוא פרסם ב'ג'ורנל אוף ידיעות אחרונות', מה פרסם בעיתון מדעי רפואי? כלום. פשוט שום דבר".

ד"ר חן: "אם אני הייתי מפרסם בעיתונות המדעית 17 מחקרים כאלו, הייתי מקבל מיד משרת מרצה בכיר בכל אוניברסיטה מכובדת. גם ד"ר אולשניצקי היה מקבל משרת מרצה בכיר אם היה אכן מפרסם את כל המחקרים הללו".

בתגובה לטענות אלה אמר ד"ר אולשניצקי כי מדובר בקנאה של רופאים בעבודתו. "אני לא רץ לפרסם בכנסים, ואני לא רץ לפרופסורה. אני עושה את הכסף. מי שיודע כל מיני סודות לא רץ לכתוב מאמר, הוא שומר את זה בסוד. יש המון קליניקות בעולם שיודעות לרפא מחלות והן לא מפרסמות את זה במאמר. ממאמר לא רצים למכולת ולא מפרנסים משפחה".

נציג חברת "פיזור" בארץ, ד"ר מירון לבנה, סירב בתוקף להגיב על הנושא כרגע. ד"ר הלפרין ביקש להגיב על הטענה כי השי-מוש בשם "קליניקה ויאגרה" נבע ממניעים מסחריים: "בעקבות הפרסום, מאות ואולי אפילו אלפי אנשים נחשפו לאינפורמציה רפואית בעלת חשיבות רבה לחייהם האישיים, אינפורמציה שכללה הן חלק פוזיטיבי על האפשרויות הגלומות בפיתוח החוש, והן אינפורמצייה נגטיבית על הסיכונים הקיימים בשימוש לא מבוקר בתרופה. לדעתי, היתה חשיבות בהעברת המידע הרפואי לציבור בישראל".

תחום הבריאות איננו תחום פשוט לסיקור. הוא דורש מהכתב דיוק בעניינים שהם מדעיים ומורכבים, ובוחן את יכולתו להציג אותם בצורה פשוטה ובהירה לקורא. מעבר לכך, הכתב נדרש להתמצא בנבכי קהילת הרופאים, להבין מה משמעות כל תואר ותפקיד, מי מומחה באמת, ומי ידוע כאחד שיהיה מוכן לעשות כל דבר כדי לזכות בכותרת בעיתון. הבחירה במרואיינים בנושא רפואי צריכה להתחשב בגורמים הללו. הכיסוי שקיבלה הוויאגרה הוא דוגמה טובה לאופן שבו כתבים לענייני בריאות התמסרו למסע יחצנות שמניעיו, כך נראה, מסחריים גרידא. ■

עונת באלינו היא סטודנטית לפסיכולוגיה ולחונדות האמונת ועיוונות

בעלות זרה

איור: יערה נעם

בשנה שעברה פרסמו שלושה מבכירי העיתונאים ב"מעריב" מאמרי ביקורת על קשריו של אביגדור ליברמן עם איל ההון הרוסי ולדימיר גוסינסקי. מהחודש שעבר גוסינסקי הוא מבעלי העיתון. האם מעתה יהיה יותר מעניין לקרוא על "מעריב"?

בסוף חודש מאי חתם איש העסקים הרוסי ולדימיר גוסינסקי על עסקה, שלפיה ירכוש 25 אחוזים ממניות "מעריב אחזקות" תמורת 85 מיליון דולר. השקעתו של גוסינסקי התבצעה לפי שווי חברה של 255 מיליון דולר, שווי הגבוה ב-120 אחוזים ממחירן של מניות "מעריב" בבורסה, גם לאחר שטיפסו ב-77 אחוזים מאז תחילת השנה. מחיר העסקה גבוה כמעט פי עשרים מהמחיר שבו רכשה משפחת נמרודי את השליטה ב"מעריב" מידי יורשיו של רוברט מקסוול לפני שש שנים.

ולדימיר גוסינסקי (46) הוא יו"ר "הקונגרס היהודי הרוסי". הוא מחזיק באחת מקבוצות התקשורת המרכזיות ברוסיה, "מוסט", שכוללת ערוץ טלוויזיה ציבורי (NTV), המשודר בארץ, ערוצי טלוויזיה בכבלים באירופה ובאסיה וכן שידורי טלוויזיה בלוויין. "מוסט" מחזיקה גם בכמה עיתונים מרכזיים ברוסיה, מגזין משותף עם "ניויוויק" ומדריך טלוויזיה. החברה פעילה גם בתחומי הבנקאות, הנדל"ן והביטוח.

גוסינסקי התחרה על העסקה עם איש העסקים האמריקאי רון לאודר. נציגו של עופר נמרודי בעסקה היה עורך-הדין רם כספי. כספי הוא גם זה שביצע את עסקת "מעריב" - מקסוול בסוף שנות השמונים. כמו בעסקת מקסוול, הקפיד כספי גם הפעם שאם השליטה על התאגיד של גוסינסקי תעבור לידיים אחרות, יוצעו המניות למכירה. לאחר שנסגרה העסקה עם גוסינסקי, כינס נמרודי את בכירי העובדים ב"מעריב" וסיפר להם עליה. הוא הסביר שהעדפת גוסינסקי על לאודר נבעה משתי סיבות: הראשונה, המחיר הגבוה שהציע גוסינסקי, והשנייה, הסכמתו לא להיות מעורב בעריכת העיתון. רון לאודר ידוע בקרבתו לראש הממשלה וכך גם מי שייצג אותו במשא ומתן עם נמרודי, עורך-הדין יצחק מולכו.

חברת "הכשרת היישוב" רשמה לעצמה רווח הון חד-פעמי של 187 מיליון שקל בעקבות העסקה. את הכסף שנכנס מייצדת, בין השאר, "מעריב אחזקות" להשקעות ולהתרחבות בתקשורת האלקטרונית והכתובה בישראל ומחוצה לה. חברת "מעריב" יכולה, אם תרצה, לרכוש מגוסינסקי את עשרת האחוזים שלו בחברת מת"ב, ובכך להגיע לשליטה של 24 אחוזים בחברה. כמו כן יש תוכניות להשקיע בתחום לווני התקשורת, להעברת שידורי טלוויזיה דיגיטליים (די.בי.אס). פרויקט חדש נוסף של "מעריב": הוצאת המהדורה העברית ל"נשיונל ג'יאוגרפיק".

•••

רכישת רבע ממניות "מעריב" על-ידי

גוסינסקי מעוררת את שאלת הלגיטימיות של בעלות זרה על כלי תקשורת ישראלים. אמנם, פורמלית, המקרה של גוסינסקי אינו מייצג משום שהוא קיבל אזרחות ישראלית, אבל ניתן בצדק להיאחז בו לצורך העניין הנדון כאן, משום ששיקף עסקיו וחיו בחו"ל. אחרי שכמעט כל ענפי המדיה והטלקומוניקציה ציה בארץ מוחזקים בשותפות עם בעלי הון זרים, נכנס גם גוסינסקי לתחום העיתונות הכתובה. הדלת הזו כבר נפתחה בעבר, על-ידי רוברט מקסוול ששלט ב"מעריב" בתחילת שנות התשעים לתקופה קצרה וגם על-ידי הבעלים של ה"גרונלם פוסט", קונרד בלאק. גם העיתון "אנשים" הוא בבעלות המיליארדר היהודי טד אריסון. הוצאת עיתון "הארץ" באנגלית גם היא בשיתוף עם בעלות זרה, "הראלד טריביון" שבבעלות "ווינגטון פוסט" ו"ניו-יורק טיימס". בעלי של העיתון "מקור ראשון" לא ידוע לציבור, אם כי ההנחה הרווחת היא שאף הוא זה.

בכל חברות הכבלים בישראל מושקעים בעלי הון זרים. בחברת "תבל", לדוגמה, שות-

עופר נמרודי: קשה

להשתחרר מן הרושם

ש"דיעות אחרונות"

ו"הארץ" מודאגים

ומבוהלים מכניסתו של

אחד מענקי התקשורת

בעולם ל"מעריב"

פוחת חברת האחזקות האמריקאית-אירופית יו.פי.סי וחברת הכבלים האמריקאית הגדולה בעולם טי.סי.איי. במת"ב שותף גוסינסקי בעשרה אחוזים והחברה נסחרת בבורסה האמריקאית. מחצית ממניות "עורק", השולטת בשבעים אחוז מ"ערוצי זהב", מוחזקות על-ידי חברת התקשורת האמריקאית "סאות" ווסטרן בל".

גם בערוץ השני יש מאחזים של בעלות זרה. ב"טלעד", שבה שותף "מעריב" ב-18 אחוזים, מחזיקה חברת "שמרוק" ב-23 אחוזים מהמניות. "שמרוק" מבקשת כבר תקופה ארוכה למכור את מניותיה ב"טלעד". עוד שותף ב"טלעד" הוא מנדל קפלן, המחזיק ב-14 אחוזים מהחברה. בחברת "קשת" שותף ויליאם נגל ב-8 אחוזים. שותפים זרים יש גם ברדיו האזורי, לדוגמה: 30 אחוז מ"קול הים האדום" באילת ו-13 אחוזים מ"קול העמקים" הושקעו על-ידי ג'ונתן קליין, נשיא טי.בי.אס. טי.וי. בעלי הון זרים מושקעים גם בתחנות רדיו לא חוקיות, כגון ערוץ-7 והרדיו הפיראטי בחיפה.

רון לאודר עוד לא אמר את מלתו האחרונה בתקשורת הישראלית. מקובל להעריך שהוא יהיה אחד המתמודדים על הערוץ המסחרי החדש. לאודר מחזיק בבעלות על כמה תחנות טלוויזיה במזרח אירופה. בארץ הוא מחזיק ב"אולפני הברירה", שמספקים שירותים לחברת-החדשות של ערוץ 2, ומפיקים ומשדרים, בין השאר, את ערוץ הספורט בכבלים. לאודר גם זכה, לאחרונה, במסגרת קבוצת מוזס-לאודר, במכרו על מכירת הפרסום בקול-ישראל. כניסה של לאודר ל"מעריב", מסתבר, היתה יכולה לפגוע בסיכויי להתחרות על זכיון הערוץ המסחרי החדש. על-פי החוק, לבעלי עיתונים אסור להתזקק יותר מ-24 אחוזים מזכיון טלוויזיה.

לכאורה, יש לראות בהשקעות היזוגיות בתקשורת הישראלית מגמה עסקית חיובית כמו בכל ענף פיננסי אחר, ויחד עם זאת הרווח וההפסד של פלי תקשורת טוב איננו נמדד רק במאון הליכלי, אלא גם בתרומתו העיתונאית למרקם הדמוקרטי הישראלי.

"מעריב" של נמרודי הוא כבר תקופה ארוכה יעד לכניסת משקיעים זרים. בניגוד למשפחות מוזס ושוקן, עסקיו של נמרודי אינם מתבססים על עיתונות ומו"לות, "מעריב" היא חברה-בת של חברת "הכשרת היישוב", ששולחת את זרועותיה לזירות עסקיות מגוונות. "מעריב" הוא עוגן חשוב מאוד לעסקיו המגוונים של נמרודי. בראיון שהעניק גוסינסקי למוסף "כסף" של "גלובס", אמר את הדברים הבאים: "לנו יש רק מבחן אחד: מבחן התוצאה. עד כמה העיתון נפוץ? מה אחוזי הצפייה בערוץ הטלוויזיה? רק דבר אחד מעניין אותי - תפוצה גדולה, ואם העיתון טוב, אם ערוץ הטלוויזיה טוב, יש תפוצה טובה".

כשביקש גוסינסקי לבצע את עסקת התקשורת הראשונה שלו בארץ, נתקל בחשדנות רבה: בדצמבר '97 קיימה מועצת הכבלים בדיקה קפדנית של קשריו העסקיים ברוסיה, לפני שאישרה לו לרכוש 10 אחוזים ממת"ב. ללא קשר לגוסינסקי דווקא, יש הסבורים שצריך לעצור בחקיקה כל בעלות זרה על תקשורת ישראלית. במאמר שפרסם העיתונאי מתי גולן ב"גלובס" כתב: "אצלנו הכירו בכך שיש נכסים שאינם ככל הנכסים. כמו, למשל, חברת התעופה הלאומית או חברת החשמל. גם כאשר יופרטו חברות אלה, יהולו על הבעלים הפרטיים חובים והגבלות, הנובעים מההכרה שמצבנו הבטחוני המיוחד מחייב שלא יוכלו לעשות בנכסים אלה ככל העולה על רוחם. תקשורת בכלל ועיתונות בפרט הם חיוניים ורגישים לא פחות מחשמל ותעופה. מתן אפשרות לגורמים זרים להשתלט על אמצעי התקשורת עלול ליצור מצב שאנשים, שאינם אזרחי המדינה, יוכלו לקבוע מי יהיה ראש הממשלה ואפילו מה תהיה מדיניותה של הממשלה... מאוד חשוב וחיוני, לכן, שהמחוקק

הישראלי יודקק לעניין זה ללא דיוחי ויקבע בחוק איסור מוחלט על מכירת אמצעי תקשורת חיוניים, או חלקים מהם, לגורמים זרים". האם אין במאמר שפרסמת דרישה בלתי דמוקרטית?

אני חושב שזה לא דמוקרטי לאפשר לאדם מבחוץ לפקח על התהליך הדמוקרטי בארץ. זה לא דמוקרטי!

ואכן יוזמה פרלמנטרית ברוח עמדתו של גולן היתה בתקופת שליטתו של מקסוול ב"מעריב", אך היא לא הושלמה. מוביל המהלך אז היה יוסי שריד, שמשוכנע גם היום שיש מקום לחקיקה כזאת: "לא ייתכן שגורל-נו יהיה קשור בגורלם. לא צריך למנוע טוטאליזם, צריך לאפשר להם אחוזי מינימום כדי שלא תהיה להם השפעה על מדיניות העיתון". אין אח ורע לחקיקה מסוג זה בשאר המקרים מות בעולם.

במדינה שלנו יש רגישות מיוחדת להתערבות של גורמים זרים. אני לא יודע אילו אינטרסים אותם אנשים מייצגים.

•••

מעורבות בעלי הון זרים בכלי תקשורת ישראלים החלה בסוף שנות השמונים. התקדים המפורסם ביותר היה ב-88, כשמקסוול החל את השתלטותו על "מעריב". בעקבות השינויים בבעלות, הפסיק עידו דיסנצ'יק לכהן כעורך העיתון. דב יודקובסקי מונה לעורך אחראי וליו"ר מועצת המנהלים, ואדם ברוך לעורך. השלמת הרכישה הסתיימה בספטמבר '91, שבועות אחדים לפני מותו המסתורי של מקסוול.

דב יודקובסקי: "העיתון הושפע לטובה משליטתו של מקסוול. 'מעריב' היה במצב ירוד כלכלית ותפוצתית. מקסוול אפשר למערכת לרכוש מכונת דפוס מן המשובלות

עמוס שוקן: יותר טוב

בעלים טובים מחו"ל, מאשר

בעלים לא טובים מישראל

בעולם, וזה אפשר לשנות את הפורמט, להדפיס בצבע ולשנות את הנוסחה. השליטה היתה לפרק זמן קצר מאוד, שבו לא היתה לו שום התערבות בעיתון, ומיד זה הגיע לסוף. כל הדברים הללו תלויים בעורך העיתון, ובכל אופן הדברים לא הגיעו לעמוד במבחן.

אדם נוסף שהיה מקורב למקסוול היה רומן פריסטר, כיום מנהל בית-הספר ללימודי תקשורת "כותרת". פריסטר נשלח על-ידי מקסוול לסייע לו להרחיב את רשת התקשורת שלו במדינות מזרח אירופה. פריסטר: "ישנם

שני סוגים של בעלי עיתונים, 'הנדז' און' ו'הנדז' און'. מקסוול מאוד התערב בעיתונות ובכללם הדיילי מירור' הבריטי. במדינות מזרח אירופה היתה רגישות אדירה. עד אז לא היתה להם עיתונות חופשית. מאוד פחדו שם שבעל הון יתחיל להכתוב להם".

יוסף (טומי) לפיד, חבר מערכת "מעריב", היה שליחו של מקסוול בהונגריה וביוגוסלביה: "מעולם, שום בעלים של 'מעריב' לא התערב במה אני כותב - לא מקסוול, לא נמרודי ואני מקווה שגם לא גוסינסקי וכל עוד שזה כך, הבעלות היא עניין כלכלי. אם היה נעשה ניסיון כזה הייתי עוזב את העיתון".

השתלטות סוערת יותר היתה באפריל '89. רשת "הולנג'ר" שמרכזה בקנדה (ששולטת, בין השאר, על היומון הבריטי "דיילי טלגרף") רכשה מידי ההסתדרות הכללית את ה"ג'רוולס פוסט". נשיא "הולנג'ר", דייוויד רדלר, מינה את יהודה לוי לנשיא ומו"ל העיתון. העיתון איים במערכת הסתכסכו קשות עם לוי (שלפ"ני כן לא היה לו כל ניסיון בעיתונות), וטענו כי הוא מתערב בעריכה. שיא הסכסוך היה בינואר '90, כאשר 25 עיתונאים הגישו ליהודה לוי מכתבי התפטרות, לאחר שצנזר את מאמר המערכת של העיתון נגד ראש הממשלה דאז, יצחק שמיר.

הירש גודמן הוא כיום סגן נשיא ה"ג'רוולס פוסט", לאחר האיחוד שהתבצע לפני חודשים אחדים עם ה"ג'רוולס ריפורט", שאותו הוציא לאור. הוא עזב את ה"פוסט" חצי שנה לפני כניסתו של יהודה לוי. גודמן: "יהודה לוי, שהיה מאוד מודאג מה'שמאלניות' של העיתון, שם לו למטרה להפוך את העיתון לימני. רדלר היה בסך-הכול איש עסקים. קונרד בלק (הבעלים של "הולנג'ר", ב"ק) אמנם ידוע כשמרן, אך ידוע גם שהוא לא מתערב". ואמנם, הניסיון מלמד שלא רדלר קבע את הקו המערכתי של ה"ג'רוולס פוסט", אלא אלה שבהם בחר לנהל את העיתון.

ביולי '92, זמן קצר לאחר שרכש נמרודי את "מעריב", קיים משא ומתן מתקדם עם דייוויד רדלר על כניסה לשותפות ב"מעריב". בסופו של דבר נתקע המשא ומתן.

ההתעניינות בתקשורת הישראלית לא פסקה. קונצ'רן העיתונות הבינלאומי של רופרט מרדוק, סייע להקמת המקומון התל-אביבי "לעניין". משקיעים זרים וחברות מחו"ל נכנסו לשותפות עם חברות ישראליות, שהשתתפו במכרזים לקבלת זכויות לתחנות טלוויזיה בכבלים ולערוץ המסחרי. תוך זמן קצר חל שינוי מהותי בדפוסי הבעלות והשליטה על אמצעי תקשורת רבים בישראל.

•••

עיתונאי "מעריב" אינם יודעים עדיין כיצד תשפיע עליהם עסקת גוסינסקי, אך נראה כי מעתה יהיה עליהם להתרגל לנורמות חדשות,

לפחות בכל הקשור לסיקור מעשיו של המח"זיק ברבע ממניות מקום עבודתם. הנה רק בינואר '97 כתבו עפר שלח וכן כספית בכתבת תחקיר משותפת על איווט ליברמן את הדברים הבאים: "גוסינסקי - בנקאי מיליארדר... היה מבכירי אנשי הקשר שבהם נעזר ליברמן בארגון פגישותיו במוסקבה, כולל יצירת הקשר עם ראש לשכתו של ילצין ושירותים קטנים בהרבה... אין שום עדות לטובת הנאה אישית שהשיג גוסינסקי, או מישהו אחר מאנשי הקשר של ליברמן, כתוצאה מקשריו עם מנכ"ל משרד ראש הממשלה, או למשהו לא חוקי אחר. יש יותר מרמז לדרך לא ממש שקופה לציבור שבה מתנהלים יחסי הכלכלה בין ישראל לרוסיה, שמטרתו המוצהרת של ליברמן היא להעמיד אותם על יותר ממיליארד דולר בשנה. תגידו שגם בארצות-הברית משתמשים בכיירי הממשל הישראלי בקשרים הטובים של יהודים עשירים, וזה נכון. אבל באמריקה האיוונים והבלמים והשקיפות שהוכרזו למעלה, הם דבר מובן מאליו. ברוסיה לא".

במרץ '97 כתבה סימה קדמון בטור השבועי שלה ב"מעריב", תחת הכותרת "הגו הזה מסריח": "בביקורי ההכנה שעשה ליברמן ברוסיה... הוא נעזר ביהודים עשירים, בראשם מיליארדר בשם ולדמיר גוסינסקי. גוסינסקי הוא בעליו של 'מוסט בנק', בנק שמגלגל את כספי הק.ג.ב... לפני כמה חודשים קנה מונר פול הגו הרוסי 'גזפרום' עשרות אחוזים בעסקי התקשורת של גוסינסקי. על רקע זה תמוהה עוד יותר מעורבותו של ליברמן בעסקת תשתית של מיליארדים, שיש לה נגיעה ישירה עם ידיו, ולדימיר גוסינסקי... במקרה הטוב מדובר כאן במנהל לא תקין... הוא יתקשה להכחיש את קשריו עם גוסינסקי ואת מעורבותו בעסקה הגדולה הזאת".

סיקור מסוג זה על-ידי שלושה מבכירי העיתונאים ב"מעריב" נראה היום בדינו, לאור מה שפורסם ב"מעריב" ב-29.5.98. בגליון יום שישי הקצה עורך העיתון יעקב ארז עמוד שלם בעמודי החדשות לדבריו של גוסינסקי. גוסינסקי הגיב לכתבת תחקיר עליו שהתפרסמה באותו יום עצמו ב"ידיעות אחרונות". העמוד ב"מעריב" התחלק לשניים. בחלק העליון הופיעה כותרת גדולה: "גוסינסקי: הכתבות נגדי - ביטוי לתחרות בלתי הוגנת מצד מו"לים של עיתונים". מתחתיה הופיעו דבריו, בצורת ראיון, שעליו לא היה חתום איש. כששאלתי את מארק מאירסון, נציגו של גוסינסקי בארץ, אם הוא יודע מדוע אף אחד לא היה חתום על הראיין, ון, ענה: "יעקב ארז ערך את הראיון. הסביבה לנו שהעורך לא חתום על ראיונות". החלק השני של העמוד החל בכותרת: "התשובות שלא תוכלו לקרוא בידיעות אחרונות". גוסינסקי החליט לענות על כל

השאלות שכתב "ידיעות אחרונות", שלמה אברמוביץ, שאל אותן, אבל בעיתוננו הוא. את תגובתו של יעקב ארו לא ניתן היה להשיג. מי שהגיב היה דווקא עופר נמרודי, והוא עשה זאת במוסף "הארץ": "גוסינסקי פנה ל'מעריב', ביקש לפרוש את עמדותיו והסביר ש'ידיעות' תוקף אותו בעקבות העובדה שהוא החליט להשקיע ב'מעריב' סכום עתק וכי הוא מבקש מ'מעריב' לפרסם את תגובותיו. 'מעריב' לא מצא סיבה שלא להיעתר לבקשתו". מוזר שדווקא עופר נמרודי החליט להגיב ולא מי שממונה על עריכת העיתון, והרי נמרודי הכריז בזמנו על התנתקותו מכל מעורבות בעריכת "מעריב" כל עוד מתנהל המשפט נגדו. האם נמרודי הוא זה שצריך להיענות לדרישה של גוסינסקי לכבוש עמוד שלם בדפי החדשות ולהפוך אותו למנוולוג?

וזו תגובת נמרודי ל"העין השביעית": "זו בעיני גישה מקורית. מר גוסינסקי הסביר שהשאלות שהוצגו לו היו מגמתיות ולכן תשובות הולמות יכולות היו להינתן על-ידו רק מעל דפי עיתון שלא היה לו עניין להכפישו ולהציג דברים באור מגמתית".

מעצם תגובתך למוסף "הארץ" משתמע שאתה הוא זה שנענית לבקשתו של גוסינסקי קי לפרסם את תגובתו ב"מעריב". האין זה מתפקידו של עורך העיתון?

עורך העיתון, יעקב ארו, הוא זה שנענה לבקשתו של מר גוסינסקי, אך לפני שנתן את תשובתו, התייעץ עמי.

ביקורת רבה נכתבה בעיתונות הרוסית על גוסינסקי ועל גיוס התקשורת שבבעלותו לקידום האינטרסים הפוליטיים והכלכליים שלו. בין השאר צוין כי גוסינסקי הטיל את מלוא כובד משקלו לטובת הגנרל אלכסנדר לבד בבחירות לכהונת המושל של חבל קראסנוי-ארסק בסיביר. כמו כן נכתב כי גוסינסקי פתח במערכה אישית נגד סגן ראש הממשלה, אנטולי צ'ובאיס, לאחר שלא זיכה אותו במכרז כלכלי, ולצורך כך גייס את כלי התקשורת שבבעלותו. עוד נכתב כי בתחילת השנה החליט גוסינסקי לגייס את כל האימפריה שלו לקדם את סיכויו האלקטורליים של כלכלן צעיר בשם גרגורי יבלינסקי בבחירות לפרלמנט. כשנשאל על כך בראיון עיתונאי ברוסיה, הוא השיב: "כן, אני אעשה ככל יכולתי למענו, זה איננו סוד". גוסינסקי גם לא הכחיש את התגייסותו למסע הבחירות של ילצין, וטען כי עשה זאת כדי להגן על הדמוקרטיה ברוסיה.

נמרודי: "שוב, קשה להשתחרר מן הרושם ש'ידיעות אחרונות' ו'הארץ' מודאגים ומבוהלים מכניסתו של משקיע אסטרטגי, הנחשב לאחד מענקי התקשורת בעולם, המכיר באיכויותיו וסגולותיו של 'מעריב' ומוכן להשקיע בו מאות מיליוני שקלים, ומכאן נסינות הסרק של המתחרים למתוח

ביקורת לא עניינית ולא הוגנת במטרה לנסות ולחבל בשגשוגו ובהצלחתו של 'מעריב'".

עיתונאי בכיר ב"מעריב" שמבקש לשמור על אנונימיות אומר: "ב'מעריב', כמו בכל עיתון אחר, קיים חשש ממצב שבו חופש הפעולה של עיתונאים ייפגע. שוק העיתונות יכול לעבוד כקרטל, כשהבעלויות מועטות וצולבות לכב-לים ולערוץ 2. האם הכניסה של גוסינסקי מגדילה את הסיכון? מצד אחד זה עוד שחקן וזה טוב, מצד שני אתה לא מכיר אותו".

טומי לפיד: "במישור העקרוני אני חסיד מושבע של הקפיטליזם. אי-אפשר לומר, 'לא בבית-ספרנו'. אם מישורו משקיע כסף בעיתון שאני עובד בו, זה טוב לעיתון. אני לא יודע שום דבר על ארון גוסינסקי. עד עכשיו לא קראתי עליו שום דבר בעיית, שפוסל אותו להתזיק מניות בעיתון".

דב יודקובסקי: "זה דבר טבעי. יש גלובליזציה בעולם. אני בדעה שזה לא צריך להיות לגמרי בלי מגבלות. לא הייתי רוצה שעורך יהיה אמריקאי, אירופי, לא מעורר. הייתי עושה מגבלות מסוימות, לא הייתי נותן שליטה טוטאלית. צריך לזכור, מסביר יודקובסקי גם את הצד השני של המטבע, "שאם ז'אן פרידמן היה קונה את 'דבר', הוא היה מציל את העיתון מסגירה".

מלבד תהיות על עברו ואופיו של גוסינסקי, קשה היה למצוא דברי ביקורת אצל העיתונאים והמו"לים המתחרים על עצם העובדה שאיל תקשורת חיצוני השקיע בעיתון ישראלי. סבר פלוצקר, העורך הכלכלי של "ידיעות אחרונות": "זהו שוק לכל דבר, שאפשר לפתוח אותו. לפעמים משקיע זר יכול להיות יותר טוב. הדבר היחיד שיש להישמר ממנו הוא קבוצות תקשורת מהסוג הצהוב מאוד, למרות שבארץ אני צופה להן כישלון עסקי".

גם עמוס שוקן, מו"ל "הארץ", לא רואה פסול עקרוני בבעלות זרה: "יותר טוב בעלים טובים מחו"ל, מאשר בעלים לא טובים מישראל. אם גוסינסקי היה קונה את 'מעריב' בבורסה, אז מישורו היה אומר משהו? יש חברות בעלות מוניטין בעולם, שאם הן היו מוציאות לאור עיתון בארץ, לא הייתי מרגיש רע".

נמרודי: "ככל שמדובר בהשקעה שנושאת אופי של מיעוט בחברה וחוסר רצון מצדו של מר גוסינסקי להשפיע על התוכן המערכתית, אינני רואה בעיה. ברצוני להזכיר, כי מר גוסינסקי הוא אורח ישראלי ולכן לא מדובר ב'בעלות זרה'".

תוקר התקשורת יחיאל לימור מזכיר כי התופעה בלתי נמנעת, ומשקפת תהליכים כלכליים גלובליים. הדבר מוצא את ביטויו גם בתחום תעשיות הלוואי של התקשורת: פרסום ויחסי-ציבור.

העסקה האחרונה של רכישת רבע ממניות "מעריב" מצמצמת עוד יותר את המשקיעים הישראליים הפוטנציאליים בעיתונות ישראלית.

ערכה העדכני של חברת "מעריב אחזקות" הוא 340 מיליון דולר, וזה עוד כאין וכאפס לעומת הערך של "ידיעות אחרונות" לאחר עסקת פישמן. לימור: "העסקות הגדולות רק ממחישות את מה שצפוי לנו. מחיר כרטיס הכניסה עלה, ופירוש הדבר שבעתיד הזירה תישאר עם מעט מאוד שחקני פנים, ולכן יופיעו עוד שחקנים חיצוניים".

האם עלול להיגרם נזק ממשי למקצוע העיתונות בארץ כתוצאה מהחדירה הזרה? השאלה שתמיד נשאלת היא, את מי משרתים

מתי גולן: יש לקבוע בחוק איסור מוחלט על מכירת אמצעי תקשורת חיוניים, או חלקים מהם, לגורמים זרים

העיתונות? את הקהל, או את הגורם העסקי? בעלות זרה עלולה להגדיל את הבעיה, בעיקר כי אין לאותם בעלים זרים נגישות לשפה ולתכנים, ועניינם הוא רק בכסף. בעלים כאלה יכולים לדחוף לכיוון פופולריזציה, כלומר למכנה המשותף הנמוך ביותר, כדי להגדיל את הרווחים. הסכנה השנייה היא בגורמי תקשורת, שישרתו מטרות כלכליות ופוליטיות. ראה מקרה הרסט, ברלוסקוני ופרננדו דבלו.

תוקר התקשורת פרופ' דב שנער רואה את הדברים מעט אחרת: "מקסוול לא השפיע יותר מנמרודי. הבעיה היא מקורות הכסף והריכוזיות העולמית. ארגונים מעטים מאוד שהולכים וגדלים: מרדוק, ברטלסמן, ברלוסקוני. זה לא עצם הבעלות הזרה, השאלה היא מי הם הבעלים הזרים, אילו עוד אינטרסים יש להם?"

התהליך הוא דו-סטרי. בשנים האחרונות החלה תעשיית התקשורת הישראלית להתעניין ב"שווקים חיצוניים". חברת מת"ב, לדוגמה, שהגיעה כמעט למיצוי פוטנציאל השוק בארץ, החלה לפעול בספרד ובפולין. חברת "תבל", כך פורסם לאחרונה, מתכוונת להרחיב את פעילותה מחוץ לגבולות הארץ.

בעידן שבו כל ילד עם מחשב ביתי ומדפסת יכול להוציא לאור עיתון, קשה להטיל מגבלות על העיתונות הכתובה. קשה גם לדרוש מתהליכים גלובליים לדלג על החברה הישראלית. יחד עם זאת, התקשורת אינה עסק ככל העסקים; ביסוד יומה של העיתונות עומדת שליחות חברתית, והשתלטות בעלים זרים על התקשורת הישראלית מעוררת שאלה, אם היא תהיה מסוגלת למלא גם בעתיד את תפקידה החברתי. ■

ברוך קרא הוא בוגר לימודי תקשורת

ירמי עמיר

לו הייתי הומו

זמן האחרון אני מהלך בתחושה שאני יצור חריג. למרות שאני סטרייט. אין לי שום דבר נגד הומואים ולסביות. באמת. אני נשבע. כמה מידידי למקצוע הם הומואים. בכל פעם שהם או ארגונים נאבקים לשוויון זכויות ולשוויון הזדמנויות אני חש הוד-הות אתם, כמו עם כל מיעוט אחר שטוען לשוויון זכויות והזדמנויות.

אבל לאחרונה הפכו ההומואים והלסביות מקבוצת מיעוט שנאבקת על זכויותיה לקבוצת לחץ המנסה להשתלט על חלקים בתקשורת ובתרבות הישראלית - ולהשליט בהן "תרבות הומוסקסואלית". הם מדברים על כך בגלוי, וביטוי לכך ניתן לאחרונה גם בתוכנית "פופולי-טיקה", שבה דובר במפורש על השאיפה, הלגיטימית מבחינתם, "לכבוש את התרבות הישראלית". זה נאמר אמנם בהקשר להצלחתה של דנה אינטרנשיונל באירוויזיון, אבל הצהרת הכוונות הזו נולדה הרבה קודם, והיא מרתיעה כל אדם ליברלי ומתקדם. מובן שלא כל ההומו-סקסואלים והלסביות שייכים לקבוצה זו; מדובר בקבוצה קטנה, אך חזקה, כוחנית ומתוחכמת. איך זה נעשה? מבלי להיגרר להכללות: יש הומוסקסואלים, שתפסו עמדות מפתח בתקשורת, ומנצלים את מעמדם כדי לקדם עיתונאים ואמנים שהם הומוסקסואלים, בלי שום קשר לכשרונם. המסר ברור: אם אתה הומו או אם את לסבית, יש לך יותר סיכוי אצלנו.

השלב הבא: קידום אמנים שהם הומוסקסואלים בלי שום קשר לאיכות היצירה שלהם. במלים

אחרות: אם אתה יוצר הומוסקסואל והיצירה שלך, ההצגה שלך, הסרט שלך או סדרת הטלוויזיה שלך עוסקות בהומו-סקסואליות, תקבל כתבה מועדפת במוסף כלשהו - לא כי יצירתך מעניינת יותר מזו של אמן אחר אלא כי אתה מייצג תרבות מועדפת - תרבות הומוסקסואלית.

לפי הסצינה ההומוסקסואלית המתקשרת בסדרה "פלורנ-טין", אין דבר חזק יותר מהחוויה ההומוסקסואלית, ואם אתה סטרייט אתה לא יודע מה אתה מפסיד. הפרופורציה שהנושא תופס בעיתונים היא בלי כל קשר לאיכות ולכמות. נכון, זה מעניין, לפעמים זה חשוב - ואלה שתי סיבות מספיקות לפרסום כתבה. זה מעניין וזה חשוב לראיין יוצר איכותי שיוצא מהארון, אבל כמה כאלה יש באמת? בדיוק את מה שההומואים והלסביות לא אוהבים שעושים להם - שמקפחים אותם בשל נטייתם המינית - הם מנסים לעשות עכשיו, במודע או שלא במודע, לסטרייטים. הדבר מדהים כי ההומואים והלסביות נלחמים לשוויון בחברה, בין השאר, בעזרת אנשים נאורים שהם סטרייטים ומתנגדים לקיפוח מכל סיבה שהיא.

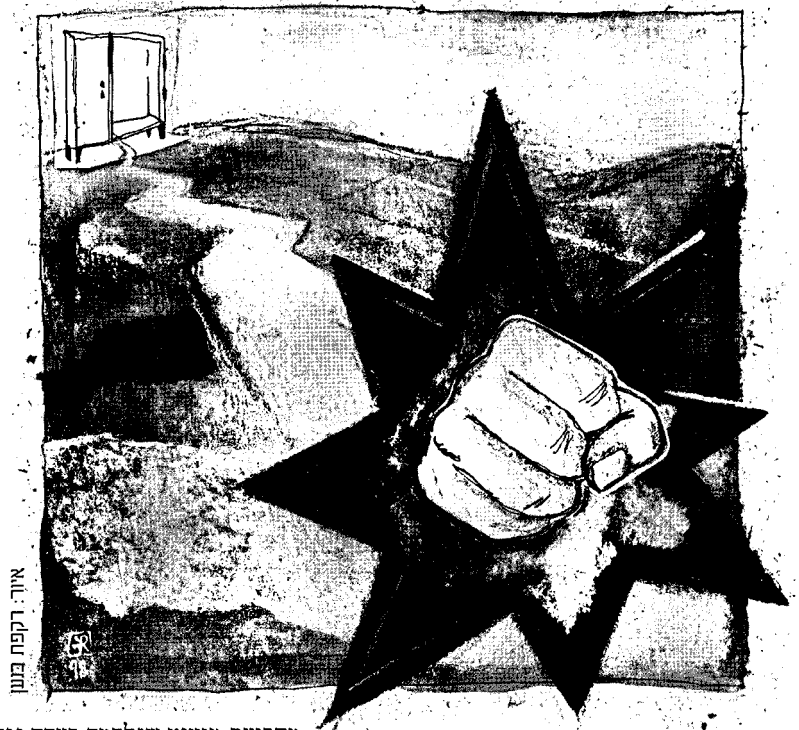
הניסיון של ההומואים והלסביות להשתלט על התרבות הישראלית מזכיר במידת מה את מה שקורה לש"ס בפוליטיקה:

מקבוצת מיעוט שנלחמה בצדק נגד קיפוח, הפכה ש"ס לקבוצת לחץ וסחיטה המנסה להשליט כפייה דתית. כפייה היא כפייה היא כפייה. אין שום הבדל בין כפייה דתית לבין כפייה הומוסקסואלית. ייתכן, שמבחינתם של ההומואים והלסביות מדובר בצעד לגיטימי וברצון לקבוע עובדות בשטח, אבל עד היום לא קם אף אחד, מן התקשורת או האמנות, ומחה בקול. לעומת זאת, על התופעה הזו מדברים אנשי תקשורת ואמנות - בשקט. בשיחות פרטיות. במסדרונות. אולי כי מי שיקום וימחה נגד התופעה יסומן על-ידי ההומואים, הלסביות והאחרים כאדם לא ליברלי, לא נאור. נוצר מצב אבסורדי: אמנים, יוצרים ועיתונאים סטרייטים חשים שמשהו לא בסדר בהקשר הזה, אבל הם שותקים.

יש בהחלט מקום לתרבות הומוסקסואלית, אבל זה נושא לדיון אחר. דנה אינטרנשיונל, למשל, היא בוודאי לא המייצגת האוטנטית של התרבות הזאת ומפתיע היה לראות כיצד נציגים של הקהילה ההומוסקסואלית בישראל נתלים בדנה כ"מובילה את המהפכה".

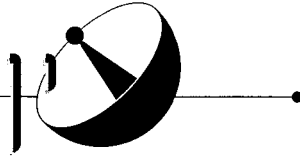
עיתונאי או אמן יכול להיות הומוסקסואל ולהרגיש חלק בלתי נפרד מן החברה החופשית. זוהי חובתה של חברה שוויונית ודמוקרטית. נטיית המינית אינה צריכה להפריע לו להתקדם וליצור, אבל אין להשלים עם כך שמי שהוא סטרייט יצטרך פתאום להתנצל על כך. ■

ירמי עמיר הוא כחב ועורך בנושאי תרבות ב"דיעות אחרונות"

יחיאל בן-דוד

**הניסיון של קבוצת
הומוסקסואלים לקבוע את
סדר-היום של התקשורת
ושל התרבות הישראלית
יוצר מצב אבסורדי: כל מי
שהוא סטרייט צריך
להתנצל על כך**

זה התחיל כמו דיווח פלילים שגרתי בעיר אמריקאית מוכת פשע: באוקטובר '93 ניהלו שני שוטרים ממשטרת שארלוט, צפון קרוליינה, מרדף אחרי חשוד בפשע. החשוד נמלט לתוך יער, כשהשוטרים דולקים בעקבותיו ומוזעקים תגבורת. דקות ספורות אחר-כך, כאשר הגיעו למקום כוחות נוספים, מצאו את שני השוטרים מוטלים ללא רוח חיים, פצעי ירי בראשיהם. רצח שני השוטרים עורר, כצפוי, סערה. העיתונים, תחנות הרדיו והטלוויזיה בשארלוט הקדישו מקום נרחב לדיווח על האירוע, בבת-הספר החלו תלמידים במגביות כדי לממן אפודי-מגן לשוטרים, ופוליטיקאים השמיעו הכרזות על הצורך להשליט חוק וסדר.

אבל מה שהחל כאירוע פלילי, הפך תוך זמן קצר לציון דרך בתולדות העיתונות האמריקאית: הטיפול של העיתון המקומי, "שארלוט אובורבר", בנושא הפשיעה בשכונות העוני של העיר בעקבות רצח שני השוטרים הפך לדוגמה קלאסית לעיתונאות מסוג אחר, זו המכונה עיתונאות אזרחית (Civic Journalism) או עיתונאות ציבורית (Public Journalism).

"היה ברור לנו, והיה ברור לקוראינו, שלעיר יש בעיה אמיתית. היה חשוב למצוא דרך לספל בנושא בצורה קונסטרוקטיבית", שחזר לימים ריק תומאס, העורך האחראי על הסיקור העירוני-ני ב"אובורבר". החיפוש אחרי דרך טיפול חדשה הוליד פרויקט ממושך למאבק בפשע, שבו הושם דגש על דרכי טיפול עיתונאיות שונות מן המקובל.

ה"אובורבר" של שארלוט בחר שלא להסתפק בראיונות עם פוליטיקאים ועובדים סוציאליים וכתבות דיוקן על משפחה בלב הגטו האלים. במקום הפרויקט עמד דו-שיח ישיר של העיתון עם תושבי השכונות, שנפגעו בצורה הקשה ביותר מסוחרי הסמים, הפורצים והשודדים. כתבי העיתון ראינו מאות תושבים, כדי לעמוד מקרוב על הלכי הרוח, על הבעיות ועל הצרכים שלהם. במקביל הופעל "קו פתוח", אשר באמצעות דיווחו התושבים לעיתון על המתרחש בשכונות. לצד אלה נערכו מפגשים פומביים, שבהם השתתפו תושבים ססיפרו על מצוקותיהם. קולות התושבים עובדו לא רק לסדרת כתבות על המצב החמור בשכונות. העיתון ביקש למלא תפקיד קונסטרוקטיבי, לפעול לשינוי המצב. רשימה מפורטת של דרישות וצרכים שפורסמה בעיתון הובילה - בשיתוף עם ארגוני מתנדבים שונים ותחנת טלוויזיה מקומית - למאמץ קהילתי משולב. מתנדבים נחלצו לענות על חלק מצורכי התושבים בשכונות, משרדי עורכי-דין התנדבו להעניק סיוע משפטי לתושבים, והלחץ הציבורי הניב גם צעדים מטעם העירייה: בניינים חרבים למחצה, שהיו מוקדי פשע, נהרסו ובמקומם צפו גנים ציבוריים, והעיר כולה התגייסה למצוא פתרונות תכליתיים לבעיית הפשע.

פעילות כזו למען הקהילה, ומגע ישיר עם התושבים, אשר קולם נשמע בדרך-כלל רק בשוליים החדשות ולא במרכזם, מאפיינים גם את הדרך שבה טיפל העיתון במערכות הבחירות מאז ראשית שנות התשעים. ה"אובורבר" החליט שלא להסתפק, כמקובל, בדיווחים על הצהרותיהם של המתמודדים, וגם לא לסקר את מערכת הבחירות כאילו היתה מירוץ סוסים, שבו דרמת התחרות גוברת על כל נושא אחר. כתוספת לסקרי דעת קהל שגרתיים, הקדיש העיתון מאמץ ניכר לראיונות עם מאות תושבים, אשר התבקשו להגדיר את הנושאים המטרידים אותם ביותר. "התוצאות לא היו מפתיעות", כתבה עורכת העיתון ג'ני באקמן. "הכלכלה והמסים, פשע וסמים, טיפול רפואי, הינוך וסביבה היו הנושאים שהטרידו את התושבים".

הראיונות עם התושבים הביאו לניסוחן של מאות שאלות למועמדים, שנועדו לעמת אותם עם צורכי הציבור. הכלל היה: הציגו את הבעיות לא כפי שהעיתונאים רואים אותן, אלא כפי שהן מצטיירות בעיני התושבים. "עשינו זאת לא מפני שאנו סבורים שהאזרחים מן השורה שואלים שאלות טובות יותר מן העיתונאים", הסבירה העורכת באקמן, "אלא משום שמצאנו שהם שואלים לעתים שאלות אחרות, שאלות שנראות לעיתונאים בדרך-כלל 'רכות' מדי, שאלות שהתשובות עליהן מסייעות לבוחר להבין איך הבחירות ישפיעו על חייו".

יחד עם אמצעי תקשורת אחרים ארגן העיתון מפגש, "הקול שלך, ההצבעה שלך": במשך שלוש וחצי שעות נדרשו כל המועמדים לתפקידי מושל וסנטורים להשיב על מאות השאלות

רפי מן

אפשר גם אחרת

זרם "העיתונאות הציבורית" בארצות-הברית מבקש להדק את הקשר בין העיתון לקהילה, ולהגביר את המעורבות הפוליטית והציבורית של האזרחים. לא כולם נלהבים

שהציגו התושבים. כל המועמדים - 13 במספר - הגיעו למפגש, פרט לסנטור הארכי-שמרני ג'סי הלמס. זה היה ההפך המוחלט מן הסיקור הטלוויזיוני השגרתי, המתבסס על קטעי צילום ועשר שניות של קול, שבהם מבקש המועמד למכור ססמה שניסחו יועציו הפוליטיים. המועמד דים נאלצו לקיים דיון לעומק, שדווח בהרחבה מעל דפי העיתונים ("האובורבר" פרסם תריסר כתבות על הנושאים שעלו בדיון, מלוות בחומר גראפי רב) ובתחנות השידור, כדי להבטיח שהבוחרים יוכלו לבחון את פתרונותיהם של המועמדים לבעיות, כפי שהוגדרו במישרין על-ידי האזרחים.

"מבחינתנו, עיתונאות ציבורית היא בפשטות כך: כאשר מדווחים על החיים הציבוריים, יש לנו מטרה - לספק לקוראים את המידע הדרוש להם כדי לתפקד טוב יותר כאזרחים", הסביר רה באקמן. העיקרון הזה הפך לדגל "העיתונאות הציבורית", והצטרפו אליו מאז עוד עיתונים ברחבי ארצות-הברית.

במאמר מקיף שפורסם לאחרונה בכתב-העת "פרס-פוליסי", היוצא לאור באוניברסיטת הרווארד, מאופייין הורם החדש כך: "עיתונאות ציבורית שונה מן הדגם השולט בעיתונות, בכך שהיא מתמקדת בדאגותיהם של האנשים הפשוטים, ובנושאים המועדפים עליהם, וכן באספקת מידע, שיש לו חשיבות מעשית עבור אלה המעוניינים להיות מעורבים בתהליכים הפוליטיים".

ככל שמדובר במערכות בחירות, הדגל שהניפו עיתונאי "העיתונאות הציבורית" או "העיתונאות האזרחית" הוא אחיד: הניחו לאזרחים, לא לפוליטיקאים, לקבוע את סדר-היום של הבחירות.

פרופ' ג'יי רוזן מאוניברסיטת ניו-יורק, אחד מנביאייה הבולטים של "העיתונאות הציבורית", הסביר לפני חודשים אחדים בהרצאה כי הורם החדש צמח על רקע תחושה קשה באשר לדרך שבה מתנהלת בעשורים האחרונים הפוליטיקה האמריקאית, ומן הסיקור הפוליטי בעיתונאות, בעיקר ערב תהליכה לקלפיות.

נקודת המפנה, לדברי רוזן, היתה בשנת '88, בעת מסע הבחירות הכושל של המועמד הדמוקרטי מייקל דוקאקיס נגד יריבו הרפובליקאי ג'ורג' בוש. מסע הבחירות של דוקאקיס הירדדר כאשר ביקש המועמד להתמודד עם דימויו "הרך" מדי בנושאי ביטחון, והצטלם בתוך טנק. "הוא חבש קסדה, ונראה כמו בובת בצעצוע שאנשים מציבים על החלון האחורי של מכוניתם. אנשים שאלו את עצמם, מי רוצה בובה בתור נשיא", סיפר רוזן.

זה היה רגע מטריד מאוד לעיתונאות האמריקאית, קבע רוזן. הכתבים והצלמים שניצבו שם סיקרו

את נסיעתה של הבובה דוקאקיס בטנק כאילו מדובר באירוע פוליטי שיש בו ממש. מאות אירועים כאלה, שבוימו היטב על-ידי יועצי תקשורת, מסוקרים בתקשורת בכל מערכת בחירות, אלא שהפעם גברה התחושה אצל חלק מן העיתונאים שהם נותנים את ידם למהלכים חלולים ונטולי תוכן, המיועדים רק לשרת את מטרות היחצ"נות של המועמדים, וכך היה גם כאשר סוקרו באותה שנה בהרחבה הוועידות של שתי המפלגות, אירועים שחדלו מזמן לספק בימה לדיון רציני בנושאים שעל הפרק והפכו לקרקס תקשורתי נוצץ.

זה לא היה רק רגע של חשבון-גפש עיתונאי. בקרב רבים חיוקה מערכת הבחירות של '88 את התחושה הקשה שמשוהו פגום בהליך הפוליטי האמריקאי כולו: משחקי הכוח והיחצ"נות של המועמדים מרחיקים את הציבור האמריקאי מן הפוליטיקה. העיסוק החלול בסמלים ובהתמודדות דויות דלדל את הדיון בנושאים האמיתיים, ופיתח אצל רבים יחס ציני ומזלזל לפוליטיקה ולפוליטיקאים.

"העיתונאות האזרחית העזה להציב שאלות באשר לשליחותם של העיתונאים. היא העזה להר-חייב את המשימה העיתונאית", הסבירה לפני חצי שנה בהרצאה ג'אן שאפר, מראשי "מכון פיו

אזרחים: ברוח קולנוע

לעיתונאות אורחית". האם ייעודה של העיתונאות רק להפיח להבות של מחלוקת על-ידי התמקדות בעימותים וביריבים הניצבים זה כנגד זה? האם על העיתונאים להביא לקיטוב נושאים כשלא ניתן יהיה למצוא את דרך האמצע? האם תפקיד העיתונאות רק להתמקד במומחים, בנבחרים או במתמודדים?". התשובה של שאפר ושל אחרים העלתה שוב למרכז את המעורבות הציבורית של הבוחר – ושל העיתונאי.

"איננו נוטשים את תפקידנו ככלב השמירה", מבטיחה שאפר, "אבל אנחנו מקבלים על עצמנו גם תפקיד נוסף, זה של כלב ההנחיה". שאפר, כמו שאר תומכי הזרם החדש, משוכנעים שאחד מתפקידיה של העיתונות הוא לשפר את המידע שהם מעניקים לציבור, להגביר את מעורבות העיתון והאזרח בחיי הקהילה, ולהבטיח בסופו של דבר אורח טוב יותר, המעודכן במתרחש ומעורב בתהליכים הפוליטיים.

המסר החדש לא נקלט בקלות על-ידי אחדים מארגוני התקשורת העיקריים בארצות-הברית. ה"ניו-יורק טיימס", ה"ושינגטון פוסט" והמגזין "ניו-יורקר" פרסמו מאמרים ביקורתיים מאוד כנגד ה"עיתונאות הציבורית". "הניחו את הרפורמה [הפוליטית] לרפורמטורים", כתב העורך לשעבר של ה"ניו-יורק טיימס" מקס פרנקל במאמר חריף נגד הזרם החדש, "מוטב שתתמקדו

במשימה שלכם, דיווח על החדשות, ותעשו זאת היטב, במקום לנסות לתקן את חוליי הפוליטיקה האמריקאית". פרופ' רוזן הגיב על טענותיו של פרנקל בתמיהה, והזכיר כי עיתונאות התחקירים נולדה כסגנון עיתונאי חדש בראשית המאה – כחלק ממהלכים של רפורמות חברתיות, אשר במסגרתם החלו עיתונים וכתבי-עת לחשוף את השחיתויות במערכת הפוליטית או בחברות גדולות שהונחו את הצרכנים וחלבו את כספם.

מבקרים אחרים הצביעו בדאגה על כך שבשאיפה המוצהרת להגביר את המעורבות הציבורית של הקוראים ולשפר את המערכת הפוליטית יש הפרה בוטה של כללים בסיסיים של עבודה עיתונאית, כדוגמת הבחנה בין ידיעות לדעות. במאמר תקיף ב"ושינגטון פוסט" הגדיר ג'ונתן ירדלי את ה"עיתונאות הציבורית" כניסיון מסוכן, אליטיסטי ושיחצני לעצב את סדר-היום הציבורי. "ההנחה שלהם היא שהפוליטיקאים אינם מסוגלים עוד לקבוע מהו סדר-היום הציבורי, והתפקיד הזה צריך להימסר לידי עיתונאים", כתב ירדלי.

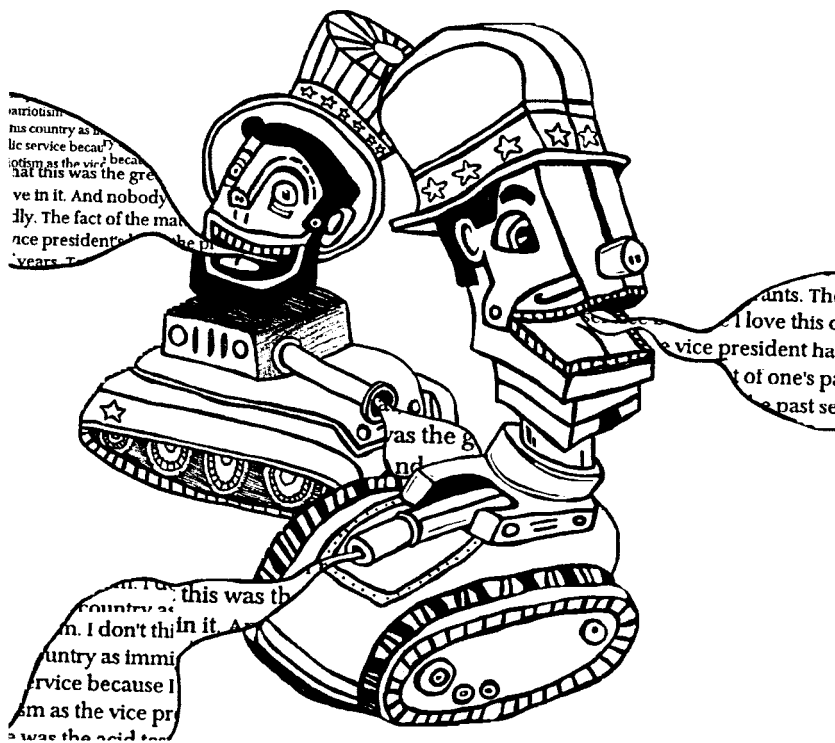
ה"עיתונאות הציבורית", עקץ ירדלי, נולדה בין היתר מתוך רצון לזכות ביתר פופולריות בקרב

הקוראים, בניסיון לבלום את הירידה הנמשכת בתפוצת העיתונים. גם חסידי ה"עיתונאות הציבורית" אינם מתעלמים מהיבט זה. אחדים מהם יסבירו כי ה"עיתונאות הציבורית" היא אכן אחת הדרכים לענות על שתיים מן התופעות המכרסמות בצורה קשה בעיתונות האמריקאית – הירידה הנמשכת באמון הציבור באמצעי התקשורת, והתפוצה המידלדלת.

פרופ' רוזן, כמו גם פעילים אחרים למען הזרם החדש, דוחה את הביקורת בתוקף, ומסביר שיצירה מחודשת של קשר בין העיתונאים לבין הקהילה שבה הם פועלים חיונית כדי לאפשר לעיתונים לא רק להתקיים, אלא גם למלא את תפקידם החברתי. ויש בזרם החדש גם מאמץ מכוון להינתק מן החיבוק ההדוק של עיתונאים עם הצמרות הכלכליות והפוליטיות, עם האחמ"מים והכוכבים הנוצצים, למען מגע ישיר והדוק יותר עם הציבור הרחב, שבשמו הם מגיפים את דגלי "זכות הציבור לדעת" ו"כלב השמירה של הדמוקרטיה".

"עיתונאים ותיקים, בני שישים ומעלה, מבינים היטב על מה אנחנו מדברים", סיפר לפני חודשיים פרופ' רוזן בראיון לעיתון "איריש טיימס", "כי הם הצטרפו למקצוע בימים שזה היה עניין של מעמד העובדים, ועיתונאים היו חלק מן החיים בעיר, לא כמו 'עיתונאי הטלפונים

הסלולריים' של ימינו". ■

ז ה ו ת ב פ ו ל ה

השבועון "מקור ראשון" מפרסם טור פוליטי דעתי בחתימת אבי אמיחי. למעשה מדובר בפסבדונים שמאחוריו נמצא הכתב הפרלמנטרי של קול-ישראל, מיכאל טוכפלד. הסוד מכניס אותו ואת השבועון למצבים בעייתיים

אירוס: מיכל בוננו

שסיכם בכתיבה פרשנית ופובליציסטית את אירועי השבוע. בתחילה במהוסס, על שטח של עמוד אחד בלבד ובמקום מעט פנימי, אך עד מהרה קודם המדור אל העמודים הפותחים של המוסף, התמקם בכפולה הפותחת והפך החל מאמצע נובמבר בשנה הקודמת למעין קול קורא מרכזי של העיתון בתחום הפוליטי והמדיני. על המדור היה חתום עיתונאי בשם אבי אמיחי, שגילה בקיאות גדולה במתרחש במסדרונות הכנסת, וניכר שהוא זוכה ליד חופשית בבחירת הנושאים שעליהם הוא כותב ומביע דעתו. זהותו של אבי אמיחי

סדרה של ראיונות שבועיים ב"מקור ראשון", לרוב עם דמויות פוליטיות. ההתקשרות הזאת נעשתה באישורו של אמנון נדב, מנהל קול-ישראל (אם כי בהסתייגות מסוימת מצד שלום אורן, ראש מערכת החדשות של רשת ב'), ודומה שכולם היו מרוצים: "מקור ראשון" על שורת המראווינים המכובדת והשם המוכר המעטר את דפי המוסף, טוכפלד על ההודמ"נות לקיים ראיונות עומק, ומן הסתם גם קוראי העיתון. הכול גם היה כשר למהדרין. ממש באותו גיליון, מה-7.11, החל להופיע ב"יומן השבוע" מדור חדש - "השבוע" שמו,

אבנר הופשטיין

ראיון מיוחד עם יחיאל קדישאי, יד ימינו של מנחם בגין ז"ל, פתח ב-7.11.97 את המוסף המדיני "יומן השבוע" של העיתון "מקור ראשון", המזוהה עם הימין ומופיע בימי שישי. על הראיון היה חתום כתב חדש בעיתון, אך מוכר היטב בעולם העיתונות. מדובר בעי-תונאי מיכאל טוכפלד, כתב פוליטי המסקר את המתרחש בכנסת עבור רשת ב' של קול-ישראל. מאותו שבוע החל טוכפלד לפרסם

21.11, על תפקודה של האופוזיציה: "...בכלל בעבודה מתפוצצים מרוב רעיונות. הצרה היא ששם, כמו אצל נתניהו, אליבא דאריק שרון, יד ימין פועלת נגד יד שמאל. ואולי מדובר בשתי ידיים שמאליות."

5.12, על עתיד המשא ומתן המדיני בראי המתנחלים: "כאשר המתנחלים מביטים אל (כנופיית?) הארבעה, שאמורים לסכם את פרטי הפעימה השנייה ולהביאה לממשלה, אין להם על מה להישען אלא על אביהם שבשמים. מה שקרה הוא שביבי הפך להיות הטוב מכולם. וגם הוא - כולם יודעים באיזה צד הוא נמצא" (הסוגריים סביב המלה "כנופיית?" במקור).

12.12, על מצבו הפוליטי של אהוד ברק: "יותר ויותר החלו מסתמנות בעבודה תסמונת 'ליכודיות', לא רק בזהות הכמעט מוחלטת בין שני המנהיגים. הביטוי 'ברק תואם ביבי' לא רק שלא שחק את עצמו, אלא הוא הולך ומתעצם מרגע לרגע. אז מי אמר שרק הליכוד יכול?"

לזבולון אורלב, מזכ"ל המפד"ל, היו השגות על דברים שנכתבו עליו. היה עליו להפעיל את קשריו אצל בעלי השבועון כדי לגלות את זהותו של הכותב

26.12, בעקבות ועידת הליכוד: "רוני מילוא, הגיבור האמיתי של הוועידה, ביקש לבוא חשבון עם ראש הממשלה באמצעות לימור ואיווט שיתחרו זה בזו על תפקידו. (זה) הביא למצב של מלחמת הכול בכול. מכאן ועד לשימוש באלומות - הדרך קצרה... המלחמה על מחצית הקומה השמינית במצודת-זאב... הפכה להיות כמו מלחמה על גבעת התזירים בקוריאנה."

2.1, על הדרך השלישית: "מה זה הזיג-זג הזה? הדרך הראשונה היא כן, הדרך השנייה היא לא והדרך השלישית היא כן ולא?"

וכך הלאה וכך הלאה, על נתניהו, על ראשי העבודה ועל דמויות אחרות בפוליטיקה הישראלית. ההערות והפרשנויות לגישמיות לחלוטין במסגרת מאמר פובליציסטי המזוהה עם כותב, אבל פובליציסטיקה בפסבדונים, הנכתבת באופן קבוע בידי כתב פוליטי האמור

ויפגע הן בטוכפלד והן בשמו של העיתון. העורכים התעלמו.

המדור "השבוע" של אבי אמיתי דומה למדור רים פוליטיים מקובלים בעיתונות היומית: כפולה פותחת המכילה כמה טורים עם כיתור נפרד ומשלבת סיפורים מאחורי הקלעים, פרשנות, מעט הומור, הערכות לעתיד וגם דעות מוצקות במגוון נושאים. להלן כמה דוגמאות: 7.11.98, במלאת שנתיים לרצח יצחק רבין: "את המאבק האמיתי שמרו אנשי העבודה לשבוע שבו מלאו שנתיים לרצח רבין. ובש"בוע הזה הוכח פעם נוספת כי האופוזיציה אינה יודעת להיות אופוזיציה, אולי כשם

הפכה עד מהרה לאחד הסודות הכמוסים במסדרונות "מקור ראשון". איש לא הכיר אותו, איש לא פגש בו, והמתעניינים זכו בתשובות מתחמקות, אם בכלל.

מעטים בלבד היו שותפים לסוד ותוהו האמיתי של אבי אמיתי. מדובר בכתב מיכאל טוכפלד, שמצא דרך מעניינת, ובעייתית מבחינה אתית, לשלב בין יצר הכתיבה והרצון להביע דעות גלויות יותר מהמקובל בסיקור הרדיופוני, לבין הכללים האתיים המוטלים עליו בהתאם למסמך נקדי של רשות-השידור, ולתשובה השלילית שבה היה מן הסתם נתקל לו ביקש ממנהליו בקול-ישראל אישור להביע

שהליכוד אינו יודע להיות מפלגת שלטון... "העבודה, שלא השכילה לנצל את הרצח - עם כל ההסתייגות מהביטוי - במערכת הבחירות שלה, מנסה עתה, שנתיים אחרי, ללבות מחדש את היצרים. היא לא כל-כך מצליחה..." קשה היום לקנות את הססמאות שלא עשו בעבר רושם על בוחריו נתניהו. גם אהוד ברק וגם לאה רבין, כמו כל ראשי העבודה, הופכים כיום את הרצח הנורא לאיל ניגוח פוליטי של עסקנים. בכך, אומרים בימין, הם מונעים מאתנו להיות שותפים לתחושת האסון, להרגשה של האבל."

את עמדותיו ופרשנותיו מעל דפי עיתון באמצעות פסבדונים. כך פעל הכתב הפוליטי מיכאל טוכפלד בדואליות תקופה ארוכה: בכתבותיו ובדיווחיו מהכנסת לרשת ב' הקפיד להעביר שיקוף אמין ומאוזן של תמונת המצב הפרלמנטרית והפוליטית, תוך הקפדה על תיאור העובדות והתגובות כהווייתן. ואילו ב"מקור ראשון", תחת זהות בדויה, ביטא דעות ותחושות. עם הזמן נתגלה הסוד לקומץ עיתונאים ב"מקור ראשון", וחלקם העירו על כך לעורכי העיתון, והזהירו אותם מהאפשרות שהעניין יתגלה

זה לא אני

מיכאל טוכפלד: "אני לא אבי אמיתי. עשיתי ראינות ב"מקור ראשון" כל עוד ניתן לי אישור ומאז אין לי קשר לעיתון". האם העברת חומרים עיתונאיים למדור של אבי אמיתי? מעולם לא העברתי שום דבר למדור של אבי אמיתי.

ואנו נזכיר שגרסה זו מנוגדת גם לגרסתו של העורך הראשי הנוכחי, עופר שפירא, שהוא אבי אמיתי כביכול, אשר ציין שטו-כפלד העביר חומרים רבים למדור. תגובת אמנון נדב, מנהל קול-ישראל: "אם זה נכון אז זה בהחלט חמור, ועוד חמור שבעתיים אם מדובר בטור אישי פובליציסטי. לנו לא ידוע על העניין וזה בוודאי לא נעשה על דעתנו. אני אספל בזה ואקיים בירור לאחר הפרסום אצלכם".

עולים מאוינים לשידור ומביעים את דעתם בעניינים פוליטיים וחברתיים, מתלוננים על תופעה של 'סתימת פיות'. בעקבות מודעות שפורסמו לאחרונה מטעם מפלגת העבודה, החלו תומכי השמאל להתקשר לתוכניות הרדיו, כשהם משתמשים בשמות שונים ומש-תלטים על השידורים באמצעות עשרות טלפון-נים מכל אזורי החיגוי בארץ".

בקול-ישראל לא אהבו את הידיעה הזאת, התקיימה התייעצות והוחלט לשים קץ לאישור שניתן לטוכפלד לפרסם ראינות ב"מקור ראשון". לדברי גורמים בקול-ישראל, הידיעה של פיני בן-אור הצטרפה לחוסר שביעות הרצון של ההנהלה מעבודתו של טוכפלד בעי-תון המזוהה עם מחנה פוליטי מסוים. על כל פנים, שבוע אחר-כך, ב-27.3, חדל שמו של טוכפלד להתנוסס על דפי "מקור ראשון". המדור של אבי אמיתי המשיך להופיע כרגיל. גם בשלב זה לא ידעו בקול-ישראל כי אבי אמיתי הוא מיכאל טוכפלד וכי טוכפלד ממשיך לכתוב ל"מקור ראשון".

ומה קורה כשפונים ל"מקור ראשון" ומבק-שים לדבר עם אבי אמיתי? המזכירה מתנצלת שאינה יכולה להפנות את המבקש אל אמיתי, ושואלת אם הוא רוצה להשאיר הודעה. "אני מראש מבהירה", היא אומרת לפונים, בנימוס, "שלא בטוח שאבי אמיתי יוכל להיענות לפונים". כשמבקשים לדבר עם טוכפלד התשובה המתקבלת היא: "טוכפלד לא עובד כאן יותר".

עופר שפירא, העורך, בתגובה: "בהחלט אפשר לפנות ל"מקור ראשון" ואני מרכז את הפניות".

ואיך פונים גורמים פוליטיים אל אבי אמיתי? מעשה שהיה: ב-19.12 תיאר אמיתי-טוכפלד

באחריותו וביוזמתו של העורך היוצא, מאיר עוזיאל, אזי אולי סוכמו הדברים עם העורך שהחליף אותו רשמית החל מהשבוע של ה-14.11, יהודה לוי, שהגדרת תפקידו השתנתה ל"עורך אחראי"? לוי מחזיר את הכדור למגר-שו של עוזיאל: "טוכפלד עשה גם את הראיון-נות וגם את הטור כשנכנסתי לתפקיד. אני לא יודע למה הוא כתב את הטור בשם הזה. מדובר בהיסטוריה שהולכת לימי מאיר עוזיאל. בכל מקרה לא אני סיכמתי אתו על הטור".

לוי דווקא חושב שאין בעיה עם טור פוליטי שנכתב על-ידי כתב פוליטי בפסבדונים: "זה דבר מאוד מקובל בעולם העיתונות. גם בעי-תונים הגדולים לא חסרים אנשים שכותבים בשמות כפולים. זה דבר מקובל".

למה בכלל בפסבדונים? יכול להיות שכך הוחלט כדי שלא יופיע שמו של אותו אדם בעיתון יותר מדי פעמים.

ההסבר הנאיבי של יהודה לוי אינו מסתדר עם הגרסה שעליה החליט העורך שהחליף את יהודה לוי, עופר שפירא: "אבי אמיתי הוא לא מיכאל טוכפלד, ממש לא. אני חתום על הטור בפסבדון. אני לוקח את האחריות עליו ועורך אותו לאחר שכתבים מספקים לי חומרים שונים. מדובר בטור מערכת שהרעיון העומד מאחוריו הוא: איסוף חומרים בשיטת מדור 'ציפורה' ואחר-כך ניסוחם באופן מרוכז".

אתה משווה בין מדור רכילות הכולל קטעי אינפורמציה עסיסית למדור פוליטי מרכזי הדן בעניינים ברומו של עולם?

נכון שזה לא בדיוק אותו הדבר. זה פורמט קצת מוזר, אבל אני לא מאמין שיש פה בעיה אתית אמיתית. אנחנו לא חובטים באנשים בדרך לא אתית.

אתה אומר שאתה אבי אמיתי. מדוע נפוץ המידע שמדובר במיכאל טוכפלד?

בזמנו טוכפלד העביר חלקים מאוד גדולים מהחומר למדור הזה, זה נכון. היום הוא מקור אינפורמציה מדולדל מאוד.

אז מי עוד מעביר חומרים למדור? הכתבים הפוליטיים של "מקור ראשון".

האמנם? איה לנגסם, עד יוני השנה הכתבת הפוליטית של "מקור ראשון": "מעולם לא העברתי חומרים לשום מדור לבד מאלה שהתפרסמו תחת שמי המלא, ומעולם גם לא התבקשתי לעשות כן". יורם לוי, כתב מדיני של "מקור ראשון": "אני כותב תמיד רק בשמי המלא. לא העברתי שום חומרים למדור הזה".

עד חודש מרץ השנה המשיך טוכפלד גם בעריכת הראינות עבור "מקור ראשון", שעליהם, כזכור, קיבל אישור וחתם בשמו. ב-20.3 פרסם העיתון ידיעה של הכתב פיני בן-אור תחת הכותרת "ברדיו מאוינים לצד אחד".

בידיעה הופנתה אצבע מאשימה כלפי תחנות הרדיו הממלכתיות, רשת א' וגלי-צה"ל. "מא-זינים לתוכניות הרדיו 'מאוינים למאוינים' ברשת א' ויש עם מי לדבר' בגלי-צה"ל, שבה

לסקר באופן חסר פניות את המתרחש בבית-הנבחרים, מעלה שאלות אתיות כבדות משקל: האם הגורמים המוסקרים בידי אמיתי יודעים מי מסתתר מאחור השם? האם אין פיתוי "לס-גור חשבונות" באופן אנונימי עם מקורות? ומי אמור להשיב במקרה של הגשת תלונה נגד בעל הטור מצד פוליטיקאי, תביעת דיבה או אפילו פניות של קוראים מן השורה?

חמורות יותר השאלות העולות מהתנהגות העיתון: איך מתכוונים להגן הממונים על אבי אמיתי/מיכאל טוכפלד מפני תביעות דיבה? מי אישר את כתיבת המדור ומדוע? מה התוע-לת שמפיק העיתון מטור פוליטי מרכזי הנכתב בידי אישיות עיתונאית מוכרת - תחת מעטה חשאיות?

התשובות שקיבלתי לשאלות הללו רק מערפלות את המציאות. ראשית, ביקשתי לברר מי פרש חסותו ראשון על המדור וסיכם עם טוכפלד על אופן כתיבתו. שלושה עורכים ראשיים התחלפו ב"מקור ראשון" במהלך שבעת החודשים שבהם מופיע המדור (נכון לכתיבת שורות אלו). העורך הראשי הראשון והמייסד, מאיר עוזיאל, נוטל אחריות רק

שלושת עורכי השבועון

מגנלים מן האחד לשני

את האחריות על קיומו של

הטור ועל מעורבותו של

טוכפלד בכתיבתו

ל"גיוסו" של טוכפלד לכתיבת הראינות ומתנער ממנה בקשר למדור: "טוכפלד אכן נכנס לעיתון בתקופתי, אבל על הטור אני לא יודע שום דבר. אין לי מה להגיד על הטור ואני לא יודע מי עושה אותו. לא טרחתי להתעסק עם זה. לא התעניינתי מי זה אבי אמיתי וזה גם היום לא מעניין אותי".

הטור של אבי אמיתי התחיל להופיע כשאתה עוד היית חתום על העיתון. הייתכן שעורך ראשי לא ידע מי כותב בעיתונו? ועוד בטור מרכזי ובוטל?

כשהתחיל להופיע המדור, עדיין היה שלב אפור שבו לא התעניינתי בכל דבר. הטור של אבי אמיתי נכנס לתחום האפור הזה. חוץ מזה, לא כל דבר שנכתב בעמודים הראשונים של מוסף הוא מרכזי ובוטל.

ומה דעתך על טור פוליטי שנכתב תחת פסבדונים?

אני נגד פסבדונים בכלל. הייתי עורך ב"מעריב" הרבה שנים. צריך להיות צידוק חריג ונדיר כדי לכתוב בפסבדונים.

אם הטור של אבי אמיתי לא נכתב בידיעה, תחת

את ההתמודדות על ירושת זבולון המר במפד"ל בעוד המר נאבק במחלתו. האצבע המאשימה מופנית בעיקר לזבולון אורלב: "מפלגה אוכלת יושביה, אמרו על המפד"ל לפני שלושים שנה... היום הכול נעשה באופן גלוי, גם וברוטלי... התרגיל הבא מדבר על גיבוש קואליציה בין יגאל ביבי לזבולון אורלב, כציר נגדי לציר לוי-יהלום השומרים על שתיקה... זבולון אורלב עורך כינוסים משלו. לא מכבר כינס את צעירי המפד"ל במשרד 'גלעד', קרן הגימלאות של המפד"ל, תחת הכותרת 'דרכנו לאן'. ה'צעיר' שאול יהלום לא הוזמן. היה זה מעין גיבוש חזית מתונה מול קיצוני הימין שבמפד"ל... חלילה מלה לא דיברו שם על התמודדות או על המר. 'מתוחכם מאוד', אומרים עליו העסקנים. הוא כביכול אינו נוגע במאבק הירושה, אבל המשמעות ברורה: אורלב זה שמכנס, הוא יושב בראש, הוא קובע את סדר-היום. הוא ידווח בעתיד. במלים אחרות - הוא זה שצריך להיות שר".

23.1-2, אחרי מותו של המר: "אפילו הרב לא טרח להזכיר זאת בדברי הפרידה שלו מול גופתו של המר. הרב הראשי דיבר על הייסורים שהיו מנת חלקו (של המר) כאשר שמע מה מעוללים לו 'חבריו'. לא היה צריך לשאול שאלות רבות למי הכוונה. בלבו של הרב לא יש על זבולון אורלב... מאבק הירושה במפד"ל יהיה מינורי, מהיר וללא רעשי רקע. מיד בתום השבעה תעבור ההנהגה לידי הרב יצחק לוי. כך ככל הנראה גם התיק הבכיר, תיק החינוך. בימים האחרונים הוא (הרב לוי) מקבל עשרות טלפונים המייעצים לו להישאר במשרד התחבורה, שם הוא מחולל גדולות ונצורות... גם אורלב יאהב מאוד את הרעיון שלוי יושאר בתחבורה... סביר להניח כי אורלב יסיר את מועמדותו לתיק החינוך, תמורת הבטחה למקום בכנסת הבאה".

קרא זבולון אורלב את הדברים והתרגז: "ראיתי שאני מותקף ומואשם בדברים ואף אחד לא שואל אותי. רציתי לדבר עם העיתונאי אבי אמיתי, שאינני מכיר, ולשכנע אותו שטעות בדבריו, וגם לקבול על שהוא מפרסם דברים על כוונותי הפוליטיות בלי לנסות לקבל את גרסתי. שאלתי ב'מקור ראשון', אמרו לי, 'אבי אמיתי זה שם כיסוי. לא יכיר לים להגיד לך מי זה...'. בתחילה נפל חשדו של אורלב בטעות על אחד ממקורביו של השר יצחק לוי. הפעלתי את כל הקשרים שיש לי, אפילו דיברתי עם חלק מהבעלים של העיתון, והגעתי לתשובה הנכונה".

ומה עשית עם המידע?
עד שגיליתי מי הוא אבי אמיתי כבר כמעט הסתיימה ההתמודדות במפד"ל ולכן עובתי את זה לעת עתה. אבל אני נוצר את המידע בלבי ליום הדין, וכשיתאפשר לי אעשה בו שימוש.

המקרה של אורלב ממחיש את חוסר התקינות שבהפעלתו של טוכפלד ב"מקור ראשון" באופן אנונימי: חוסר יכולת להתייבב בגלוי מול מקורות, או מקורות פוטנציאליים, לברר עובדות ולהשיג תגובות. בעיקר מובילה הפרקטיקה האנונימית למלכוד של חסנתות מצד גורמים פוליטיים שמחזיקים נגד הכתב מידע שעשוי לסכן את יכולתו להמשיך לדווח

באופן חסר פניות. מיותר להכביר מלים על מעמדו של עיתון, אשר מעלה טענות כבדות משקל נגד אנשי ציבור, אך אינו מסוגל אפילו להצביע על העומד מאחורי טענות אלו, ומאלץ במקום זאת פוליטיקאים להיפגש עם בעלי העיתון כדי לאתר את מי שכתב עליהם. ■

אנדר הופשטיין הוא כתב העיתון "ירושלים"

מי קילל את נתניהו

יירת תמונה שלפיה מדובר באיש הצוות שהצטרף לפרידמן מטעם רשת ב'. וכך מתנהלת השיחה, על-פי שומרון:
הטכנאי: "ביבי) משחק אותה אבו עלי. סיבובים סיבובים. אולי אחרי שהאח השני שלו גם ימות, הוא ילמד לקח".
פרידמן: "למה שאת שלו ימות. שהוא ימות".

הטכנאי: "משחק אותה אבו עלי, הכלב הזה".

בהמשך מתגאה שומרון באומץ לבו, ומעיד כי אף שהסיפור התגלגל בכלי התקשורת השונים, הוא היחיד שהעז לפרסם אותו. ואולי העיתונים האחרים לא פרסמו את הסיפור כיוון שהתקשו לאמת אותו? פרידמן: "הוקפצתי לשדר את מסיבת-העיתונאים במקום יוני בן-מנחם שבדיוק חזר מארצות-הברית. איך שהסתיימה מסיבת-העיתונאים עזבתי הכול ורצתי הביתה, ולא זכור לי שדיברתי עם אף אחד, ודאי שלא עם הטכנאי, אי, וודאי שלא דברים איזמים שאלה. לא היו דברים מעולם". קובי מור, הטכנאי שהיה אתו באותו יום: "היות שמתוך הידיעה נראה כאילו אני הטכנאי האנונימי התקשרתי אל אמנון שומרון ובטלפון הוא אומר לי, 'תשמע, כבר לפי הקול שלך אני רואה שזה לא אתה'". שומרון: "זה נכון. לא יודע מי היה הטכנאי אבל אני בטוח במאה אחוז שמדובר במנחם פרידמן".

עוד מישהו שמע את הדברים?
אולי, אבל לא עצרתי לבדוק את זה. פשוט הודעוועתי וחשבתי שצריך לדווח על זה. אתה מכיר את פרידמן היטב?
באותו יום ראיתי אותו בפעם הראשונה, אבל אני מכיר היטב את קולו מהרדיו, ואין לי צל של ספק שהוא אמר את הדברים.

מדוע לא ביקשת את תגובתו?
לא חשבתי על זה. אתה יודע מה, אולי אתה צודק.

מקול-ישראל נמסר כי הפרשה הועברה לבדיקת הלשכה המשפטית של רשות-השידור, התובעת פרסום התצלום והכחשה של הדברים מעל דפי "מקור ראשון".

והותו הכפולה של מיכאל טוכפלד היא רק סימפטום, בולט אמנם, למה שנראה כחוסר הקפדה על עקרונות אתיים בסיסיים ב"מקור ראשון". כתבים בעיתון מספרים שהעתקה של ידיעות מיד אחרי שידורן ברדיו, ללא תהליך בדיקה עצמאי, הפך מנהג של קבע. גם שיטת הפסבדונים נוסחה יותר מפעם אחת.

פיני בן-אור, הכותב על מגוון נושאים בעיתון, יכול היה לעקוף את המכשול האתי שעמד בדרכו בקלילות. ב-19.4 השנה נבחר למקום השני ברשימת המומלצים של סניף מולדת בירושלים למועצת העירייה לקראת הבחירות המוניציפליות הקרובות. מן הדין היה שיימנע, לפחות, מסיקור המפלגה שבמסגרתה הוא מתמודד על תפקיד ציבורי, אבל בן-אור לא התאפק. ב-29.4 היה חתום על ידיעה המבשרת כי "פעילים ממולדת מנסים למנוע את הצטרפותה". ב-8.5 חתם על ידיעה דומה, שסיפרה על פגישותיו של רחבעם זאבי עם ראש הממשלה.

בן-אור בתגובה: "מאוד השתדלתי לא לכתוב על מולדת, למרות שמדובר ברשימת מומלצים בלבד שעדיין טעונה את אישור המועצה. בסך-הכול מדובר בשתי ידיעות". בתקופה שבה יצאו ארבעה עיתונים בלבד, זה פחות או יותר כל החדשות שמולדת סיפקה.

נכון, אבל אני לא חושב שיש בעיה. דרך אגב, אני הייתי גם דובר מולדת ודווקא תמיד נזהרתי מאוד לא לסקר את הכנסת בגלל זה, למרות שאני מכיר את הכנסת.

אמנון שומרון, המסקר את הכרוניקה החד-שותית בכנסת עבור העיתון, מתגאה ב-22.5 בכותרת השמיעה החד שבו ניהן. תחת כותרת הגג "עדות שמיעה" מופיע סיפור מדהים למדי פרי עטו: "מנחם פרידמן, הכתב הכלכלי של קול-ישראל, אמר בסוף מסיבת-העיתונאים: שביבי ימות". בגוף הידיעה פורס שומרון בביטחון מוחלט דיא-לוג מצמרר שהתקיים כביכול בין כתב קול-ישראל, מנחם פרידמן, לטכנאי. שומרון לא נוקב בשמו של הטכנאי, אבל לקורא מצט-

גימיק פסול

ביום שישי, 12.6.98, עשה "מעריב" שימוש לא תקין, זו הפעם השלישית, במנגנון משאל העם (הפעם הראשונה היתה ב-52', ערב החלטת הממשלה על השילומים, והפעם השנייה לפני שנים אחדות, בנושא רמת-הגולן). מדובר בשימוש הראוי לגיוני חריף, בשל שני טעמים לפחות, האחד מהותי והשני טכני, ושניהם משליכים אל התחום האתי. הטעם השני, הטכני לכאורה, הוא ש"מעריב" העניק את השם "משאל עם" לשעטנו שאין בינו לבין המנגנון של משאל העם דבר ותצי דבר. קיימים בעולם אופנים שונים ומגוונים של המנגנון הזה, אך אף אחד לא מזכיר ולו בעקיפין את "הפרויקט" של "מעריב". "הפרויקט" הזה איננו דומה אפילו למשאל דעת קהל, ובעצם הוא איננו מתיישב עם הליך כלשהו באשר הוא איננו מושתת על פרוצדורה ועל כללים מתודולוגיים מוכרים ומוסמכים; בתור שכוה אין בו

"משאל העם" של "מעריב" דומה

למקרה שבו בר-בי-רב שאינו רופא

מחליט לבצע פרוצדורה רפואית, מי

שאינו מהנדס לוקח על עצמו לבנות גשר

או מי שאינו נהג מוביל סמי-טריילר

איור: עמי פרבר

שום בסיס של תקפות ו/או מהימנות מסוג כלשהו. במובן זה יש לגנות את "מעריב" על הטעיית הציבור בכלל והטעיית קוראיו ומקבלי ההחלטות בפרט.

הטעם העיקרי העושה את הגימיק של "מעריב" לחמור במיוחד הוא מהותי. הטעם הזה כורך את מעמדה השברירי והפגיע של הדמוקרטיה הישראלית בחובותיו של כלי מרכזי בתקשורת ההמונית. הדמוקרטיה המערבית המודרנית היא משטר ייצוגי ותיווכי; נבחר הציבור הם נציגי של הציבור, והאחריות והסמכות לקבל החלטות לתועלת הציבור הן על כתפי הנבחרים. כך תמונת המצב בדמוקרטיה השונות וכך

אמור להיות המצב בישראל. הדמוקרטיה הישראלית עתירה במאפיינים, רובם מבליטים את חולשותיה ופגיותיה: ראשית מדובר במערכת פוליטית הנישאת על-ידי חברה חסרת מסורת של אחריות לריבונות פוליטית; שנית, זוהי מערכת של חברה שסועה, אשר השסעים שבתוכה נאבקים על עצם הגדרת הזהות של הקולקטיב; שלישית, זוהי מערכת הצריכה לשאת סדר-יום פוליטי אשר כובדו הוא חסר תקדים לפי כל אמת מידה; ורביעית, כל האמור לעיל מחולל את המציאות המאוד דינמית של ההכרעות הפוליטיות במציאות של העדר חוקה ואף של תחליף-חוקה, כלומר - העדר של כללי משחק נורמטיביים מוסכמים. וכך, אם הדמוקרטיה המערבית, המזוהה כיציבות, העבירה את ההכרעות היומיומיות המורכבות מידי העם לגורמים מתווכים, הדמוקרטיה הישראלית חייבת להקפיד על כך - קל וחומר.

על רקע זה ניתן להבין מדוע הלך ופחת השימוש במנגנון של משאל עם בכל ארצות המערב המפותחות. ככל שאורחות החיים הפכו מורכבים יותר, דרכי קבלת ההחלטות עברו תהליכי ביזור ועבודת בתי-הנבחרים השתכללה, הפך מנגנון משאל העם להיות יותר ויותר, למנגנון שנוי במחלוקת המופעל רק בתנאים ייחודיים (למשל במדינות אירופה ערב ההכרעה בסוגיית מסטריכט). בישראל עולה לדיון, חדשות לבקרים, אפשרות השימוש במנגנון משאל העם לשם הכרעה, בעיקר בשאלות ייחודיות באמת כגון: השלום עם סוריה, או ההכרעה על הסכם השלום הסופי עם הפלסטינים. לפי שעה, כשם שהדיון עולה הוא גם יורד, ולפי שעה אפילו לא הובא לתחילתו של הליך החקיקה המתחייב.

כאשר מצרפים את כל האמור עד כאן אל המאפיינים העושים את הדמוקרטיה הישראלית לפגיעה ושברירית, בעצם לדמוקרטיה פורמלית הרחוקה ת"ק פרסה ממה שמוגדר דמוקרטיה מהותית, מתחדדת סוגיית חובותיו של כלי מרכזי בתקשורת ההמונית בישראל כלפי הדמוקרטיה: במקום להגן עליה, תקף אותה "מעריב" על-ידי שימוש לא ראוי באופן לא ראוי במנגנון שלא הושרש לתוך השיטה הנוהגת בישראל. במובן זה אי-אפשר שלא להגדיר את השימוש המזויף במנגנון משאל העם על-ידי "מעריב" כגימיק פסול. הוא פסול משום שמי שלא הוכשר לכך משתמש בכלי לא לו בידים גסות (ובמקרה זה העי"תון, לעומת רשויות ספציפיות העשויות להיות מוכשרות לעניין הזה, כגון שופטים, ועדת הבחירות המרכזית וכיו"ב רשויות שיתמנו על-ידי בית-הנבחרים). כשם שמי שמתמש בפרוצדורות וכלים שלא הוכשר להם עובר למצער עבירה אתית ולעתים עובר על החוק, כך גם המקרה של "משאל מעריב". הדבר דומה למקרה שבו בר-בי-רב שאינו רופא מחליט לבצע פרוצדורה רפואית, מי שאינו מהנדס לוקח על עצמו לבנות גשר או מי שאינו נהג מוביל סמי-טריילר. אי-אפשר להתעלם מהעובדה שאפילו לא כלי תקשורת אחד, למעט "מעריב", עשה שימוש במנגנון הזה. אין צורך להתמיהא למי שפועל על-פי הנורמה, אבל בהחלט ראוי לגנות את מי שחורג ממנה או מפתח אנטי-נורמות.

מעבר להטעיית הציבורית (תהיינה תוצאות "משאל מעריב" אשר תהיינה, הן חסרות כל תוקף ומהימנות), העיתון תורם לקיבוען של עובדות מסוכנות בטרם הכריע המוסד המוסמך - בית-הנבחרים - לגבי עצם השימוש בו. האם משאל העם הוא כלי לגיטימי של הדמוקרטיה המודרנית? האם ניתן ליישב בין משאל העם, ככלי במערכת הדמוקרטית, לבין הנטייה הגוברת והולכת בחברות מורכבות, רוויות שסעים, להגיע לקונצנזוס? האם וכיצד מתיישב השימוש בכלי זה עם יסודותיה של הדמוקרטיה הייצוגית? האם ניתן להשתמש בכלי פשוט וחותר כזה לשם הכרעה בסוגיות מורכבות? שאלות כאלה ושמותן ראויות לדיון ציבורי, וטוב היה עושה העיתון לו תרם לדיון כזה בצורה עניינית דעות והשקפות. כל עוד לא נתמצה הדיון הציבורי, וכל עוד לא הובא אפילו לראשית תהליך החקיקה השימוש במנגנון הזה של משאל העם על-ידי העיתון, הוא בלתי לגיטימי בעליל וממילא לא מוסרי. ■

ד"ר אריק כרמון הוא נשיא המכון הישראלי לדמוקרטיה

היום, כחלק מאספקיום תקשורתי כללי וכתוצאה ממאבקי רייטינג צצרי טווח, העורך המוסיקלי נותן לך בדיוק מה שאתה כבר יודע. יש מי שאוהב את זה. יש מי שזה עוזר לו לחזור הביתה בלי הפרעות בנהיגה. יש מי שהמוכר, החביב והשגור מחזקים את דימויו העצמי ואת תחושת העליונות התרבותית שלו.

ויש מי שזה מרדים אותו, הרגוע, נינוח, ממוזג, בכיף, בסבבה, בסוף-סוף או איך שלא קוראים לזה.

עמוס נוי

מצעד הקלישאות

התקשורת הישראלית אוהבת כתבות קלישאה - אותן כתבות צפוף-יות, אוטומטיות, קלות להכנה, פשוטות, נעדרות תחקיר, ניתוח או אמירה, שאינן מציבות סימני שאלה, בוחנות דעות מקובלות או מספיקות לנו משהו חדש. זה יכול להיות "שוק מחנה-יהודה" המיתולוגי כאתר של רחשי לב עממיים וסגוניים, במיוחד לאחר העלאות מחירים או סתם להדגמת ה"תכונה" בערב חג. זה יכול להיות גל הכתבות המסורתיות לקראת ליל הסדר, על המצות, הקניידלאך, וודדה בלומה. זה יכול להיות סיכומי השנה המסורתיים בראש השנה, הדיווח בעת המעבר לשעון חורף או קיץ (ברדיו יתקשרו לשעון הדובר, בטלוויזיה יראו את מחוגי השעון ביפו מוסגים לאחור), או לאחר הזכייה של בית"ר באליפות, כשאוסף אנשים בצהוב מתבקש על-ידי הכתבת/לצטעק בצוואת "יאללה ביתר יאללה", והם, כמוכן, נענים לבקשה.

פעם (אולי במסגרת סיכום שנה?) צריך משהו לערוך משאל כדי לבחור את עשר הכתבות הקלישאיות של כל הזמנים. די בטוח שנמצא שם חיבורים על הנושא "ירושלים לעומת תל-אביב" (שנכתבות, בדרך-כלל, על-ידי תל-אביבים שלא כל-כך מבינים בנושא), "משפחת המובטלים מבית-שאן/אשדוד", ו"התלוויתי ליחידה מובחרת בפעילות מבצעית נועזת" (או להפך).

לקראת בוא המונדיאל הגיע מבול של דוגמיות מהסוג הידוע - אוסף אינסופי של טורים אישיים נשיים שעסק בתיאור צבעוני של חברות הגברים הבהמית שהתמקמה בסלון, מעוטר בטור של אשה שדווקא כן אוהבת כדורגל, ובטור של גבר שדווקא לא סובל את המשחק הזה. ובעמדה המקורית של "למה צריך לשדר את זה על חשבון אופרה/תיאטרון?". למה צריך לקרוא/לכתוב את כל זה, זו כבר שאלה אחרת.

גזענות שקופה

לפני חודשים מספר ערך ירחון הספורט "שם המשחק" פרויקט מיוחד על הגזענות כלפי שחקנים כהי עור בספורט - באירופה, בארצות-הברית, ובישראל. אחד הדברים הבולטים לעין בפרויקט היתה העובדה, שבועד שבמדינות אירופה נרתמו שחקנים, אוהדים, רשויות הספורט ובעיקר התקשורת למאבק חסר פשרות בתופעה, הרי שבישראל (שבה נהמות "או או" דמויות הגורילה הן חלק קבוע מכל משחק כדורגל, ושבה התקבל שחקן נבחרת קמרון במטר של בנגות על-ידי אוהדי בית"ר ירושלים) נתקלת התופעה בתערובת של סלחנות ועצימת עיניים. על-פי יו"ר ההתאחדות לכדורגל, גברי לוי, בראיון במסגרת אותו פרויקט, מדובר ב"הקנטה ספורטיבית".

הקנטה ספורטיבית? במפעלים האירופיים עולה קריאה גזענית כוונת של הקהל בקנס רציני למדי לקבוצה המארחת (ובית"ר ירושלים אכן שילמה קנס כזה לאחר משחק הבית עם ברז'ל). קבוצת פרנצווארוש ההונגרית מוחרמת על-ידי כל מועדוני אירופה בגלל הגזענות הבוטה של אוהדיה. התבטאותו הגזענית של חוסו גיל, הבעלים של אתלטיקו-מדריד הספרדית, שאמר שהרגיש ביצע הכבוד של אייאקס "כמו בקונגו", עלתה למועדונו בהרבה כסף ובהרבה מוניטין. רק בישראל, מהגרועות באירופה בנושא, עוברת "ההקנטה הספורטיבית" הזו בדממה תקשורתית.

הקריאה "מוות לערבים" היא, למי ששכה, קריאה פשוטה, גלויה ובוטה להשמדת עם. היא מושמעת מדי פעם על-ידי בודדים במגרשים מסוימים, אבל היא מהדהדת דרך קבע בציבור גדול של אוהדים רק במשחקה של בית"ר ירושלים ועל-ידי אוהדיה. מי ששמע את זה פעם לא ישכח זאת לעולם. ובעצם, היא לא נתקלת בשום תגובה של ממש: בעוד העסקנים מנסים לגמד את ממדי התופעה, בוחרת התקשורת, במקום לדווח אמת - להלחיץ את האחראים (כולל חברת "סלקום", המאמצת של בית"ר), במקום לסרב להוריד את הנושא מסדר-היום - לעצום עיניים ולקוות שזה יעבור לבד. עוד שלב בבריחה השיטתית של התקשורת מהמציאות הישראלית. ואחרי זה כולם מתפלאים שהדין והצדק יבואו, באורח פלא, על ביטול עריכתו של שידור ישיר ולא על תוכנו. ■

עמוס נוי הוא איש מחשבים

בסבבה

רגוע, נינוח, ממוזג, בכיף - אין לי מושג איך בדיוק קוראים לגל החדש של תוכניות שכבש את שידורי הרדיו למיניהן בסערה. גם לא ברור אם עצלות, בינוניות, חוסר הבנה מקצועית או קונספציה מרחיקת ראות עומדת בבסיסו - אבל כמות תוכניות הרדיו המספקות פסקול מנומנם למעמד בינוני צעיר יחסית עולה בקצב מדאיג. והוא מספק למעמד הזה את מה שהוא אוהב יותר מכול - אפס הפתעות. פעם, אם היית מאזין בקביעות לרשת-ג', רשת-ב' או גלי-צה"ל, היית לומד משהו חדש, כבדרך אגב, גם על סצינת המוסיקה הפופולרית בעולם ובארץ. פעם, העורך המוסיקלי היה מעודכן, בעל טעם מגובש ועמדה מוסיקלית ברורה, שלוותה, ככל הנראה, גם בחופש לעשות עם זה משהו. הימים ההם עברו לבלי שוב.

איור: רחמי סנדור

אנא השם הושיע נא

על רקע ההכנות להכשיר את ערוץ 7 כדאי להציץ לשידורי תחנות הרדיו החרדיות שהן הבאות בתור להפוך לחוקיות. קשבנו האזין לשידורי יום העצמאות שלהן וזה מה ששמע

לשום גזירה של אף אחד. והחתימו את ההו"רים, מי שרצה שלח את הבן... היום ציוו שלא ילמדו תורה, לסגור את בית-ספר. אסור לאף בית-ספר לפתוח, יום חופש. ממה? אין חופש מהתורה! אסור לתורה להפסיק רגע אחד! פתחו את הבית-ספר מאחורה לא יודע מה

למעוניינים בהרחבות ובפרטים נוספים. את יום העצמאות (המכונה בפיו "גזירה") פתח ביום חמישי בשעה תשע בבוקר במחאה חרי-פה: "כתבו לי מכתב: 'תביא את הילד, אנחנו פותחים את הלימודים, ואנחנו רוצים שיהיה תורה והילדים ילמדו היום בלי לעשות חשבון

"רדיו עולי איראן", הנקלט באזור המרכז בתדר 87.5 FM, מעניק מדי בוקר לצביקה בן-דוד שעתיים לצורכי הטפה, נשיאת דרשות והעברת מסרים. בסופם מזמין בן-דוד את המאזינים לבקר אצלו לתפילה בבית-הכנסת בבת-ים, ואף מצרף את מספר הטלפון הסלולרי שלו

עשו, ילדים לומדים תורה בלי לשמוע לשום גזירה של אף אחד. לשום שטויות של אף אדם בעולם. מה זה להפסיק תורה? אומרים לקדוש ברוך הוא 'והגית בו יומם ולילה, אנחנו נחליט היום לא, זה חופש היום'. פרי המצאה של מי, חוק של מה? פלא שהיום הכול סגור? אה? אתה יודעים איזה תביעה תהיה בשמים! [נגד] שרים, ממשלה, שוטרים, משטרה, צבא, רמטכ"לים, קצינים, כל הדרגות, מנהלים. ישאלו אותם שאלה כזאת: 'שלום מר שר, ראש ממשלה, מר זה זה זה וזה וזה. כולכם מוזמנים למשפט. עלו רגע'.

מכאן עובר הקריין לתיאור המשפט שיתגלגל בשמים ומתקשה בהיגוי המלים "יום העצמאות": "יאמר להם הקדוש ברוך הוא, 'מדוע ביום ה... היום, היום היום הזה, למה היום הוצאתם חוק שלא יפתחו את החנויות והעסקים? ולמה על שבת שלי לא נלחמתם? למה בשבת כן היה מותר לפתוח עסקים ובתי-קולנוע? למה היום הכול סגור? האז איך הצלחתם להוציא חוק כזה? לכפות על כולם שלא יפתחו? מה אתם אומרים על זה?', ולזה לא תהיה תשובה לאף אחד.

"עכשיו, מה עושה הקדוש ברוך הוא? גותן יום כמו היום, יום חופש, כולם קיבלו חופש. מה אתה עושה עם היום הזה. באמצע השנה סיפרת סיפורים, 'יש לי עבודה, סידורים, לא יכול לבוא ללמוד תורה'. אומר הקב"ה הנה היום היה לך חופש. מה אתה עושה עם הימים האלה? לא בא ללמוד תורה, האז או זה מראה שכל השנה לא רצית את התורה. זה הכול מוכן למשפט לכלולנו. שלא יהיה לנו פתחון פה מה להגיד... אז התקשרו לטלפון שאני אשאר עוד דקה במקום סתם לשבת בבית, בא אתנו ויחייבו לו מהשמים כאילו למד תורה כל השנה כולה" (והוא מוסר את מספר הטלפון הסלולרי שלו ומזמין את המאוינים לצלצל אליו).

רדיו-2000, תחנה חרדית מזרחית ותיקה, הנקלטת בתדר 102.6, מוכרת במפת התחנות הפיראטיות כתשובה החרדית לערוץ-7. בעבר הגיעה לכותרות העיתונים כשמשדריה תרמו לשיבוש תדרי מגדל הפיקוח של שדה-התעופה בן-גוריון. ביום העצמאות רוגזים שם על השמאל וגם על איזכור רבין: "הם ידליקו גרות וישירו שירים... ארץ-ישראל היפה, כל מיני זמרים שכבר לא נמצאים בעולם, עכשיו מוציאים אותם מהמגירה... כדי להכניס אותם לזכרון שירים של ימי הצנע, שירים של סבא... גם של שלום... דור שלם דורש שלום? אולי ידליקו גרות ואולי ישירו שירים, יעמדו דומים יתנו דקות... ישימו זרים לזכר קורבנות המלחמה לזכרו של קורבן השלום, וכולי וכי-לי, הרי הדברים כבר יודעים ומה שמעניין שהם ישתתפו במופע המרכזי שיפרוץ בשנייה שבה יסתיימו חגיגות האבל ההמוניות. בקרב

אנשי הימין ישנם רבים שאימת הפעימה השנייה הוציאה אותם ממעגל החוגגים, פעימה שמשתרעת על חמישה, שישה, שבעה אחוים. אפילו על תשעה אחוים אפשר להתגבר איכשהו. אבל החשש [יהיה יותר]...".

השמועה על המחלוקת סביב העלאת קטע המחול "אנאפאזה" במופע "פעמוני היובל" המתוכנן לאותו ערב הגיעה לאוזני השדרן: "אומרים שגיל חמישים זה גיל הבינה. אנחנו מקווים שבאמת תהיה בינה. מארגני המופע 'פעמוני היובל', אירוע שיתקיים היום באיצט"דיון גבעת-רם, כללו באחד מקטעי המופע קטע מסית, מביש ביותר, שפוגע בציבור החרדי ובכל הקדוש לו. אנשים שהשתתפו בחזרה הגנרלית שהתקיימה באותו מקום שלשום בערב התקשרו לחברי-כנסת דתיים ודיווחו על הקטע המביש הכלול בתוכנית האירוע. מובן שעוררו את זעמם על כי להקת תרבות ישראלית מסוגלת לבצע קטע מביש ואנטי-מוסרי שכזה, ודרשו מדורון שמואלי, מנכ"ל עמותת 'חגיגות היובל', להוריד את קטע ההסתה. גם חברי הסייעות החרדיות בעיריית ירושלים שיגרו מכתבים לראש הממשלה וראש העירייה.

"למה היום הוצאתם חוק שלא יפתחו את החנויות והעסקים? ולמה על שבת שלי לא נלחמתם?"

"עוד נאמר כי חיים מילר מתכוון לפנות ללשכת ראש הממשלה בדרישה שיוורה להוריד את הקטע המביש מתוכנית האירוע. חגיגה אינם חגיגה ומופעיהם אינם מופעינו ושלא יבואו אחר-כך אל הציבור החרדי בטענות שהוא נגד הפעילויות הממלכתיות הללו, שאת תוצאותיהן רואים כבר כעת. 'פעמוני היובל', ככה זה נקרא. ואולי זו הזדמנות לשים את השיר 'אנא השם הושיע נא'. יש שנת יובל בתורה ושם כתוב 'בשנה זו תשובו איש אל אחוזת רעהו ואיש אל משפחתו'. כולם ישובו לשורשים. אולי לא דרך 'פעמוני היובל', אבל כפי שאנו נמצאים בשנת היובל יתקיים בנו שכולם יחזרו בתשובה... (צוחק) נו, יש משהו אחר. את הקיבוצים כבר עוזבים. הקיבוצים הם בתי-מסחר לכסף, מפעלים, או זה לא בדיוק אותו קיבוץ והוא ודאי לא שייך לעם. היום אין מה לעשות, צריך לחזור לאמת".

בצהרי היום בוחר שדרן רדיו-10 (106.7) א.פ.א. לתאר את יום העצמאות כביטוי של חברה חולנית: "...אך לאחר שנים, כאשר מגלים שהמדינה שלנו חולה, אנחנו נמצאים

במדינה שתחלואי החברה בה הם קשים במיוחד, קשים במיוחד כאשר רואים את הפשיעה בשר-אל, כאשר רואים את הפריצות והגניבות והרצח והשוחד והסמים בישראל, בקרב חיילי צה"ל, בקרב הצעירים, בקרב האסירים. כאשר רואים את האלכוהוליזם בנוער, כאשר רואים את ההתאבדויות, את התאונות. כאשר רואים את התפוררות החברה. את החומרות, את משבר הזהות וההתנתקות מהיהדות ומקיום המצוות. כאשר רואים את עקירת הדת, אסימות ועקירת הדת, החינוך לנטישת המסורת. את כשלון החינוך ליהדות. אין אלטרנטיבה חילונית ליהדות ואין חינוך לערכים. את הארס של מערכת החינוך, את התפוררות מערכת החינוך. תלמידים שלא לומדים, העתקות בבחינות, גידופים בכנסת, ירידה בעלייה, משבר המורטיבציה בצה"ל. כאשר רואים את... (עושה הפסקה, לוחש באטיות) הסמים בצה"ל. הסמים בצה"ל. את ההתאבדויות, את הגירושים, ההתבוללות, נישואי התערובת, הדברים הקשים, הדברים הקשים, שמופיעים גם בספרים, ורויאים את העובדות והנתונים והתחזיות. אני שואל שאלה, האם לנוכח כל זה, כאשר הידיים רפות, האם יש עוד כוח להניף דגל בגאווה חמישים שנה למדינה? לאן אנו צועדים. האם למרות כל זה יש סיבה למסיבה?".

כשעה אחר-כך ממשיך שדרן אחר באותה התחנה: "הזמן עובר והזמן לא משאיר אחריו שום שאריות, כמו העשן שזה שאריות של היום קוקים, ככה יום הבוקר של יום ה... היום שנקרא 'העצמאות', הותיר אחריו את הלילה שלפני כן, כזמן שנוסף שהלך ולא יחזור. שלא מיצינו את זה כמו שצריך. תשמח, תעשה מה שאתה יכול כדי לשאוב את מרב ההנאה שבעולם כי הזמן עובר וההנאה נגמרה ולא נשאר כלום ביד. לא נשאר כלום. אותם מילי-יונים שמשקיעים כדי להביא את עצמנו לאפשרות של הנאה, כשהזמן עובר. האפשרות ליהנות נגמרה, פסה, אבדה, הלכה לבלי שוב. מה שכן, יש הנאה רוחנית, עזרה לזולת. חדות השמחה בהתקרבות למלך מלכי המלכים, ששם אפשר לחוש את השמחה הנצחית, כזו שאפשר לראות אצל לומדי התורה כשהם לומדים סוגיה תורנית.

"אפשר לומר את הדברים, אבל זה יכול להיראות לאנשים... (מצטט כביכול חילוני) 'איזה שמחה יש פה? זה לא לאכול סטייק, זה לא לראות זיקוקים, או איזה שמחה יש פה? להתפלל, לבקש... כל-כך מעניין לבקש? אני רוצה לקבל, לא לבקש. התפילה היא קרבת אלוקים. כשאדם פותח ומדבר אל השם התברך, קורא לו באמת, קרבת אלוקים יש לו. וקרבת אלוקים זה טוב! תראו כי טוב השם. תראה שזה טוב. ואי-אפשר להסביר לך. אתה חושב שלה-תפלל זה כמו לעמוד בתור ולבקש הנחה מה..."

[לא ברור] לבקש זה זה... זה עצמאות! זו עצמ" את הסהורה ביותר. אני תלוי, לא עצמאי, תלוי. גם בגאולה השלמה נהיה תלויים, ממש תלויים. תלויים בהשם יתברך. לא יכולים בלעדיו. ככל שאנו מודעים לזה החירות שלנו היא גדולה יותר... אדם בא בימים, אבל מה יש בימים? עם מה הוא מגיע. מה נשאר אתו?... שלא נטעה, שלא נבזבז תיזמן. זוכרים את שיעור החול, הגרגירים נכנסים ויוצאים...".

...

ברדיו-2,000 כועסים על התקשורת: "בכל פינה מתנופף דגל ישראל בגאווה שעם ישראל שב לארצו בעזרת השם. ושימו לב, ברחובות חרדיים בבני-ברק מתנופף דגל ישראל. ואני שמעתי בתקשורת שאין. הלכתי לבדוק בתור איש תקשורת וראיתי שיש. אז אני מבקש פה לא להתייחס לאנדרלמוסיה ולשקרים של המסיתים שמסיתים אותנו כל הזמן. אנחנו צריכים להגיד, יהודים חילונים אל תריבו אתנו, אנחנו לא רבים אתכם. אנחנו בדיוק כמוכם. ובכלל, אני רוצה לספר לכם משהו.

"אומר הקב"ה הנה היום היה

לך חופש. מה אתה עושה

עם הימים האלה? לא בא

ללמוד תורה, הא? אז זה

מראה שכל השנה לא רצית

את התורה. זה הכול מוכן

למשפט לכולנו"

מספרים דרך כלי התקשורת שחרדים שורפים דגלים ואינם מכבדים את יום העצמאות. אז כל הרצון שלהם זה לססוף. אבל רוב החרדים בדור הזה הם חוזרים בתשובה! אדוני, אני כמוני כמוך. עד גיל 28 הייתי כמוך, אמנם אני מצטער על זה, הייתי במצב קשה, מצב של חושך. אני לא נולדתי חרדי, וכל החיים עשו לי שטיפת מות. לא! אני בחרתי מזה בבחירה אישית...

"הייתי במשמר-הגבול ולידי נהרג חבר טוב, נדב אביעד ז"ל, יהודי חרדי, ממש. והוא זה שהיה קורא לנו תהילים כל הזמן, אתם יודעים מה זה קרבי? מי ששירת ביניכם בקרבי, זה מצב קשה. אני שונא לדבר על דברים שקרו בצבא. אני אף פעם לא יושב ומספר איך הייתי גיבור אבל לפעמים צריך לספר את זה. אז היה בחור אחד שנהרג, ודקה לפני זה היינו מדברים, ופתאום חטף כדור. ופתאום כל החברה התחילו לבכות, פעם ראשונה שהם פגשו במוות פנים אל פנים. צעקו לו נדב נדב והוא לא עונה! קודם דיברנו אתו ועכשיו הוא לא עונה. אז עם מי דיברנו

קודם? עם הסטייק, עם הבשר הזה, עם השני צל הזה? יש מנגנון חיות שנמצא בתוך הבן-אדם. המנגנון הזה יצא מהגוף. ולכן יש לנו הרבה שאלות ובשביל זה אנחנו מקבלים תשובות. זה מה שנקרא תשובה".

...

למחרת, ברדיו-10, מתקיים דו-שיח בין מנחה לאורח (אחרי "אנאפאזה" הוסר מ"פעמוני היובל"):

מנחה: מסתבר שהקדוש ברוך הוא הנחית מכה גדולה על שונאי ישראל גדולים מאוד אתמול בלילה. מופע "פעמוני היובל", "פעמוני היובל", משהו כזה? אורח: משהו כזה.

מנחה: כמעט כל העולם ישבו וראו את טקס חגיגות חמישים שנות היובל למדינת ישראל... לאחר מכן דיבר ביבי נתניהו שהוא גבר גדול, יצא גבר, ואני אגיד לך בהתחלה, בבחירות האחרונות היה חשוב לי שאחד המפלגות החר"דיות יקבלו כוח. אבל היו חייבים לבחור גם ראש ממשלה שהוא לא חרדי. ובצער כבד מאוד שחררתי את מעטפתי. זה היה ביבי נתניהו כי לא היתה ברירה. ואז שלשתי את ביבי נתניהו בלב כבד, היה לי כובד. אמרתי לך בחור צעיר ינהיג את המדינה ואמרתי לך איזה בלגאן יכול להיות כאן. ואפילו שהוא ימני חשבתי שהוא חמום מוח שמנסה לחקות את קלינטון, פשוט פחדתי מאוד. גיליתי שמסתתר מאחורי הבן-אדם הצעיר הזה [אדם] שאכפת לו ובמסגרת הערב-רב שהגיעו מכאן ביציאת מצרים ונותן הרגשה של כל חלקי העם ומבין את הרגישויות של כל חלקי העם, אם זה חרדים ואם זה שמאל, אתה מבין, ובכל זאת, איך אומרים בשפת רחוב, הוא לא דופק חשבון לאף אחד. פשוט.

למה אמרנו חג שמחה? קודם כול זה חג שמח כי הקדוש ברוך עשה נסים פה... תראה כל בוקר אם תופס אותך חילוני ואומר לך חג שמח, תגיד לו חג שמח. כי לך תדע, בכלל תושיב לעצמך את נשמתך בבוקר כי זה חג גדול. וחוזר מזה שאחרי אלפיים שנה שהיינו מכוסחים וחיסלו לנו שישה מיליון ועשו בנו מה שרוצים ואחרי כל המלחמות שהיו כאן שהיינו עם נשק... כל הנסים והנפלאות שהקב"ה עשה לנו זה באמת חג שמח. אבל חג שמח באמת אמרתי על מה? על להקת "בת שבע". חגיגות "פעמוני היובל". אתמול בלילה שודר בכל רשתות הצפייה, גם שודר ברשת ב' וג', ומסתבר שלהקת "בת שבע" הכינה קטע להופיע שם, במקום הזה, במסגרת חגיגות היובל קוראים לזה "אחד מי יודע" ושלא נדע מצרות מה הם מתכוונים לעשות שם. לא נרחיב על זה. הקב"ה פשוט עשה מה שעשה והמנהל שלהם התפטר; ביטלו את הופעתם שם. חוץ מהאנדרלמוסיה שעשו מזה הבוקר כל כלי התקשורת, לטובתם כמובן של

להקת "בת שבע", עם ישראל פשוט מדבר ואומר שבמסגרת כזאת לא צריך להעלות על דעתם דבר כזה.

אורח: זה היה אמור להיות קטע שמאוד מאוד פוגע בציבור שומרי המצוות, שממש פוגע בערכים.

מנחה: התקשרו למערכות מאוינים שהם לא דתיים ולא שייכים לא למפד"ל ולא לש"ס, התקשרו ואמרו, "אני חילוני, אבל המופע הזה אמור לייצג את עם ישראל כמעט בכל חור בעולם, אפילו איך קוראים להם, אני לא יודע, אלה שיושבים בבונגלוס במזרח הרחוק. חוגגת ישראל את שנת היובל שלה על הנסים שעשה לה הקדוש ברוך הוא, שהשיב אותם לכאן לארץ הקודש, אחרי אלפיים שנות גלות, ובאיזה צורה, אתה מבין? נהרגו כאן כל-כך הרבה בחורי ישראל שליחים קדושים של הקדוש ברוך הוא, בשביל מה? בשביל שבמופע יבואו וירקדו אנשים בלא בגדים, ועוד יקראו לזה "אחד מי יודע"? או הנה יש לנו... (לא ברור) שהקדוש ברוך הוא עשה את מה שעשה וכאן אנחנו סוגרים את הגושא הזה של חגיגות היובל.

אורח: התקשורת הם הסכסכנים. אתמול ראינו את אהוד ברק ושאלו אותו מה דעתו על חמישים שנה למדינה. הכול בסדר, ופתאום שואלים אותו: "מה, אתה כבר לא מדבר נגד ביבי?", אז הוא אמר: "לא, בשביל מה, היום זה חמישים". ואז התחילו לשאול אותו שאלות מכשילות. "בוא נשמע לך קטע, מה אמרת על נתניהו לפני חצי שנה". והשמיעו לו קטע שבו הוא אומר שיפיל את ביבי. ואז באמת התחיל לספר, בשביל לספר למה הוא אמר את זה, התחיל ללכלך... ואז אמרו לו: "בוא תשמע מה אמר עליך ביבי לפני שנה וחצי, כשעוד היית בצבא", ואז השמיעו לו והוא התחיל להתחמם, והפך ראיון של שעה של לכלוך. פשוט לכלוך. הבנאדם לא רצה בכלל ללכלך על אף אחד. הוא רצה לבוא לרגל חמישים שנה למדינה.

מנחה: הורידו אותו [לדרגה] שהם רצו... אורח: אז בואו נתת ת'עיניים ונהיה חכמים ולא נהיה טיפשים. מי שחרד למצב הזה שתיארתי עכשיו שיוציא את הטלוויזיה מהבית. זה פגיעה בבורא עולם. זה דבר פשוט קשה. אתה רוצה להיפגש, בוא ניפגש, נדבר. תראה שאני בדיוק כמוך, רק יש לי כיפה על הראש. אבל אני בעל תשובה. למה? כי אני קיבלתי על עצמי תשובה לא לראות יותר את הדבר הזה [טלוויזיה]. לא להיות יותר מיסת. אני לא רוצה להיות מיסת. או בואו נלך לסמינר [של חזרה בתשובה] ותהיה ימני או שמאלני זה לא משנה. זה יכול להיות חרדי או ימני, או חרדי או שמאלני. העיקר שתהיה בעל תשובה. זה הכול. ■

הביא לדפוס אבנר הופשטיין

הגייץ שליג הכניעה אוזנים

עכשיו ההזדמנות שלך לקנות פנטהאוז (או דירת גן)
בקרית גנים החדשה במערב ראשל"צ

בן-ארי

אנחנו לשרתוך לפרטים נוספים

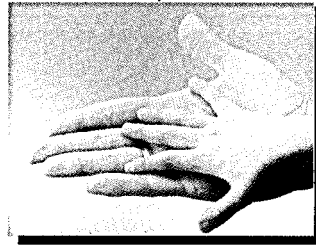
זאנטיקרן ובניו פע"מ חברה לבניין

ראשל"צ, הח"י וייצאון צ' סל: 9644949 03-9699126

טלפון באתר: 050-242626 03-9644949

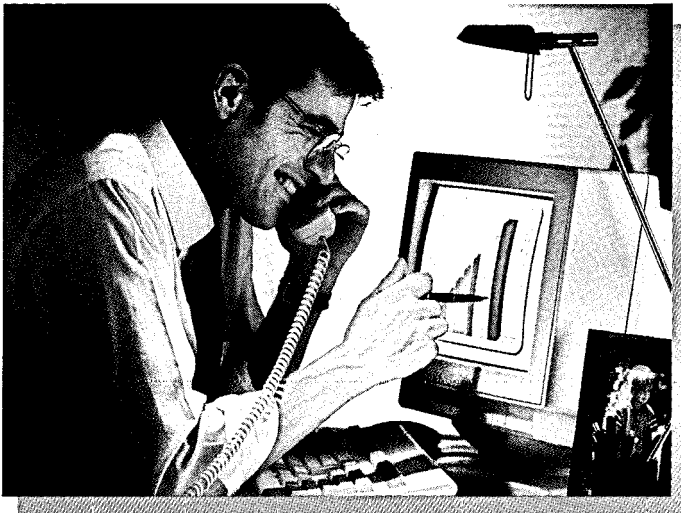
במשפחה, כמו במשפחה

מדברים בטלפון
בלי חשבון

177-022-6015

אוצר ישיר
בנקאות ישירה בטלפון

בבנק אוצר החייל אפשר לסגור עניין גם בטלפון... חשבון אוצר ישיר מאפשר לך לנהל את חשבונות הבנק שלך מכל מקום, גם בשעות שהסניף סגור, ולקבל את השירותים הבאים בשיחת חינם:

- קניית/מכירת ני"ע
 - העברה מחשבון לחשבון (ללא תשלום)
 - מתן הזראות קבע זמידע על הפעילות בחשבון
 - מענה קולי 24 שעות - לקבלת מידע במיגזון נושאים בנקאיים.
 - אוצר "פס זהב"
- אתה רק צריך להרים טלפון, ולסגור עניין.
שעות פעילות: 07:30-22:00.

כמו משפחה

בנק אוצר החייל

איחורתי להבחין בגדולת רבין

עקיבא אלדר

את הווידוי הזה הרגשתי שאני חייב ליצחק רבין עליו השלום מאז אותו בוקר ספטמבר וושינגטוני דביק במדשאה הדרומית של הבית הלבן. גם מהשורות האחרונות של אגף העיתונאים ניכר היה על פניו של האיש הקשה הזה כמה כבד עליו המעמד. בשווי הביתה הרצתי שוב ושוב את קלטת הווידיאו שבה הנצחתי את לחיצת היד עם ערפאת ואת נאום הפיוס שלו עם העם הפלסטיני. שוב לראות ושוב להאמין.

בימי ההתמודדות על הנהגת העבודה, ערב בחי"רות 1992, כתבתי שאיני מבין את יוני המפלגה, כמו חיים רמון ועוזי ברעם, שנהו אחר הסקרים ונטשו את שמעון פרס לטובת "מחנה רבין". הוזהרתי שאם ישובו לשלטון, לא ירחק היום שיבחינו כי אף שהקול בלשכת ראש הממשלה הוא קולו של יצחק רבין, הידיים - ידי יצחק שמיר. לא פיללתי ש"מר ביטחון", האיש שציווה לשבור את ידיהם ורגליהם של לוחמי חופש פלסטינים, יהיה האיש שיפסיק את מסיבת המסכות העקרה, שזכתה באותם ימים לכינוי המחמיא "משא ומתן עם משלחת פלסטינית".

ההנחיות שראש הממשלה רבין הכתיב למשלחת ישראל לשיחות עם הפלסטינים בושינגטון, כמו גם המדיניות בשטחים בניצוחו של שר הביטחון רבין, אישרו את התחזית שלי מערב הבחירות. באותם ימים הוא תקף בחרי אף כל מי שהציע להכיר באש"ף ולפתוח במשא ומתן גלוי עם ערפאת. הוא דחק את פרס וחבורת "השמאלנים" שהקיפה אותו אל הערוץ הרב-צדדי. הייתי נוכח באותה הרצאה שבה שחרר רבין את אחד הניסוחים ה"גינגייים" שלו - "חבל שאי-אפשר להטביע את עזה בים" - שחולל סערה במחנה השמאל. לא שיערתי שכבר אז קיננה במוחו גם המסקנה מאותה אבחנה שניסח בדרכו הגולמנית: כיוון שעזה לא

תיעלם מאליה, אין מנוס אלא להסתלק ממנה. בראשית אוגוסט '93 ערכו לכבודנו ידידים מסיבת פרידה לקראת צאתי לווינגטון בשליחות "הארץ". הכבודה שלנו כבר היתה בדרכה לאמריקה. פרס, שהיה בין האורחים (רבין לא נענה להזמנה), ביקש שאסור אתו למטבת. הוא שלח לעברי חיוך מסתורי והציע לדחות את הנסיעה. "דברים מעניינים מאוד עומדים להתרחש כאן. אתה לא יכול לדחות את הנסיעה?". הוא סירב להוסיף דבר. רק כעבור חודש וחצי, במדשאת הבית הלבן, נזכרתי שגם בדברי הברכה שנשא באותו ערב היה יותר מרמז לדרמה שהתחוללה באוסלו ממש באותם ימים.

היכן טעיתי? מדוע העדפתי את ההכחות החדרות והספקות הישנים על פני הסימנים והאותות (ובהם גם דיווחים חלקיים בעיתונים אחדים)? אם תרצו, אפשר למצוא את הסיבות לכישלון העיתונאי אי הוה בספרים של פרס, יוסי ביילין ואורי סביר. כל שותפי סודן של שיחות אוסלו מעידים שהם עצמם פקפקו עד הרגע האחרון ביכולתו של רבין הנוקשה לקבל החלטה שתפנה עורף לא רק למדיניות, אלא להשקפת עולם שהצטיירה כחלק אימנטי כמעט של אישיותו. גם אנשים שהכירו את רבין מקרוב, ותהו על קנקנו במשך עשרות שנים, שפשפו היטב את עיניהם במדשאת הבית הלבן. לא רק לחיצת היד עם ערפאת נחתה עליהם כרעם באותו יום בהיר. מעטים האמינו שרבין ופרס יתגברו על פצעי העבר המשותף וילכו יד ביד בדרך כה זרה ומסוכנת.

ואולם, טעותם של רבים איננה אפילו רבע נחמה לפרשן המדיני שניבא לקוראיו כי יצחק רבין, ששילם בחייו על דבקתו במדיניות הפיוס, ילך בעקבותיו של יצחק שמיר. מוסר ההשכל צריך להיות שהחיים המדיניים והפוליטיים שלנו מורכבים שבעתים מתחזית המבוססת על ניתוח מזגם של פוליטיקאים, גילם הביולוגי ומהלכיהם בעבר. מנהיגים גדולים יודעים לסגל אידיאולוגיות לתנאים בינלאומיים ואסטרטגיים משתנים. יצחק רבין היה מנהיג גדול, ואני איחורתי להבחין בגדולתו. ■

עקיבא אלדר הוא פרשן פוליטי ב"הארץ"

לקרוא לילד בשמו

אבטלה היא "התרוסקות ההון האנושי" ושקר הוא "קושי להבחין בין דמיון למציאות". חיות "מורדמות" ומשבר כלכלי הוא "מעבר לנחיתה רכה" - על שפת הצעיפים של התקשורת

ג'ורג' אורוול אמר כי אפשר לתאר בשתי צורות התנגשות של כורים שובתים עם שוטרים: "למלים 'החזרת החוק והסדר על כנם' יש משמעות נעימה ומרגיעה, משמעות של כוחה החוסה והמגונן, האבהי, של המדינה; בעוד שאילו תואר מקרה כ'פתיחת אש על שובתים מצד כוחות משטרה שהוזמנו על-ידי המעבידים' היה תיאור זה, הנכון והעובדתי, מעורר כצליפת שוט" ("פוליטיקה והלשון האנגלית"). הצד המשתמש במלים המרגיעות הוא, בדרך-כלל, הממסד. זהו הצד המעוניין באי עשיית גלים, בשקט תעשייתי ובהמשך הסטטוס קוו - מצב המאפשר לו להתחיק כל הזמן ביוזמה ולהכניס שינויים בזמן ובמקום המתאימים לו. אמצעים לשוניים הם כלי מרכזי להשגת יעד זה. אורוול חשף את עוצמת הצד הלשוני של הפוליטיקה כבר בשנות השלושים, אך אצלנו גילו את "מכבסת המלים" (מטבע לשון מקורי של העיתונאי וההיסטוריון עמוס אילון) רק בתקופת האינתיפאדה. הציבור, שהיה מקוטב בעמדותיו בעניין השטחים, הרבה לתקוף את התקשורת. השמאל טען נגד ביטויים מטושטשים כמו "מצא את מותו" ונגד אי-פרסום שמות הנפגעים הפלסטינים, והימין טען נגד תבניות עריכה שפתחו תמיד ב"חיילי צה"ל הרגו הבוקר שלושה פלסטינים" ומסרו רק לאחר מכן ש"החיילים ירו רק לאחר שמאות אנשים סגרו עליהם וסיכנו את חייהם".

זהו פולמוס ידוע ואין כאן מקום להאריך בזאת. מה שידוע הרבה פחות הוא שרוב הביטויים מעוותי המציאות החודרים ללשון התקשורת באים ממקורות לא פוליטיים, או לפחות לא פוליטיים מובהקים. התרבות מהירה של ביטויים כאלה עושה את לשון התקשורת מנופחת ולא בהירה, מפריעה לכלי התקשורת למלא את תפקידם ולדווח בדייקנות על הנעשה וגורמת לצרכני התקשורת לחוש אינסטינקטיבית שכלי התקשורת אדישים לאדם הקטן ומתעלמים מבעיותיו האמיתיות ואפילו מעצם קיומו.

מומחי כלכלה, למשל, מרבים להשתמש במונחים הנמנעים מלקרוא לילד בשמו ובעיקר נמנעים מלקרוא לאדם בשמו. במילון שלהם הופך האדם לסחורה, למצרך, ואנושיותו נעלמת כמעט לחלוטין. הם מדברים על "פתרונות דיר" ולא על דירות שיכון לחסרי בית, על "משאבי אנוש" במקום על עובדים או על אנשים. האבטלה אצלם היא "התרוסקות ההון האנושי" - מונח נוח הרבה יותר מחוסר עבודה, שהרי הון מתרוסק נורא פחות מאדם מתרוסק. במקום לדבר על גירוש עובדים זרים אנו שומעים על "צמצום מידי של מספר העובדים הזרים" - התבטאות המנטרלת את היסוד האנטי-אנושי שבגירוש, שהרי מה שמצמצמים הוא רק מספר; שר האוצר מעולם לא יוציא מפיו את המלים "משבר כלכלי" ויעדיף "מעבר של המשק לנחיתה רכה"; פחות הוא "התאמת שער" או "תיקון שער" - שהרי "התאמה" ו"תיקון" הם מונחים חיוניים ומרגיעים ואילו פחות מסמן נזק והפסד; מס חדש נקרא בדרך-כלל היטל ולא מס, מה שמרמז שהוא פחות כבד ואולי גם זמני.

צינית במיוחד בניסוחיה היא התעשייה. כך אנו שומעים על "פארק תעשייתי" - מונח של אפכא מסתברא שמכסה על העובדה שלקחו פארק או שטח פתוח, והפכו אותו למבנה בטון. הביטוי "פארק

תעשייתי" מדווח לנו על מצב שקרי, שבו כאילו הוקם פארק במקום שקודם היה יפה פחות. כיו"ב "חוות מכלי גז", שהקשר בינה לבין החווה של מקדונלד הזקן עם התרנגולות והעזים הוא קשר של דבר והיפוכו. כלי התקשורת, הקונים את המונחים האלה והופכים אותם למטבעות לשון, תורמים בכך לזיהום כפול - של החיים ושל הלשון גם יחד.

מערכות בטחוניות, אשר כמו מערכות כלכליות משמשות מקור שופע למידע עיתונאי, אף הן יצרניות גדולות של ערפל לשוני, בעיקר כשמדובר בכלי נשק הרסניים ובשיטות מלחמה שניות במחלוקת. אנדריי סחרוב סיפר שהוא ועמיתיו מעולם לא קראו לפצצת האטום הרוסית פצצה, אלא כינו אותה "הדבר", כשם שלבסיס הניסויים קראו "המתקן" ולא פירשו. גם פוליטיקאים ישראלים מן הדור הישן, דורו של סחרוב, בדברם בשיחות פרטיות על פצצות גרעיניות, כינו אותן "הצעצועים" (אם הם יעזו לעשות לנו כך וכך מיד אנחנו זורקים עליהם את הצעצועים). האמריקאים אילפו כמאה דולפינים להיות מעין טורפדו חי שביאי מטעני נפץ לצוללות גרעיניות רוסיות. לאחר התמוטטות ברית-המועצות, כשנחשפה הפרשה ונתברר שאין מה

לעשות בדולפינים הללו, נשאלו אנשי הצי כיצד יכלו לעשות כך ליצורים חיים. הם השיבו כי זה היה אפשרי מפני שהדולפינים לא נקראו בפיהם דולפינים אלא "מערכות הגנה ביולוגיות מתקדמות (Advanced Biological Defence Systems)". בעת מלחמת העולם השנייה הפכו היפנים מאתיים אלף נשים קוריאניות לשפחות מין של צבאם. נשים אלו כונו בכינוי המרגיע "הנשים המנחמות".

המכנה המשותף לכל הביטויים הללו הוא שהם מצליחים להעלים את האדם, או את היצור שנשמת חיים באפו, ולהשאיר בתודעה רק את המהות הטכנית-מבצעית. כך מניחים, באמצעות התקשורת, צעיף מילולי על עיני הציבור, שאינו מקבל תמונת מצב אמיתית על אירועים קשים.

צה"ל, כמו כל צבא, אף הוא אינו אוהב לדבר גלויות ולקרוא לדברים בשמם, ולו ולמערכת הביטחון שמורה זכות היוצרים על ביטויים

מערכת החינוך, שממנה מצפים לגדל דורות של אנשים בהירי ביטוי ובעלי יכולת חשיבה וניתוח. שפתם המקצועית של אנשי החינוך בכ"ר היא המקנית ועקיפה במיוחד. אצלם כל דבר הוא "תהליך" או "מצב". יש "תהליך למידה" - מה שהיה קרוי פעם ללמוד, "מצב קריי-אה" - לשעבר לקרוא, ו"מצב משחקי" - לשחק, בלשון בני-אדם. כבר אין להתנהג אלא רק "להתנהל", ולתלמיד אין סתם משפחה אלא רק "משפחה גרעינית". תלמידים כבר אינם מעתיקים אלא רק "נעז" רים באחרים; תלמידים גרועים "עובדים במישור האישי שלהם"; גם שקרנים כבר אין, אך יש הרבה תלמידים ש"יש להם קשיים בהבחנה בין דמיון לבין מציאות"; הטרדה מינית בבית-הספר היא כיום "תופ" עה לא נורמטיבית", ותלמידים שמרביצים "פורקים מתחים".

ביטויים אלה מראים כי המערכת הרימה ידיים והתייאשה משימתה העיקרית - לעצב את איכות האדם הבוגר של מחר. היא לא רק השלי- מה עם המציאות החברתית העגומה אלא גם התאימה עצמה אליה. זוהי מערכת ההולכת עם הגסים והאלימים ומצניעה את מעשיהם האמיתיים באמצעים לשוניים.

לנו בתקשורת אסור להגיע למצב הזה. מצדנו צריכים להיכנס לתמו-

כמו "מקבץ של אירועים נקודתיים", "אי הבנות שמשום-מה תפחו ויצאו מן הפרופורציה", "התכנסות לאחור תוך בקרה" ושאר היגדים שכל מטרתם לא להגיד, או להגיד מה שפחות. לכך מצטרפת נטייתו הכללית של הממסד הבטחוני והמשטרתי לארוז כל דבר בראשי תיבות וכך לחוש כי המצב בשליטה. מכאן "הפעילות הפח"עית", "הכיוון הפח"עי של החקירה" וכו'. הכמיהה לתחושה של שליטה במצב היא כה חזקה עד שהיא יוצרת ביטויים בלתי הגיוניים בעליל כמו "החקירה מתמקדת בכל הכיוונים". ואנחנו בתקשורת קונים הכול.

הצבא וזרועות הביטחון, שעשו בעבר מבצעים נועזים והרגו רבים מראשי המחבלים, נוטים להסתייג מביטויים הממחישים כי ראשי המחבלים אכן נהרגו במכוון, כלומר נרצחו. בתוכנית תחקיר מקיפה ששודרה בגלי-צה"ל על מבצע "אביב נעורים" שאל הכתב את המש"תתפים מה היתה השפעת הרציחות של ראשי המחבלים על המשך פעולות ארגוניהם. אהוד ברק, אחד ממשתתפי המבצע, אמר שהוא מסתייג מהמלה רציחות.

אפשר להבין הסתייגות זאת מפני שלמלה רצח יש קונוטציה של הריגה לא רק מכוונת אלא גם בלתי מוצדקת. ברק חשש שגם לגבי

אור: רקפת כהן

נה כתבי החינוך ועורכים, לדלל את הלשון הטכנית מדי של מקורות המידע, מומחי החינוך, ולהתחיל לקרוא לילד בשמו.

התקשורת היא קו ההגנה האחרון החוצץ בין הציבור לבין הדקונים הלשוניים המאיימים עליו. עלינו העיתונאים לא לתת להם להרוס את השכל הישר, את השיח הציבורי ואת ההומניזם בחברה. דווקא אנו, האומרים כל הזמן לאחרים מה לעשות ומה לא לעשות, צריכים להפ" סיק את ההעברה האוטומטית של כל ביטוי מעווות שמקורותינו משחררים לנו או לאוויר העולם. זה הזמן לעבוד על עצמנו, להשתפר בניסוח ובעריכה ולנסות לשפר גם את הקולגות העובדים עמנו. מזה צריך להתחיל. איך אמרו חכמים? "בעלי רמת הנוקקות הגבוהה" של עירך - קודמים. ■

הכותב הוא עורך בקול-ישראל

רצח מוצדק לחלוטין, כמו במקרה של "אביב נעורים", יסיק המאזין שהמבצע פגע בחפים מפשע. אך דווקא רציחתם של חפים מפשע היא המתקראת תדיר בשמות המעורפלים ביותר, כגון "לשחרר" או "לש" לח", Entlassen, כפי שכונה המוות במחנות-ההשמדה הנאציים. בדומה לכך מתנסחים וטרינרים, בעיקר כאלה שמושפעים מן המינוח האמריקאי, ואומרים "להרדים את החיה" או "לתת לה ללכת לישון" כשהם עומדים לתת לה זריקת מוות. מכל זה יוצא שטשטוש לשוני גמור של המוות מזיק לחברה, משבש את ערנותה ורגישותה ומעכב את הדיון על הצידוק המוסרי של גרימת מוות לבני-אדם או לחיות מחמד. לכן צדק המראיין בגלי-צה"ל כששאל על השפעת הרציחות של ראשי המחבלים. רק כך אפשר היה לדון באמת בשאלה אם המבצעים לחיסולם היו מוצדקים.

מכל המערכות המייצרות ביטויי-צניף (יופמיזמים) הגדילה לעשות

גלישה לשום מקום

רשת האינטרנט אינה ממלאה את התפקיד הדמוקרטי שתלו בה

האם האינטרנט מתגבש כמכשיר לדמוקרטיה ישירה? האם היכולת של האזרח הבודד להתחבר למאגרי המידע ולשדר מסרים באמצעות המחשב האישי מחזקת את האזרחים אל מול השלטון? האם הקלות שבה אזרחים בעלי עניין משותף יכולים ליצור קהילות וירטואליות באינטרנט משמשת מנוף לביוזר הכוח הפוליטי בחברה ולהגברת יכולת הלחץ של האזרחים על רשויות השלטון? אלה היו חלק מן התקוות שליוו את התפתחות האינטרנט בשנים האחרונות, אך בחינה מעמיקה, שנעשתה לפני זמן קצר בוועידה מדעית של מומחים ידועים בתחום התקשורת והדמוקרטיה שהתכנסה באם.איי.טי שבקמברידג' (מסצ'וסטס), מובילה למסקנה שהחלום והתקוות בסכנה. נראה שלפחות חלק מן הציפיות הגבוהות ביחס לתרומת האינטרנט לדמוקרטיה אין להן על מה לסמוך. האינטרנט, שצמח מלכתחילה כזירה חופשית לתקשורת, ללא מתווה כים ושומרי שערים, נעשה דומה יותר ויותר למנגנון שיווק ענקי,

המסתור הופך את הערוצים לאמצעי תקשורת בין מוכרים לקונים, על חשבון תפקידיהם כאמצעי תקשורת בין האזרחים לבין עצמם או בין האזרחים לשלטון.

אנשי עסקים אוהבים לרתום את הרטוריקה הדמוקרטית כדי לטשטש את ההבחנה החשובה בין צרכנים לאזרחים. חופש הבחירה של הצרכן בשוק נסב על מוצרים ושירותים פרטיים ולא על שירותים של המדינה, על כיווני תיקיה מתחרים או על ברירה בין החלטות מדיניות שונות. חופש בחירה אזרחית נוטה לעודד את הפרטים להתחבר לקבוצות אינטרנט, קבוצות לחץ או מפלגות שונות לצורך קיום הערכים המשותפים. חופש בחירה צרכנית, בניגוד לכך, מעודד את הפרדה בין הפרטים השואפים כל אחד או אחת לספק רצונות וטעמים סובייקטיביים.

בהקשר העסקי, האינטרנט, שאמור היה לשמש מקום התכנסות, פועל כמנגנון אדיר לביתור ופרגמנטציה של הציבור בין מספר הולך וגדל של אתרים. כתוצאה מכך, החלל האלקטרוני הציבורי מתרוקן בהדרגה ממשותפים ומאבד את התשתית הכספית והציבורית לקיומו. כך תורם האינטרנט לפירוק הקולקטיב ולא לגיבוש מצרפים שיש להם משמעות בהקשר האזרחי: הקיום והיכולת של הציבור לבקר ולהגביל את שרירות השלטון נחלשים ככל שהאזרח הבודד כצרכן נעשה חופשי יותר. בפרספקטיבה ביקורתית, מתברר שלא כל פלורליזם תורם לתהליך הדמוקרטי. כאשר מפלחים את הציבור לפי קטגוריות צרכנים, פוגעים בפילוח הציבור לפי קטגוריות של אזרחים שיש להם השקפות עולם וערכים שונים ביחס לחיים החברתיים המשותפים וביחס לניהול המדינה.

בניגוד למיתוס של האזרח הבודד, היכול להשתמש באינטרנט כדי ליידע את עצמו בנושאים אזרחיים וכדי לשדר מסרים לרשויות השלטון או לעמיתיו האזרחים, מתברר שפרט לקבוצה קטנה מאוד של אנשים בעלי מיומנות גבוהה, הפרט העומד מול אוקיאנוס האפשרויות של האינטרנט זקוק לעזרה כדי לפעול כאזרח משפיע. דווקא כאן יש חשיבות ותועלת רבה במתווכים כמו עיתונאים, מחוקקים, מחנכי כים ודוברי הציבור, היכולים לרכז ולמייין את הנתונים הדרושים לדיונים בבעיות הציבוריות ובסוגיות חקיקה ומדיניות. גם כאן הדמוקרטיה שיה הישירה היא במידה רבה מיתוס המשמש הסוואה לפעולתם של כוחות לא שווים, בחלקם אפילו מונופוליסטיים.

כדי שמתווכים, שביכולתם לרכז ולכוון קבוצות אזרחיות, יוכלו לפעול לקידום השיח הציבורי בין אזרחים, וכן לצורך ביקורת ולחץ על רשויות השלטון, יש להגן באינטרנט על חלל אלקטרוני ציבורי החף מכל יזמות ותחרות עסקית. יתר על כן, פעילות ציבורית בשדות האלקטרוניים של האינטרנט מחייבת טיפוסים חדשים של מיומנות ציבורית, אזרחית ומקצועית.

בין המיומנויות הללו בולטת במיוחד החשיבות של סוג חדש של עיתונאות המבוססת על היכולת להשתמש באינטרנט לאגור נתונים על פעילות השלטון, לפרק לגורמים את תבילות המידע כדי להאיר את מה שהפקידים אוהבים לעמעם ולטשטש, ולעזור לציבור האזרחים לחשוף ולהבין את פעולות רשויות השלטון וכוונותיהן. ראשי המדינה תמיד יגנו על האזרח הקטן בעיקר משום שהוא קטן, ותמיד יתקיפו את המתווכים (למשל התקשורת), כשהם מחזקים את קולו של האזרח. לאזרח הקטן יש אינטרס לגדול ולהיות חבר בקבוצה או בקבוצות היכולות להשפיע על פעולות המדינה. הצעד החשוב ביותר להגן על האינטרנט כמכשיר בשירות הדמוקרטיה הוא לשים סייג למסתור המפרק את הציבור האזרחי למספר עצום של אזרחים קטנטנים, ולהבטיח חלל ציבורי אלקטרוני מוגן לשם מימוש הזכות הדמוקרטית העליונה של ממשל עצמי באמצעות התכנסות האזרחים מסביב להשקפות עולם, סוגיות חברתיות ואינטרסים משותפים. ■

איור: נחום אלבוטן

מעין סופרמרקט אלקטרוני הלוכד תכונות דומות לטלוויזיה בכבלים. אם בתחילה אחוז התקשורת הממוסחרת באינטרנט היה קטן, הרי עכשיו מתברר שקרוב ל-75% מהאינטרנט הם כבר תקשורת ממוסחרת, כלומר מתווכת על-ידי מוכרים למיניהם. מה שהיה בתחילה חלל נגיש לכל גולש נעשה בהדרגה מבוזר למספר עצום של אחוזות אלקטרוניות, המוגנות על-ידי שומרי סף הגובים דמי כניסה ושימוש או מנצלים את האתרים לצורכי פרסום ושיווק. העולם העסקי גילה שהאינטרנט הוא מכשיר רב עוצמה לעשיית רווחים, והכסף המושקע כיום באינטרנט למטרות מסחריות נוטה לחזק את הצירוף בין שיווק לבידור על חשבון הפונקציות האזרחיות של קיום והכוונת החיים הקהילתיים המשותפים. כמו בתחומי התקשורת האחרים, גם כאן

ירון אורחי הוא פרופסור בחוג למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים ועמית בכיר ב"מכון הישראלי לדמוקרטיה"

להפך, לעתים דווקא הפרסום החוזר עשוי להוסיף אמינות לפרסום המקורי, ולעתים הפרסום השני או השלישי הם הגורמים לנוק המשמעותי לנפגע (למשל, כאשר הפרסום הפוגעני עובר מעיתון דל-תפוצה לעיתון רב-תפוצה).

איתן להמן

פיצוי על פרסום חוזר

בבית-המשפט המחוזי בירושלים ניתן לאחרונה פסק-דין בערעורו של מיכאל בן-חורין נגד העיתון "כל העיר", כתביו ועורכיו. פסק-דין זה הוא גלגולו המאוחר של פרסום מראשית ספטמבר '89 בירחון "מוניטין-פנטהאון".

באותו גיליון של "מוניטין" פורסמה כתבה על "מדינת יהודה" ופעיליה שבימין הקיצוני, בתוכם בן-חורין, שעליו הוכרו כ"נשיא מדינת יהודה".

במסגרת הכתבה פורסם פוטומונטאז' גדול וצבעוני, מעשה ידיו של מיכה קירשנר, ובו הוצבה תמונת בן-חורין כאילו הוא בועל אריה מאחוריו, וסימן X גדול מכסה על איבר מינו.

ימים אחדים אחר-כך הגיש בן-חורין קובלנה פלילית בגין לשון הרע נגד "מוניטין", עורכיו וכתביו. הנתבעים זוכו בבית-משפט השלום בירושלים, אך לאחר מכן הורשעו בבית-המשפט המחוזי, והרשעתם נותרה על כנה גם לאחר דיון נוסף בבית-המשפט העליון.

המקומון הירושלמי "כל העיר" פרסם בעניין זה שתי כתבות: בראשונה, יום לאחר שבן-חורין הגיש את קובלנתו (כלומר, זמן קצר ביותר לאחר הפרסום ב"מוניטין"), הביא "כל העיר" בפירוט את דבר הפרסום ב"מוניטין" וכן את העובדה שבן-חורין הגיש בגינו קובלנה לבית-המשפט.

הכתבה השנייה הופיעה ב"כל העיר" לאחר זיכויים של עורכי "מוניטין" בבית-משפט השלום ובה פורט פסק-הדין והוזכר ערעורו של בן-חורין לבית-המשפט המחוזי. לשתי הכתבות צורף הפוטומונטאז' ומתחתיו כתובים שנסבו על בן-חורין.

בן-חורין הגיש תביעה בבית-משפט השלום בירושלים נגד "כל העיר", בטענה שהכתבות מהוות לשון הרע.

בית-משפט השלום דחה את תביעתו, הן משום שביחס לאחד הפרסומים לא מצא "לשון הרע", אך בעיקר משום שקבע שלמקומון הירושלמי עומדת הגנת "אמת הפרסום", כיוון שכל שנאמר בכתבות הינו אמת. בן-חורין ערער לבית-המשפט המחוזי וטען שעצם השימוש של "כל העיר" בפוטומונטאז' המשפיל והמבזה, והפצתו מאותו "ירחון דל פרסום" ("מוניטין") לעשרות אלפי עותקים, בכל סלון בירושלים, מהווה "לשון הרע", ולא ניתן לומר על הפוטומונטאז', או הכיתובים הצמודים לו, שהוא מהווה "אמת".

בית-המשפט המחוזי, בהרכב השופטים איילה פרוקצ'יה, צבי כהן ויפה הכט, קיבל את הערעור, וחייב את "כל העיר" לפצות את בן-חורין. השופטים קבעו, פה אחד, כי לא יכול כלל להתעורר ספק, שעצם פרסום בעיתון רב-תפוצה של פוטומונטאז' המראה את בן-חורין כשהוא בועל אריה שואג, "הוא דוגמה לפרסום לשון הרע מן הסוג המשפיל והמבזה ביותר שניתן להעלות על הדעת".

גם בסריקה של הכותרות והכיתובים לתמונה שניתנו על-ידי עורכי העיתון, וכן של התיאורים המפורטים בכתבה עצמה, מצאו השופטים שיש בהם תיאורים משפילים רבים של בן-חורין ואף הם מהווים לשון הרע פוגעת.

בית-המשפט קבע כי אסור לחזור על לשון הרע, והעובדה שהמקומון חזר על דבריו שנאמרו ב"מוניטין" אינה משחררת אותו מאחריותו.

הצעות לתיקון חוק איסור לשון הרע

בחדרי הוועדות של הכנסת, הרחק ממסדרונות בתי-המשפט, נידונו בימים אלה הצעות חוק לתיקון חוק איסור לשון הרע, שעשויה להיות להן השפעה מהפכנית על כל תביעות הדיבה בישראל בעתיד. ההצעות, שכבר עברו בקריאה ראשונה מבלי לעורר שימת לב ציבורית רבה, נידונות כעת בוועדת משנה מיוחדת בראשות ח"כ יונה ירב (עבודה) בוועדת חוקה, חוק ומשפט.

בהצעה המרכזית, שהגיש ירב עם ח"כ צבי וויינברג (ישראל-בעלי-יה), מוצעת מהפכה של ממש בכל הקשור לטיפול בתביעות דיבה: * לא רק אדם פרטי יוכל לתבוע בתביעת דיבה, כי אם גם חברה, ציבור או תאגיד.

* אם יקבע בית-המשפט בתביעה אורחית כי פורסם לשון הרע, יהיה סכום הפיצוי המינימלי 20 אלף שקל.

* אם הרשיע בית-המשפט את המפרסם בגין עבירה פלילית על לשון הרע, בין לאחר כתב-אישום מטעם המדינה ובין לאחר קובלנה פרטית, יורכב העונש לפחות מקנס של 15 אלף שקל ומתשלום פיצוי לנפגע שלא יפחת מ-50 אלף שקל.

* יש לאפשר לנפגע להיפרע ממפרסם לשון הרע "מהר ככל הניתן, כל עוד ההתרחשויות הכרוכות בכך טריות בדעת הקהל", ולפיכך מוצע להוסיף סעיף מיוחד בחוק, הקובע שכל תביעת דיבה, בין אם פלילית ובין אם אזרחית, תסתיים בפסק דין תוך 90 יום לכל היותר מיום הגשתם.

* בתי-המשפט יוכלו לאלץ את המפרסמים לפרסם "תיקון" באותו גודל ובאותו מיקום של הפרסום הראשון, הפוגע.

בנוסף להצעה זו, תומך ח"כ ירב בהצעת חוק פרטית נוספת, של ח"כ משה גפני (יהדות-התורה), שבה גם תומכת, בין היתר, סיעת ישראל-בעלייה. לפי הצעה זו ייאסר לפרסם את השתייכותו הדתית, העדתית או מוצאו האתני של חשוד בביצוע העבירה, "כאשר אין להשתייכות זו השלכה ישירה על מעשי העבירה".

הצעה אחרת של קבוצת ח"כים היא להמיר את תקנון האתיקה המקצועית של העיתונאים לחוק.

לא מכבר זומנו עורכי העיתונים לתת-הוועדה כדי להגיב על הצעות החוק המהפכניות. עורכי העיתונים והמו"לים התייצבו בחזית אחת נגד התיקונים המוצעים והגדירו אותם כמגבילים עוד יותר את חופש הביטוי, כחוקים עתידיים לא-ליברליים, שרק יגבירו את העומס הכלכלי על העיתונים, ובסופו של דבר יביאו לסגירתם, גם בשל ריבוי התחרות והערוצים.

ח"כ יונה ירב אינו נרתע ומצהיר כי הוא מתכוון לקדם את הצעות החוק ולהביאן בסופו של דבר לקריאה שנייה ושלישית בכנסת. ■

איתן להמן הוא עורך-דין

ושעשועים", "העין השביעית", גיליון מס' 14). אינני נאיבית ואני מודעת לאופיה התזוית של התקשורת - חיפוש "סיפור טוב" עבור קהל הצרכנים צמא הסנסציות - אבל כל נושא הפונדקאות הוא עדין ומסובך, ובישראל - גם טרי. דווקא משום שמדובר כאן בדיני נפשות ממש, צריכה היתה התקשורת להיזהר מאוד מלפגוע במי מהצדדים. בפועל, ראו מה קרה: עיתונאים, בעלי חברות הפקה, שדרנים, זכייני טלוויזיה, באו והלכו. כולם "חגגו" על סיפור הפונדקאות, ומי שנשאר עם הכאב, הסבל, מפח הנפש והעלבון הצורב היא הפונה דקאית הבודדה. לדעתי, במקרה זה היו העיני תונאים צריכים לנקוט עמדה, "לקחת צד", ולסרב לחלוטין (אפילו ללא תשלום) להביא את סיפורם של ההורים הביולוגיים, שהפכו להיות הצד התוקף את הפונדקאית.

אפילו נניח שכל טענותיהם נכונות ושהפונדקאית אכן שקרנית, מניפולטיבית ורודפת בצע, היה עליהם לזכור שקיבלו "רחם להשכיר", רחם של אשה - ולא מכונת אינקובטור. בסופו של תהליך ארוך ומייגע הם זכו במתנה היקרה מכול - זוג תאומים. במקום להתעלות על עצמם, למחול על הכול ולשאת את מושיעתם על כפיים, הם מנהלים מסע נקמנות קטנוני בסיועה הנדיב של התקשורת. בעצם הפנייה של ההורים הביולוגיים לתקשורת נעברה, לדעתי, עבירה על הוראות החיסיון הקבועות בחוק הפונדקאות.

ד"ר ירושלים (השם שמור במערכת)
הכוחות מנדידה את עצמה אורחית מן השורה

אינני מצטער

עוצמתה. אלא שדווקא עוצמת המהומה הוכיחה לי עד כמה יש מקום לשאול שאלות שכאלו ודומותיהן, בדרך להבנה רבה יותר בינינו לבין הפלסטינים. לרגע אינני מצטער על כל העניין. גם לא למקרא הדברים שכתבה בהקשרם כרמית גיא.

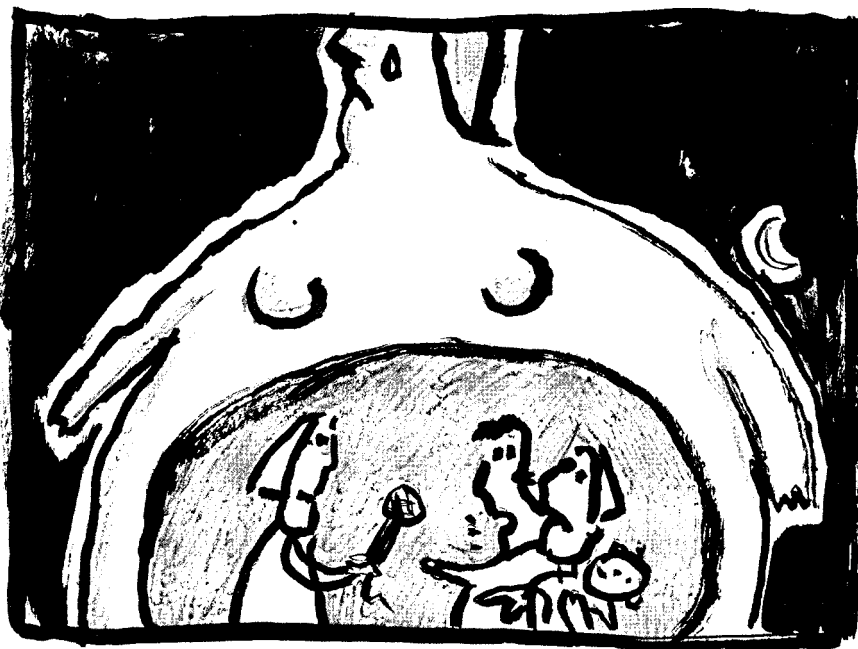
גדעון לוי
הכותב הוא חבר מערכת "הארץ"

חוגגים על הפונדקאית

התרגשתי מאוד לגלות שסוף סוף נמצאו עיתונאים שטרחו לחשוף, ולו במעט, את העוול המשווע שנגרם לפונדקאית ("רחם

הרבה מלים הכבירה כרמית גיא ("העין השביעית", גיליון מס' 14) על שאלה אחת ויחידה ששאלתי את אהוד ברק. גיא משווה את השאלה ההיפותטית שהפניתי לברק (מה היה קורה לו נולדת פלסטיני?) למלכודת ערמומית שבה נוטלים תשובה של פוליטיקאי, ("הייתי שמח לקום בבוקר ולראות שאין ערבים"), מוציאים אותה מהקשרה ("בוקר אחד היית קם ואין ערבים במדינה, מה היית עושה אז?") ועושים כותרת. "הבעיה שלפנינו היא עם גדעון לוי ואנשי תוכניתו ולא עם הדברים שחילצו מפיו של אהוד ברק", מסכמת גיא. אחרי שהטיפה בשידור רדיו לאחד ממראייניה והסבירה לו כיצד להתבטא, גיא עוברת עכשיו להטיף למראיינים. עם ותק רדיופוני כשלה, צריך להיות קשובים לדבריה. את השאלה לברק תכנתי מראש. מדובר בתרגיל אינטלקטואלי, לא רק לגיטימי, אלא אפילו בעל חשיבות מסוימת. מומן אני חושב שזו היתה הישראלים שמים עצמם מעט יותר במקום הפלסטינים בדמיונם, היה קל להם קצת יותר להבין את מאבקם ואת נקודת המבט שלהם. זה נכון גם בכיוון השני. אהוד ברק, לוחם ישראלי מהולל ונועז, "דם על ידיו" על-פי המינוח שטבענו לגבי הפלסטינים, היה מועמד טוב לדידי לשאול את השאלה ולנסות לקבל תשובה כנה ואמיצה. ברק נענה לאתגר ונתן את התשובה האמיתית היחידה האפשרית. כן, ודאי שהוא היה מצטרף לאחד מארגוני הטרור שלוחמים באמצעים אלימים למען השגת חירות לעצמם. זה בערך מה שברק עשה בצה"ל, למשל בבירות, רק עם היתרונות הברורים של צבא סדיר וחזק. התשובה הזאת הבהילה כנראה רבים וחוללה מהומה, שכלל לא שיערתי מראש את

איורים: נטוט אלוזנון

קירשנבאום, הבהירו כי המצלמות הותקנו כדי למנוע גניבות.

23 במאי: **מנהלת חדשה לחינוכית.** מיכל ארבל נבחרה לתפקיד מנהלת הטלוויזיה החינוכית. ארבל, מנהלת חטיבת הפקת התוכניות, נבחרה במקרו פנימי, לאחר שבג"ץ מנע לפני חודשים אחדים מינוי מועמד שנחשב למקורבו של שר החינוך זבולון המר ו"ל לתפקיד.

25 במאי: **זכיון לפרסומות.** קבוצה בראשות תמי מווס ו"אולפני הבי"רה" בבעלות רונלד לאודר זכו במקרו למכירת זמני שידור הפר"סמות בקול-ישראל. ההחלטה התקבלה בוועדת מכרזים בראשות מנכ"ל רשות-השידור אורי פורת. הקבוצה גברה במקרו על חברת שפ"מ, המשווקת את הפרסומות ברדיו בחמש השנים האחרונות. שפ"מ עתרה לבית-המשפט בדרי"שה לעכב את מתן הזכיון.

27 במאי: **און ברדיו.** מרפאה לטי"פול בבעיות מין, "קליניקה און", עתרה לבג"ץ נגד רשות-השידור וקול-ישראל בטענה שנאסר עליה לשרד 25 תשדירי פרסומת חדשות. התשדירים נפסלו, על-פי העתירה, בין היתר בשל "חוסר טעם בבדיחות והומור בענייני מין". הקליניקה טוענת כי איסור השידור פוגע בחופש העיסוק ובחופש הביטוי.

27 במאי: **רשיונות ולא מכרז.** הממשלה מתכוונת לאפשר שידור רי טלוויזיה באמצעות לוויין על סמך רשיונות שיוענקו למי שיעמדו בתנאי הסף, ולא בדרך של מכרז למספר מוגבל של מפעילים - כך החליטה ועדה בין-משרדית, שאימצה את המל"צות מנהלת הסדרת השידורים במשרד התקשורת. ■

מתח ביקורת על מפיקי הסדרה אשר הציגו לדבריו לא את הישגי המדינה אלא רק את התלאות, הצרות והמחדלים.

19 במאי: **הותר לשידור.** בית-המשפט המחוזי בתל-אביב התיר לערוץ הראשון בטלוויזיה לשרד כתבה המבוססת על תצלומים שנעשו במצלמה נסתרת, המתע"דים התעללות של גבר באשתו. המצלמה הוצבה בידי הכתב ירון כנר, בהסכמת האשה וללא ידיעת בעלה. השופט קבע כי כיוון שהמצולמים בכתבה לא יזוהו אין חשש של פגיעה בפרטיות. הוא גם דחה את הטע"נה, שהתקבלה קודם לכן על-ידי בית-משפט השלום בכפר-סבא, כי מדובר בעבירת "סוב-יודיציה" בשל הליכי גירושין המתנהלים בין בני הזוג.

19 במאי: **איומים על גאולה.** הבילה ובה צלבי קרס ואיומים ברצח המיועדת לגאולה אבן התקבלה ברשות-השידור.

19 במאי: **חופש המידע.** הכנסת אישרה בקריאה שנייה ושלישית את חוק חופש המידע. על-פי החוק יוכל כל אורח לקבל מידע ממשרדי ממשלה, מרשויות מקומיות ומגופים אחרים הפועלים על-פי חוק. החוק התקבל בעק"בות המלצות ועדה ציבורית שבחנה את הנושא.

21 במאי: **מצלמה נסתרת.** עובדי הערוץ הראשון נסערו לאחר שנתגלו מצלמות נסתרות שהופע"לו בחדר קליטת שידורי הלוויינים בבניין הטלוויזיה הישראלית ברוממה בירושלים. עובדים הביעו חשש כי המצלמות נועדו למעקב אחריהם, אולם ההנהלה, והמנכ"ל הקודם של רשות-השידור מרדכי

13 במאי: **רק בהסכמה.** הכנסת אישרה בקריאה טרומית הצעת חוק שעל-פיה ייאסר פרסום שמו או צילומו של מי שנפגע באסון, פגיעה או תאונה, בניגוד להסכמתו או להסכמת בני משפחתו. על-פי הצעת החוק, שהגיש חבר-הכנסת משה גפני (יהדות-התורה), העונש על פרסום כזה יהיה שנת מאסר.

15 במאי: **הצלם נפצע.** צלם סוכ"נות "פלאש 90" ו"מעריב", אביחי נודל, נפצע באורח בינוני בחברון מאש חייל צה"ל, שירה לעברו כדור גומי. הצלם נפצע בעת פיוור הפרות סדר בעיר, ולטענת צה"ל זו ממקומו בעת הירי לעבר מפגינים פלסטינים ומשום כך נפגע. לאחר תחקיר צה"ל על האירוע, התברר כי עורכי התחקיר לא שוחחו עם הצלם ולא עם אנשי תקשורת שעמדו בסמוך אליו.

15 במאי: **נפטר זקן העיתונאים.** העיתונאי הוותיק שמעון סאמט נפטר בתל-אביב. סאמט, בן 94, החל לכתוב בשנת 1928 בעיתון "דבר" ולאחר מכן הצטרף ל"הארץ", שם המשך לכתוב במשך 66 שנה. הוא גם שידר ב"קול ירושלים" בתקופת המנדט והיה ממקימי אגודת-העיתונאים בתל-אביב.

17 במאי: **תקומה חדשה.** מנכ"ל רשות-השידור אורי פורת הודיע כי הרשות תפיק פרקים נוספים בסדרת הטלוויזיה "תקומה". הוא

6 במאי: **"גיתם" בראש.** משרד הפרסום "גיתם" הוא הגדול ביותר בשוק הפרסום הישראלי, עם הכנסות של 66.5 מיליון דולר בשנת '97. על-פי דירוג החברות בענף הפרסום של חברת "דן אנד ברד" סטריט" נמצא במקום השני משרד "רשת דחף" (53.6 מיליון דולר הכנסות) ובמקום השלישי "תמיר כהן" (52 מיליון דולר). על-פי הנתונים חלה בשנת '97 עלייה משמעותית בפרסום בטלוויזיה.

6 במאי: **מאה תחנות פיראטיות.** 198 תחנות רדיו פיראטיות נסגרו בישראל בשלוש השנים האחרונות על-ידי משרד התקשורת והמשטרה, אולם התחנות הפיראטיות - כמאה במספר - ממשי"כות לפעול ולשגשג. פרטים אלה נמסרו בריון שערכה ועדת הפנים של הכנסת. בריון עסקו גם בגור"לה של התחנה הפיראטית ערוץ-7. חבר-הכנסת ניסן סולומיאנסקי (מפד"ל) אמר בריון: "לא יעזור כלום, ערוץ-7 יהפוך לחוקי". לדבריו, גורמים הקשורים לערוץ-7 ולמחנה הלאומי-דתי מגייסים כספים להקמת ערוץ טלוויזיה בסגנון ערוץ-7.

10 במאי: **עיתונאי במעצר.** עכאס אלמוזאמי, צלם סוכנויות הידיעות הבריטית "רויטרס" שנעצר על-ידי הרשות-הפלסטינית, נמלט ממעצר במתקן בטחוני של הרשות, ונעצר שוב לאחר שעות אחדות. הצלם נעצר לאחר שהפיץ תצלום של איש מאסר.

הסקירה הכרונולוגית על אירועי תקשורת מרכזיים בישראל מבוססת בעיקר על דיווחי העיתונות

יני

1998

נת התוכנית. שלח צוטט בעיתור- גים כמי שקבע כי "דרורי הוא מינוי לא מתאים, גחמה של שר הביטחון, והוא בדרך להפוך את גל"צ לתחנה של מארשים וד"שים. הוא לא מחובר לשום דבר שקורה בתחנה". דרורי הביע צער על הדברים, ואת מקומו של שלח תפסה לפי שעה יעל דן.

17 ביוני פשיטה על ערוץ-7. המשטרה פשטה על אולפני שידור והקלטה, משרד פרסום ואתרים נוספים של תחנת הרדיו הפיראטית ערוץ-7 בבית-אל, בפסגות, בהר-ברכה ובתל-אביב. קציני משטרה מסרו כי לאחר הפשיטה יש הוכחות לכך שהערוץ פועל בניגוד לחוק. שרי המפד"ל נזעקו ללשכת ראש הממשלה ותבעו למצוא מיד הסדר חוקי שיאפשר המשך שידורי הערוץ. שרת התקשורת לימור לבנת ושר המשפטים צחי הנגבי הודיעו על תמיכתם במציאת הסדר כזה. ש"ס תובעת למצוא הסדר שיצניק מעמד חוקי גם לתחנות הרדיו החרדיות הפיראטיות. עם סגירת הגיליון נמסר כי גובשה הצעה לפיה יפורסם מכרז להפעלת רדיו אזורי בשטחים.

17 ביוני נמרודי הודה והורשע. יושב ראש מועצת המנהלים של "מעריב" עופר נמרודי הורשע על-פי הודאתו, כחלק מעסקת-טיעון, בתשעה סעיפי אישום של האזנת סתר בלתי-חוקית לבכ"י-רים ב"ידיעות אחרונות" ושיבוש מהלכי משפט. יחד עמו הורשע גם הממונה על הביטחון ב"הכשרת היישוב" וב"מעריב", דוד רונן. למחרת ההרשעה הביע נמרודי "חרטה מלאה ושלמה" בהסבירו את "הנסיבות הקשות" שהביאו אותו למעשים הנכללים בכתב האישום. השופט ג'ורג' קרא אמר לגזור את עונשו של נמרודי בראשית יולי. ■

לאחר שהכתבת הצבאית של קול-ישראל, כרמלה מנשה, דיווחה כי בדיקת פוליגרף שנערכה לבוק על-ידי השב"כ בעניין ההדלפה העלתה תוצאות לא חד-משמעיות. עובדים נוספים בלשכת ראש הממשלה, שנבדקו אף הם בפר-ליגרף, נמצאו בבדיקות דוברי אמת כשהכחישו את מעורבותם במסירת המידע לעיתונאים.

9 ביוני משתלטים על תחנת שידור. קבוצת סטודנטים במכון הטכנולוגי בחולון השתלטו על המיקרופון בתחנת השידור המופעלת במכון בשיתוף עם קול-ישראל, כדי למחות על בעיות הכרוכות בהעדר הכרה אקדמית לחוג לתקשורת במכון. בעקבות האירוע הורה מנהל קול-ישראל אמנון נדב לסגור את התחנה, ופרסם הוראות לתחנות החינוך-כיות הנוספות כדי למנוע אירועים דומים.

9 ביוני שרון מערער. השר אריאל שרון הגיש לבית-המשפט העליון בקשה לקבל תצהיר במסגרת הערעור שהגיש על החלטת בית-המשפט המחוזי בתל-אביב לפני חודשים אחדים, לדחות את תביעת הדיבה שהגיש נגד העיתון "הארץ" והעיתונאי עוזי בנוימן. בתצהיר מספר אלכסנדר הייג, מי שהיה שר החוץ האמריקאי בשנת '82, כי באוקטובר '82 שמע מראש הממשלה דאז מנחם בגין כי צה"ל יתקדם "מן הגבול הישראלי ועד הפרברים הדרומיים של ביירות".

11 ביוני עימות בגלי-צה"ל. העימות נואית עפר שלח פרש בטריקת דלת מהגשת תוכנית האקטואליה היומית "נכון לעכשיו" בגלי-צה"ל, לאחר שקרא בעיתונים כי מפקדה החדש של תחנת השידור הצבאית, אלוף-משנה (מיל.) זאב דרורי, מתכוון לשנות את מתכונת

האיגוד הארצי של עיתונאי-ישראל, אל, אריה אבנרי, הגיש תלונה למועצת העיתונות נגד חיים יבין, עורך ומגיש התוכנית "היום החמישי" בערוץ 2 בטלוויזיה. התלונה הוגשה לאחר שיבין צילם ושידר בתוכניתו כיצד שוטר מודיע למשפחת עולים על פציעתו האנושה של אבי המשפחה בתאונת דרכים. בכתבה צולמו בני המשפחה ברגעים הקשים, מבלי שנתנו מראש את הסכמתם לכך. בתלונה נאמר כי היתה בכך פגיעה חמורה בצנעת הפרט של המשפחה. יבין אמר בתגובה כי הכתבה שודרה לאחר התלבטויות ובירורים שונים, כחלק מן המאבק בתאונות הדרכים גם באמצעות "טיפול בהלם", וכי הכתבה שודרה רק לאחר שבני המשפחה הביעו את הסכמתם לכך.

5 ביוני הרב חי. קול-ישראל שידר בטעות במהדורת החדשות שהרב הספרדי של אשדוד, הרב ישראלי אלירוע, נפטר. הרב ההמום הרגיע את האנשים שהגיעו בעקבות הידיעה לביתו ואמר: "אני חי". הידיעה שודרה לאחר שהכתב קיבל מידע מאדם שהודה ככנו של הרב, ומסר על מות אביו. הכתב הועבר לתפקיד אחר ברדיו.

7 ביוני פוליגרף לדובר. ראש הממשלה בנימין נתניהו "מטהר" פומבית את יועץ התקשורת שלו שי בוק מן החשד, כאילו הדליף לעיתונאים לפני חודשים אחדים את דבר מעצרו של איש המוסד בשווייץ. נתניהו מסר על כך

1 ביוני כמו באמריקה. הוחל בפרסום כתב-העת "נשיונל ג'יאוגרפיק" בעברית. לקראת הופעת הגיליון הראשון של כתב-העת, המתורגם בעיקרו מאנגלית ומודפס בספרד, החריפה התחרות בשוק המגוינים הגיאוגרפיים בישראל.

2 ביוני תיק קירשנבאום נסגר. המשטרה סיימה את חקירתה בחשד דות נגד מנכ"ל רשות השידור לשעבר מרדכי קירשנבאום והחליטה על סגירת התיק מחוסר אשמה. החקירה עסקה בחשדות לא-סדרים בקשר בין חברת הפקות פרטית שקירשנבאום שותף בה לבין רשות השידור בקשר לתוכנית הטלוויזיה "דובליה" ובסיומה נמצא כי לא היה להן יסוד. בראינות ברדיו ובטלוויזיה אמר המנכ"ל לשעבר כי בבוא העת יחשוף את זהותם של הגורמים הפוליטיים שעמדו מאחורי הנסיון להפלילו בפרשה.

4 ביוני נסקת טיעון. משפטו של יושב ראש מועצת המנהלים של "מעריב", עופר נמרודי, בפרשת האזנות הסתר בבית-משפט השלום בתל-אביב הופסק, לאחר שנמסר לשופט כי הנאשם והפרקליטות הגיעו להסכם על עסקת טיעון. יממה קודם לכן, ב-3 ביוני, נידון עורך-הדין מרדכי כץ לשמונה חודשי מאסר, כחלק מעסקת טיעון על חלקו בחיפוי בחקירות האזנות הסתר.

5 ביוני רשות הפרט. יושב ראש